

ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 2/2017

Vol. LXIII

IURIDICA

2/2017
Vol. LXIII

UNIVERZITA KARLOVA
NAKLADATELSTVÍ KAROLINUM
2017

Vědecký redaktor: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Všechny články v tomto čísle byly recenzovány.

<http://www.karolinum.cz/journals/iuridica>

© Univerzita Karlova, 2017

ISSN 0323-0619 (Print)

ISSN 2336-6478 (Online)

OBSAH

<i>Jiří Jelínek</i> : Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob	7
<i>Zdeněk Kopečný</i> : Mezinárodní závazky České republiky k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	25
<i>Vladimír Pelc</i> : Trestní odpovědnost právnických osob za praní peněz	41
<i>Katarína Danková</i> : Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti právnických osob	59
<i>Eduard Bruna</i> : Trestní odpovědnost právnických osob – srovnání Česká republika a Slovenská republika	71

KONCEPCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB*

JIŘÍ JELÍNEK

Abstract: **The Conception of Corporate Criminal Liability**

The author reflects on the conception of corporate criminal liability in the Czech Republic under the Act no. 418/2011 Sb., on Corporate Criminal Liability and the proceedings against legal persons. Corporate criminal liability does not only complement the criminal liability of natural persons. It is regarded as a branch of criminal liability equal to the criminal liability of natural persons. The so-called principle of subsidiarity of criminal repression applies to the liability of natural persons as well as to the liability of corporations. The author considers corporate criminal liability as genuine liability for which the conditions of criminal liability and of punishment for corporate wrongdoings are stipulated by law. Sanctions are decided upon during criminal proceedings. Furthermore, the author refers to the corporate criminal liability under Czech criminal law as liability deriving from natural persons who act on behalf of legal persons. The liability of natural persons is regarded as parallel to and independent of the criminal liability of legal persons. Corporate criminal liability under Czech law is understood as subjective liability. The author justifies the special features of “fault” with respect to legal entities. In the end, the author examines the possibility of legal persons to “exculpate” from criminal liability under the § 8 (5) of the Act cited above. This provision was incorporated into the Act by the amendment no. 183/2016 Sb., which came into effect on 1st December 2016.

Keywords: corporate criminal liability, genuine criminal liability, parallel and independent criminal liability of natural and legal persons, the amendment to the Act on Corporate Criminal Liability, the possibility of legal persons to “exculpate” from criminal liability

Klíčová slova: trestní odpovědnost právnických osob, pravá trestní odpovědnost, souběžná a nezávislá trestní odpovědnost fyzických a právnických osob, novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, možnost právnické osoby „vyvinít“ se z trestní odpovědnosti

DOI: 10.14712/23366478.2017.6

---

* Tento článek vychází v rámci programu Univerzity Karlovy Progres Q02 „Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“ – koordinátor prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.

ÚVODEM

Trestní odpovědnost právnických osob dostihla Českou republiku relativně nedávno – zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen topo), nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2012, tedy sice již před více než pěti lety, ale současně relativně pozdě, posuzováno z evropského hlediska, protože v době, kdy byla přijata trestní odpovědnost korporací v České republice, již většina evropských států náležejících ke kontinentálnímu právnímu okruhu trestní odpovědnost právnických osob zavedenu měla.¹

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, má stejně jako zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, povahu vedlejšího trestního zákona, obsahuje jen speciální právní úpravu, nikoliv úpravu komplexní, a k trestnímu zákoníku, trestnímu řádu i zákonu o mezinárodní justiční spolupráci je ve vztahu speciality (srov. § 1 odst. 2 topo).

Zákon přinesl právnickým osobám novou, pro ně dosud neznámou formu odpovědnosti, a to odpovědnost trestněprávní. Tím se rozšířila odpovědnost právnických osob v oblasti veřejného práva, protože do přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nesly právnické osoby ve veřejném právu odpovědnost toliko správní za správní delikty. Tradiční byla a je odpovědnost právnických osob v oblasti soukromého práva.

Podle některých názorů přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob došlo k dovršení reformy trestního práva hmotného v České republice.² Podle mého názoru o dovršení či spíše završení reformy trestního práva hmotného budeme moci hovořit až v situaci, kdy bude přijat zcela nový trestní řád, jehož přijetí si jistě vyžádá i četné změny v trestním právu hmotném. Zatím se zdá, že v dohledné době tomu tak nebude, ačkoliv po roce 2014 znovu oživily práce na celkové rekodifikaci trestního práva procesního.³

Ani v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob (podobně jako v trestním zákoníku nebo zákonu o obětech trestných činů) nenajdeme vymezení účelu zákona, protože zákon č. 418/2011 Sb., se vyhýbá vymezení účelu zákona. Základním účelem tohoto zákona je ochrana nejdůležitějších právních statků před trestnými činy spáchanými trestně odpovědnými právnickými osobami a úprava trestního řízení vedeného proti právnické osobě.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl přijat po určitém váhání, teoretických diskusích a s určitými rozpaky nad účelností takového postupu. Rozpaky byly pochopitelné. Nejednotné názory na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob měly svůj původ ve skutečnosti, že trestní odpovědnost právnických osob problematizuje osvědčený systém základních principů kontinentální evropské právní kultury, znamená ústup od zásady individuální trestní odpovědnosti, narušuje staletými uznávanou zásadu, že trestní odpovědnost je odpovědností individuální, je odpovědností fyzické osoby. Ostatně trestní právo kontinentálního typu od počátku

¹ Srov. JELÍNEK, J.: Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 91.

² ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 472.

³ Psáno v březnu 2017.

19. století počítalo s pachatelem jako osobou fyzickou, osobou z masa a kostí, bytostí myslící, cítící, mající vůli, nikoliv s bytostmi neviditelnými a nemateriálními.

Nakonec převážil pragmatický přístup. Přijetím zákona se odstranil dluh české legislativy vůči legislativě evropské. Česká republika nemohla zůstat imunní vůči mezinárodním závazkům a doporučením, která, vedle postupující globalizace a silícího vlivu angloamerického práva, se staly rozhodujícím impulsem pro přijetí nové právní úpravy. Kladně je tedy třeba hodnotit již fakt, že se Česká republika zařadila do proudu ostatních států Evropské unie, které již měly zakotvenou delikttní odpovědnost právnických osob formou trestního práva, což je významné mimo jiné i z hlediska mezinárodní spolupráce.

I nadále je ovšem možné vést diskuse nejen o legitimitě celé koncepce trestní odpovědnosti právnických osob, o vztahu trestní odpovědnosti právnických osob k jiným druhům odpovědnosti, zejména administrativní,⁴ o účelnosti a správnosti konkrétní přijaté právní úpravy a o zkušenostech z aplikační praxe. Právě zkušenosti s aplikací zákona o trestní odpovědnosti právnických osob po pěti letech účinnosti byly důvodem pro mezinárodní vědeckou konferenci, kterou uspořádala katedra trestního práva Právnícké fakulty Univerzity Karlovy spolu s advokátní kanceláří Kinstellar, s. r. o., dne 14. 3. 2017 v Karolinu a která se setkala s mimořádným zájmem odborné veřejnosti.⁵

I když počty odsouzených právnických osob od nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob dosahují jen promile odsouzených osob fyzických, lze důvodně očekávat, že v policejních i justičních statistikách se bude právnícká osoba v budoucnu vyskytovat častěji než dosud, ať již jako osoba podezřelá, obviněná nebo i odsouzená. Tento předpoklad vychází z relativně široce pojaté koncepce trestní odpovědnosti právnických osob, relativně širokého rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, který rozšířila ještě novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedená zákonem č. 183/2016 Sb., a především z relativně rozšířeného zneužívání právnických osob k páchání trestné činnosti, zejména v oblasti hospodářské nebo majetkové kriminality.

Konkrétně v roce 2012, v roce nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nebyla odsouzena žádná právnícká osoba. Svoji roli v tom sehrála nejen

⁴ Srov. např. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013 a příspěvky tam uvedené. BERAN, K.: Teoretická koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. In GERLOCH, A. – BERAN, K.: *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 67 a násl. BERAN, K.: Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce. *Trestněprávní revue* č. 5/2014, s. 107–113; týž: Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestněprávní revue* č. 7–8/2014, s. 179–186. ŠÁMAL, P. – ELIÁŠ, K.: Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. *Trestněprávní revue* č. 3/2015, s. 59–74.

⁵ Konference „Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob – pět let poté“, Vlastenecký sál Karolina, Praha, 14. 3. 2017. Tematickými okruhy konference byly zejména působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, rozsah trestní odpovědnosti právnických osob včetně otázek jejího zániku, problematika přičitatelnosti trestného činu a přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce, sankcionování právnických osob a otázky trestního řízení vedeného proti právníckým osobám, to vše v podmínkách právního řádu České republiky a Slovenské republiky. Jednotícím prvkem konference byla společná kritika vystupujících nejednoznačné a komplikované české právní úpravy, na kterou dosavadní legislativa nereagovala a která nutí přenášet řešení důležitých otázek na aplikační praxi.

extrémně krátká doba legisvakance,⁶ ale i relativně komplikovaná právní úprava a interdisciplinární charakter deliktů právnických osob. Ovšem již v tomto roce bylo zahájeno trestní stíhání proti dvaceti právníkům osobám.

V roce 2013 byly odsouzeny tři právnícké osoby, jedna za trestný čin neodvedení daně a povinných plateb podle § 241 tr. zák. a jedna za trestný čin dotačního podvodu podle § 212 tr. zák. a trestný čin poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 tr. zák. Oběma byl uložen trest uveřejnění rozsudku podle § 23 topo. Jedna právnícká osoba byla zproštěna (pro trestný čin podle § 241 tr. zák.) a u jedné bylo trestní stíhání zastaveno.

V roce 2014 jsou již údaje o odsouzených osobách a uložených trestech bohatší. Odsouzeno bylo celkem 31 právnických osob, nejčastěji, třináctkrát za trestný čin neodvedení daně a povinných plateb podle § 241 tr. zák. Uložen byl zpravidla peněžitý trest (patnáctkrát), dále byl uložen desetkrát trest zákazu činnosti, dva tresty zrušení právnícké osoby a čtyřikrát byl uložen trest uveřejnění rozsudku. A to uvádím jen údaje o odsouzených právnických osobách, protože údaje o prověřovaných, vyšetřovaných a stíhaných právnických osobách jsou pochopitelně vyšší.⁷

Poznatky z praxe ukazují, že dosud nejčastěji ukládaným trestem je trest peněžitý, který byl uložen ve 40 procentech z celkového počtu pravomocně uložených trestů v letech 2013 a 2014. To vcelku logické, protože peněžitý trest je tradičním trestem ukládaným i osobám fyzickým, takže lze předpokládat, že soudy mají s ukládáním tohoto druhu trestu zkušenost z trestních řízení vedených proti fyzické osobě.

Zaráží ovšem výše uložených peněžitých trestů, která se v jednotlivých případech zdá poněkud nízká, protože peněžitý trest je ukládán v rozmezí 10 až 30 tisíc, takže o nějaké podstatné újmě právnícké osobě nelze hovořit.⁸ Nízká výměra peněžitých

⁶ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl vyhlášen ve Sbírce zákonů rozeslané dne 22. 12. 2011, tedy celých devět dní před nabytím účinnosti nového zákona, a to po přehlasování prezidentského veta Poslaneckou sněmovnou. Odborná i laická veřejnost tedy měly možnost se seznámat s novým zákonem měnícím základy trestní odpovědnosti během vánočních svátků v roce 2011 celých devět dní. Takový přístup nesevědí ani o úctě k právu ani o elementární snaze dosáhnout toho, aby se veřejnost mohla s principy právní úpravy seznámit v dostatečném časovém předstihu. Například polský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob (zák. č. 197/2002 Dz. U.) byl přijat 28. 10. 2002 a nabyl účinnosti až za rok (ovšem byl přijat deset let před českým zákonem).

⁷ Statistické údaje z materiálu Nejvyššího státního zastupitelství sp. zn. 7 NZN 604/2014 (Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim).

⁸ Srov. TIBITANZLOVÁ, A.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: pohled na sankcionování právnických osob v praxi českých soudů – dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-řízení-proti-nim-pohled-na-sankcionování-pravnickych-osob-v-praxi-ceskych-soudu-98726.html> [zobrazeno 6. 1. 2016]. Autorka uvádí zajímavou kauzistiku ilustrující poměrně benevolentní postup soudu při ukládání peněžitého trestu. V konkrétní trestní věci Městský soud v Brně právnícké osobě uložil peněžitý trest ve výši 10 000 korun. Právnícká osoba byla odsouzena za přečin neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 odst. 1 písm. a) tr. zák., kterého se podle rozhodnutí soudu dopustila tím, že prostřednictvím svého statutárního orgánu nesplnila svou zákonnou povinnost a za zaměstnance neodvedla povinné odvody státu, tj. pojistné na zdravotní pojištění a na sociální zabezpečení, a to za souhrnné období od ledna 2012 do prosince 2012 v celkové výši 56 779 korun. Za toto jednání jí byl trestním příkazem uložen peněžitý trest ve výměře 10 denních sazeb, přičemž výše denní sazby činila 1000 korun. Celková částka peněžitého trestu tak byla 10 000 korun. Soud rozhodl trestním příkazem, takže rozhodnutí neobsahovalo odůvodnění. I tak lze poukázat na to, že uložený peněžitý trest dosahoval přibližně šestiny objemu neodvedených zákonných plateb.

trestů dosud ukládaných provinilým odsouzeným právníckým osobám nutí nejen k otázce, zda jde vůbec o újmu, kterou mohou právnícké osoby vůbec zaregistrovat (pocítit), ale i k závěru, že sankce ukládané právníckým osobám se svojí citelností nijak neliší od sankcí ukládaných právníckým osobám v rámci různých správních řízení. Odtud pak plyne další otázka, zda by přeci jenom nebylo snad účelnější soustředit se spíše na zdokonalování systému správního trestání právníckých osob, než na trestní odpovědnost právníckých osob. Na konečné závěry samozřejmě musíme ještě počkat, až se vývoj aplikační praxe ustálí a hlavně až budeme moci analyzovat větší počet případů pravomocně odsouzených právníckých osob.

V roce 2015 bylo pravomocně odsouzeno 63 právníckých osob, v roce 2016 bylo pravomocně odsouzeno 90 právníckých osob.⁹ Lze očekávat, že s nabytím účinnosti novely zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob provedené zákonem č. 183/2016 Sb. (novela je účinná od 1. 12. 2016) se počet stíhaných, obžalovaných i odsouzených osob bude zvyšovat, protože citovaná novela přinesla takřka obecnou odpovědnost právníckých osob za všechny trestné činy s výjimkami uvedenými v zákoně (celkem 51 výjimek).

Pět let od nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob ukazují, že zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob se začíná uplatňovat, ovšem selektivně, neboť v některých okresech České republiky dosud nedošlo k trestnímu postihu právnícké osoby,¹⁰ že aplikační praxe postupně přináší a řeší výkladové problémy tohoto zákona, z nichž mnohé jsou neřešitelné jinak, než změnou právní úpravy.¹¹

Podstatnou zvláštností trestní odpovědnosti právníckých osob je, že obsahuje problematiku občanského, respektive obchodního práva, které trestní právo dává jenom jakousi trestněprávní formu. Obrazně řečeno je to jako bychom si oblékli košili a sako ze soukromého práva a na to si navlékli kabát z trestního práva.

JE TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB DOPLŇKEM TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI OSOB FYZICKÝCH?

Trestní odpovědností rozumíme povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé právní důsledky – trestní sankce. Tato povinnost vzniká za právem stanovených podmínek v důsledku protiprávního jednání – trestného činu. Pro trestní odpovědnost je charakteristický její následný (retrospektivní) charakter. O trestní odpovědnosti se hovoří v situacích, kdy již došlo k porušení právních povinností nějakým jednáním, které nastalo v minulosti. Trestní právo reaguje na něco, co se stalo v minulosti, a teprve

⁹ Viz http://cslav.justice.cz/InfoData/servlet/FileServlet?tabulka=ccav_dokument_sestavy&sloupec=obsah_dokumentu_html&where=id_dokumentu=1172674&typSloupece=html&fileName=null [zobrazeno 27. 3. 2017].

¹⁰ Statistické údaje z materiálu Nejvyššího státního zastupitelství sp. zn. 7 NZN 604/2014 (Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim).

¹¹ Např. JELÍNEK, J.: K rozsahu kriminalizace právníckých osob. *Bulletin advokacie* č. 9/2014; týž: K přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce právnícké osoby. *Bulletin advokacie* č. 7/2015.

poté vzniká odpovědnostní povinnost snést trestní sankci. Trestní odpovědnost nastupuje jako reakce na předchozí protiprávní jednání.¹²

Z hlediska subjektu trestní odpovědnosti rozlišujeme případy, ve kterých je pachatelem trestného činu osoba fyzická, a případy, ve kterých je pachatelem trestného činu osoba právnická.

V obecné rovině samozřejmě neplatí, že trestní odpovědnost právnických osob je jen jakýmsi vedlejším, nedokonalým, nehodnotným doplňkem trestní odpovědnosti osob fyzických. V obecné rovině můžeme konstatovat, že trestní právo má dvě roviny trestní odpovědnosti, a to trestní odpovědnost fyzických osob a trestní odpovědnost právnických osob. Oba druhy odpovědnosti se odlišují, pokud jde o prameny právní úpravy, subjekty trestní odpovědnosti a pokud jde o zásady, jimiž je ta či ona větev trestní odpovědnosti ovládána.

Závěr o tom, že trestní odpovědnost právnických osob „spíše doplňuje“ primární trestní odpovědnost osob fyzických zastávají autoři jednoho z komentářů k zákonu trestní odpovědnosti právnických osob a opírají svůj závěr o subsidiaritu trestní represe. Zjednodušeně řečeno protože trestněprávní řešení je nejzazší (subsidiární) prostředek k ochraně právního řádu, je i trestní odpovědnost právnických osob doplňkem odpovědnosti osob fyzických.¹³

Zásada subsidiarity trestní represe vyjádřená v ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. platí i pro právnické osoby nejen pro osoby fyzické (srov. č. 26/2013 – IV Sb. rozh. tr.). Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob žádné zvláštní kritérium společenské škodlivosti nebo jinak řečeno společenské závažnosti neobsahuje, použit je proto třeba stejných kritérií u osoby fyzické stejně jako u osoby právnické.

Poznatky z praxe ukazují, že otázka účelnosti trestního stíhání právnických osob vyvstává zejména v těch případech, jestliže právnické osoby buď nemají žádný majetek, nebo jsou silně zadlužené, nevyvíjejí žádnou činnost, slouží fakticky jako „prázdné schránky“ spojené nejvýše s „bílým koněm“, porušují povinnosti stanovené pro působení právnické osoby normami civilního práva. Dále se pak otázka účelnosti trestního stíhání klade v poněkud jiném případě, a to tehdy, kdy jde o ekonomicky slabší právnickou osobu, která je personálně spojena jen s jednou osobou fyzickou, proti které je vedeno trestní stíhání, přičemž právě postih této jedné osoby bude fakticky znamenat i postih „její“ právnické osoby, anebo ještě v jiném případě, kdy obviněnou právnickou osobou je státní podnik nebo akciová společnost se stoprocentní státní účastí (vykonávající například činnost ve veřejném zájmu), u kterých vzniká otázka, jakou sankci jim lze vůbec uložit.¹⁴ V takových případech aplikační praxe klade otázku účelnosti trestního stíhání, které je i v řízení proti právnickým osobám ovládáno zásadou legality (§ 2 odst. 4 topo). Dalšími případy, ve kterých je trestní stíhání právnické osoby velmi problematické, je trestní stíhání právnických osob v insolventci, které nemají dostatek majetku pro úplné uspokojení pohledávek svých oprávněných věřitelů, a také trestní stíhání právního nástupce právnické osoby, na kterého „objektivně“ přechází trestní odpovědnost podle §10 odst. 1 topo.

¹² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 20.

¹³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 186.

¹⁴ Op. cit. v poznámce 7, s. 6.

Část aplikační praxe spatřuje východisko v zavedení zásady oportunity pro řízení proti právníkům osobám, zatímco v řízení proti fyzickým osobám by zůstal zachován princip legality trestního stíhání (ovšem s četnými výjimkami rozličného druhu jako je tomu podle platné právní úpravy).

Domnívám se, že navrhované řešení záležející v zavedení principu oportunity pro trestní stíhání právníků osob a ponechání zásady legality pro trestní stíhání osob fyzických není dostatečně uváženo ve všech souvislostech.

První námitkou je, že taková právní úprava by kolidovala s principem rovnosti před zákonem, neboť fyzické a právníkové osoby by byly v nerovnoprávném postavení. Navíc ustanovení § 32 topo umožňuje vést ve vhodných případech společné řízení proti fyzické osobě i právníkové osobě. Zatímco ve společném řízení by se vedlo proti fyzické osobě řízení na podkladě zásady legality a oficiality, v řízení proti právníkové osobě by se vedlo řízení ovládané zásadou oportunity? Řešením samozřejmě není ani vytvoření nějakého zvláštního procesního předpisu pro vedení trestního řízení proti právníkové osobě.

Podle mého názoru by vhodné řešení mohlo spočívat buď v novelizaci ustanovení § 6 topo, které určuje rozsah osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právníků osob, tedy stanoví okruh právníků osob, na které se vztahuje zákon o trestní odpovědnosti právníků osob (tedy vynětí určitých právníků osob z trestní odpovědnosti), anebo v upřesnění ustanovení § 39 odst. 2 tr. zák. obsahující kritéria tzv. povahy a závažnosti trestného činu aplikovaná též u jeho společenské škodlivosti a určující rozsah uplatnění zásady subsidiarity trestní represe. Řešením by také bylo, kdyby bylo možné rychle a efektivně zrušit právníkovou osobu podle mimotrestních předpisů – tento postup by byl funkční zejména v případě právníků osob – prázdných schránek. Takový postup by ovšem vyžadoval harmonizaci trestních a mimotrestních předpisů. Nahrazení principu (zásady) legality principem oportunity v trestním řízení nepovažují z řady důvodů za vhodné.

Trestní odpovědnost právníků osob doplňuje trestní odpovědnost fyzických osob nejvýše z hlediska počtu skutků (prověřovaných, stíhaných, žalovaných, odsouzených) a počtu odsouzených právníků osob. V tomto smyslu je dominantní trestní odpovědnost osob fyzických a v budoucnu tento stav zůstane, i když počet stíhaných a odsouzených právníků osob poroste.

Tento závěr plyne v prvé řadě nejen z počtu odsouzených právníků osob, který je ve srovnání z počtem odsouzených fyzických osob nesrovnatelně nižší, ale i z formálního znaku, tj. úpravy trestní odpovědnosti právníků osob ve zvláštním zákoně. Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníků osob a řízení proti nim, který není ovšem zcela samostatným zákonem, zdaleka neobsahuje všechny instituty trestního práva hmotného či procesního, ale navazuje na předpisy trestního práva v oblasti práva hmotného a procesního, resp. doplňuje je (zejména na trestní zákoník a trestní řád). Jde svou povahou o zákon, který bývá označován jako „vedlejší trestní zákon“. Tato povaha jej spojuje s jiným vedlejším trestním zákonem, a to zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění. Oba zákony jsou v poměru speciality k obecné právní úpravě, tj. k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu, jak to vyplývá z ustanovení § 1 odst. 2 topo a § 1 odst. 3 zák. mládeže. Oba dva zákony také obsahují jak normy hmotněprávní, tak procesní.

Závěr o tom, že trestní odpovědnost právnických osob doplňuje trestní odpovědnosti osob fyzických, může plynout z omezeného výčtu adresátů zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tj. omezeného okruhu právnických osob podléhajících trestní odpovědnosti, trestní odpovědnosti nepodléhají všechny právnické osoby – srov. § 6 topo, dále z omezeného rozsahu kriminalizace jednání právnických osob – právnické osoby neodpovídají za všechny trestné činy, ale pouze za určitý taxativní výčet trestných činů (srov. § 7 topo), a také z okolnosti, že určité principy trestní odpovědnosti fyzických osob jsou u právnických osob redukovány.

Můžeme v této spojitosti poukázat například na určité omezení zásady teritoriality u právnických osob (§ 2 odst. 2 topo) ve srovnání s osobami fyzickými nebo na absenci tzv. pasivního principu personality v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob.

Základním principem, který ovládá místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, je princip teritoriality. Ten je vyjádřen v ustanovení § 2 odst. 1 až 3 topo. Podle § 2 odst. 1 topo se podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob posuzuje trestnost činu spáchaného na území České republiky právnickou osobou, která má sídlo v České republice nebo má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek.

Podle zákona České republiky se tedy posuzuje trestnost činu, který byl spáchán na jejím území. Použití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je podmíněno spáchaním trestného činu na území republiky. Působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se vztahuje na celé území státu v zásadě bez ohledu na osobu pachatele. Pachatelem může být jak tuzemská (česká) právnická osoba, tak právnická osoba zahraniční, pokud má na území České republiky sídlo nebo zde má umístěn podnik nebo organizační složku, anebo zde alespoň vykonává svoji činnost nebo zde má svůj majetek. Z uvedeného vyplývá, že zákon rozlišuje trestně odpovědné právnické osoby, které mají sídlo na území České republiky, a ty právnické osoby (zahraniční), které zde mají podnik nebo organizační složku, vykonávají zde činnost nebo zde mají svůj majetek.

A contrario právnická osoba, která nemá na území České republiky sídlo, nemá zde umístěn podnik nebo organizační složku ani zde nevykonává svoji činnost a nemá zde ani svůj majetek, nemůže být pachatelem trestného činu.

Tím se liší zásada teritoriality u osob právnických od zásady teritoriality u pachatelů osob fyzických (§ 4 tr. zák.). U pachatelů fyzických osob trestní zákoník (§ 4 tr. zák.) nepožaduje, aby pachatel měl na území České republiky trvalý pobyt nebo zde vykonával nějakou činnost. Postačí, pokud byl trestný čin spáchán na území republiky. Odlišné znění zásady teritoriality u osob fyzických a právnických bylo přijato pravděpodobně proto, aby právnickou osobu bylo možné skutečně (reálně) trestně stíhat a odsoudit.

Pasivní princip personality, který zná trestní zákoník a platí pro osoby fyzické (§ 7 odst. 2 tr. zák.) a který fyzickým osobám poskytuje ochranu před útoky namířenými proti nim, pokud byly spáchány v cizině, neplatí pro osoby právnické. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob neposkytuje obdobnou ochranu právnickým osobám se sídlem na území České republiky.

Jen v tomto smyslu, jen se shora uvedených příkladů o právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob a z uvedených statistických údajů o poměru trestní odpověd-

nosti fyzických a právnických osob na celkovém koláči tvořícím známou kriminalitu tedy dovozují, že trestní odpovědnost právnických osob je jen doplňkem trestní odpovědnosti osob fyzických.¹⁵

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB – PRAVÁ TRESTNÍ ODPOVĚDNOST

V rámci kontinentálního právního okruhu můžeme rozlišovat tři možné koncepce deliktů odpovědnosti právnických osob, pokud jde o prostředky veřejného práva:

1. *Pravá trestní odpovědnost právnických osob.* Úprava trestní odpovědnosti je obsažena buď v trestním zákoně (Francie, Nizozemí, Dánsko, Finsko, Norsko, Estonsko, Litva a jiné státy), anebo ve zvláštních zákonech o trestní odpovědnosti právnických osob (Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Rakousko a jiné státy). Právnickým osobám jsou ukládány trestní sankce v trestním řízení. Konkrétní úprava se pochopitelně liší, pokud jde o vymezení okruhu právnických osob podléhajících trestněprávní sankci, rozsah kriminalizace jejich jednání, možnosti sankcionování, i pokud jde o zvláštnosti řízení proti nim.
2. *Nepravá trestní odpovědnost právnických osob.* Tato právní úprava umožňuje právnickým osobám uložit trestněprávní sankce, přesněji řečeno quasitrestní sankce, i když trestní odpovědnost právnických osob výslovně v trestním zákoně nebo v jiném zákoně upravena není. Tyto sankce se také nenazývají tresty. Jako příklad můžeme uvést platnou právní úpravu slovenskou, ovšem jen do 30. 6. 2016, protože od 1. 7. 2016 nabyl účinnosti nový slovenský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.¹⁶
3. *Jiný způsob regulace protiprávní činnosti právnických osob,* který splňuje kritéria, aby právnickým osobám byly ukládány „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“ ve smyslu mezinárodních, resp. evropskoprávních závazků a doporučení. Takovým způsobem může být administrativněprávní trestání právnických osob. Příkladem může být právní úprava německá.

Z uvedeného vyplývá, že trestní odpovědnost v české právní úpravě je trestní odpovědností pravou.

Koncept tzv. pravé trestní odpovědnosti byl zvolen podle mého názoru správně. Právnickou osobu lze uzнат vinnou i v případě, že se nepodaří prokázat, která konkrétní fyzická osoba spáchala trestný čin, i když je zcela zjevné, že k spáchání trestného činu došlo jménem právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Model tzv. *nepravé trestní odpovědnosti* zachovávající individuální trestní odpovědnost fy-

¹⁵ JELÍNEK, J.: Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 92–93.

¹⁶ Slovenský Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob založený na koncepci pravé trestní odpovědnosti právnických osob byl přijat Národní radou Slovenské republiky dne 13. 11. 2015, prezidentem byl zákon podepsán 8. 12. 2015 a jeho účinnost byla stanovena ke dni 1. 7. 2016. Zákon byl přijat velkou většinou poslanců Národní rady (pro hlasovalo 119 poslanců, proti nebyl nikdo, čtyři poslanci se zdrželi a jeden nehlasoval).

zické osoby a umožňující postihnout právnickou osobu ve formě ochranného opatření nebo jiné podobné sankce totiž činí případnou odpovědnost právnické osoby závislou na trestní odpovědnosti konkrétní fyzické osoby, kterou se, jak bylo řečeno, z těch či oněch důvodů nepodaří vždy prokázat. Navíc tento systém zvláštních sankcí nastupuje v podstatě až poté, co o trestném činu konkrétní fyzické osoby bylo rozhodnuto, a v této době již právnická osoba nemusí mít žádný majetek, který by bylo možné postihnout onou zvláštní sankcí, takže takový postih se často mine účinkem.

K tomu je nutné připočíst skutečnost, že právnická osoba, která je v konceptu nepravé trestní odpovědnosti postížena majetkovou sankcí, má v trestním řízení postavení zúčastněné osoby, jejíž postavení a procesní práva jsou nepochybně slabší než postavení obviněné právnické osoby.¹⁷

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB – ODVOZENÁ TRESTNÍ ODPOVĚDNOST

Trestní odpovědnost podle současné platné české právní úpravy odpovědnosti právnických osob je odpovědností *odvozenou*.

Právnická osoba není útvar s vlastní vůlí, naopak považuje se za fiktivní útvar, jemuž se cizí vůle přiřítá. To plyne z ustanovení § 151 odst. 1 obč. zák., podle něhož zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli. Z toho lze mimo jiné dovodit, že právnická osoba neexistuje nezávisle na právním řádu, ale je s právním řádem imanentně spojena. Právnickou osobu si proto nemůžeme prohlížet stejně jako objekty hmotného světa (například člověka) z různých perspektiv a domýšlet si její různé aspekty a vlastnosti. To bychom jen produkovali další, v lidském životě naprosto nesrozumitelné výroky a sami sebe bychom povyšovali na zákonodárce či lépe tvůrce nové fiktivní reality, píše v literatuře Václav Janeček.¹⁸ Autor dále uvádí, že právnickou osobu poznáváme jediné prostřednictvím zákona nebo zakladatelského právního jednání. Například ze samotného pojmu „osoba“ není možné analogií dovodit, že právnická osoba může mít vlastní zavinění, vlastní důstojnost, city, rozum atd. Tak by tomu bylo, leda by to právo fiktivně stanovilo. Právnická osoba je tedy jenom fiktivním bodem počítatelnosti, a to počítatelnosti podle striktních pravidel. Její vůle intelekt a další vlastnosti jsou také pouze fiktivní – jsou to statická, právem stanovená fakta, která nelze dynamicky a kreativně dotvářet, aniž bychom se tím dostali do myšlenkové spirály plné iluzí a nesmyslů, uzavírá autor.¹⁹

Co z uvedených východisek vyplývá? Právnické osoby jsou umělé organizační útvary, které mohou jednat pouze prostřednictvím fyzických osob. Nikoliv však každá fyzická osoba má v rámci struktury právnické osoby způsobilost jednat za právnickou osobu. Za právnickou osobu jednájí pouze ty fyzické osoby, které jsou k tomu oprávněné jednat

¹⁷ Srov. POLÁK, P.: Procesní práva obviněné právnické osoby. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 256–263.

¹⁸ JANEČEK, V.: Nerovná subjektivní odpovědnost. *Jurisprudence* č. 5/2016, s. 17.

¹⁹ JANEČEK, V.: Op. cit. s. 18.

jako zástupci. Za právnickou osobu tedy jednájí jejím jménem a na její účet zástupci.²⁰ Právnická osoba tedy sama nejedná a lze ji pouze přičítat jednání fyzických osob. Tento přístup má za následek, že předurčuje trestní odpovědnost právnických osob jakožto odpovědnost odvozenou od trestní odpovědnosti osob fyzických. Aktivita právnických osob je zprostředkována jednáním té které fyzické osoby. Také odpovědnost právnické osoby je odvozena od odpovědnosti osoby fyzické (nedopustila-li se konkrétní fyzická osoba trestného činu, nenastane trestní odpovědnost ani u osoby právnické).

Tedy fyzické osoby rozhodují za právnickou osobu a nahrazují její vůli. Jednání orgánů právnické osoby jako zástupců jménem právnické osoby je jednáním za právnickou osobu, které je přímo přičitatelné právnické osobě. Jedná se o jednání právnické osoby, ze zastoupení vznikají práva a povinnosti přímo právnické osobě. Není-li zřejmé, zda fyzická osoba jedná jako zástupce právnické osoby, platí, že jedná vlastním jménem (§ 436 odst. 1 obč. zák. z roku 2012).²¹

Jinak řečeno právnické osobě se nepřiznává schopnost samostatně jednat, právnická osoba nemá vlastní vůli, aby mohla sama zaviněně jednat. Předpokladem trestní odpovědnosti je skutečnost, že fyzická osoba ve vymezeném postavení nebo s vymezeným vztahem vůči právnické osobě spáchala trestný čin (úmyslně nebo nedbalostně), přičemž jednotlivé požadované znaky trestného činu jsou přenášeny z fyzické osoby na osobu právnickou, a to včetně formy zavinění. Hlavním nedostatkem tohoto modelu je, že k trestní odpovědnosti právnické osoby nepostačí skutečnost, že je známa objektivní stránka spáchaného trestného činu a způsobený následek, ale je třeba znát i stránku subjektivní, k jejímuž prokázání je obvykle zapotřebí vědět, která fyzická osoba trestný čin spáchala, i když sama nemusí být odsouzena.²²

Odtud námitka z praxe, podle které nezjištění konkrétní fyzické osoby sice nevylučuje trestní odpovědnost právnické osoby (§ 8 odst. 3 topo), ovšem vzniká otázka, podle jakých kritérií se v těchto případech bude dovozovat příslušná forma zavinění právnické osoby. Tato okolnost může mít zásadní význam pro obhajobu právnické osoby.²³

Opakem odvozené trestní odpovědnosti jsou různé modely tzv. *přímé trestní odpovědnosti* (teorie korporátních subjektů, identifikační teorie) vzniklé na půdě systému common law, které hledají důvod vzniku odpovědnosti v právnické osobě samotné, tedy v okolnostech odlišných od jednání konkrétní fyzické osoby.

Tyto teorie uplatňované jak jsem uvedl zejména v systému common law se opírají o pojem personifikace právnické osoby. Identifikují myšlenkově vzorce určitých jednotlivců v rámci korporace, v tzv. korporátní orgány, jejichž jednání v rozsahu jejich zmocnění a jménem právnické osoby považují za jednání samotné právnické osoby.²⁴ Jinak řečeno jednání osob v manažerských funkcích jsou jednáními právnické osoby bez toho,

²⁰ Občanský zákoník z roku 2012 říká (§ 151 odst. 1), že zákon či zakladatelská smlouva stanoví, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.

²¹ Srov. TICHÝ, L.: *Obecná část občanského práva*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 342.

²² FOREJT, P. – HABARTA, P. – TREŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 67.

²³ PERGL, R. – VIDRNA, J.: Přičítání. *Trestní právo* č. 6/2011, s. 18.

²⁴ Např. TOBIÁŠOVÁ, L.: Modely trestnej zodpovednosti právnických osob v systéme common law. In TURAJOVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. a kol.: *Trestná zodpovednosť právnických osob*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2014, s. 62–64.

že by bylo potřebné tuto skutečnost jakýmkoliv způsobem prokazovat.²⁵ Hlavním problémem doktríny přímé odpovědnosti jsou kritéria určení, koho je možné považovat za korporátní orgán při rozmanitosti korporací a jejich velké svobodě v USA pokud jde o způsob jejich činnosti, a proto není možné vždy přesně určit taková pravidla.²⁶

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST FYZICKÝCH A PRÁVNICKÝCH OSOB – SOUBĚŽNÁ A NEZÁVISLÁ

Odpovědnost právnické osoby lze ve vztahu k odpovědnosti fyzické osoby charakterizovat jako subsidiární, speciální nebo souběžnou (paralelní).

V úpravách některých států je trestní odpovědnost právnických osob podmíněná nemožností vyvodit individuální trestní odpovědnost, tedy identifikovat konkrétního pachatele trestného činu. Částečně je tomu tak ve švýcarské právní úpravě, která (až na některé výjimky) podmiňuje uplatnění trestní odpovědnosti právnické osoby nemožností identifikovat pachatele trestného činu – fyzickou osobu zapříčiněnou vadnou organizací právnické osoby (srov. § 102 odst. 1 švýcarského trestního zákoníku).²⁷

V jiných úpravách, například v úpravě dánské, je odpovědnost právnických osob konstruována jako speciální vůči odpovědnosti fyzických osob, kdy za trestný čin odpovídá primárně právnická osoba a souběžná odpovědnost právnické a fyzické osoby přichází v úvahu pouze v případech, kdy se fyzická osoba dopustila trestného činu z hrubé nedbalosti nebo ve formě úmyslu.

Český zákon konstruuje trestní odpovědnost právnických osob jako odpovědnost souběžnou, kdy možnost souběžného uplatnění trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby je dovozována z ustanovení § 8 odst. 3 a § 9 odst. 3 topo.

Trestní odpovědnost právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob a trestní odpovědnosti fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnických osob (§ 9 odst. 3 topo). Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí v ustanovení § 8 odst. 3 topo, že trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1, 2 topo.

Takové případy nemusí být výjimečné, protože zejména právnické osoby zřízené se záměrem dopouštět se kriminálních činů budou mít nepochybně zájem na utajení totožnosti fyzické osoby, která jejich jménem nebo v jejich zastoupení jednala.

Zákon tedy připouští souběžnou trestní odpovědnost právnické osoby a osoby fyzické. Zvolené řešení považuji za správné. Nevidím žádný rozumný důvod, pro který by nemohla být zavedena souběžná trestní odpovědnost právnické osoby a osoby fyzické za týž skutek. Takové řešení samozřejmě nevylučuje samotnou trestněprávní odpovědnost právnické osoby v případě, že se nepodaří prokázat individuální trestněprávní odpovědnost fyzické osoby.

²⁵ ŠIMOVČEK, I. – SZABOVÁ, E.: Trestná zodpovednosť právnických osob – komparácia vybraných aspektov právnych úprav v niektorých členských štátoch EÚ, USA a Švajcarsku a možnosti ich vývoja na póde Európskej únie. *Státní zastupitelství* č. 5/2014, s. 53 a násl.

²⁶ TOBIÁŠOVÁ, L.: Op. cit. s. 63.

²⁷ POŠÍKOVÁ, L.: Trestní odpovědnost právnických osob ve švýcarské právní úpravě. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 347–361.

Ke stejnému závěru ostatně vedou i poznatky o právních úpravách v zemích, které mají zakotvenu v právním řádu trestní odpovědnost právnických osob a které také zpravidla nevyklučují souběžnou odpovědnost osoby právnické i osoby fyzické (například právní úprava francouzská, rakouská, nizozemská, slovinská a jiné).

Podle maďarské právní úpravy řízení proti právnické osobě má akcesorickou povahu, může být zahájeno pouze v případě řízení proti fyzické osobě, tedy nemůže probíhat samostatně pouze proti právnické osobě.²⁸

Souběžná trestní odpovědnost fyzických a právnických osob ovšem neznamená, že trestní odpovědnost právnické osoby by byla vyloučena jen z toho důvodu, že fyzická osoba pro daný trestný čin, který zakládá odpovědnost právnické osoby, trestně odpovědná není. Tím se zdůrazňuje určité osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob vyplývající z odlišnosti předpisů trestního zákoníku a tohoto zákona, zejména co do odlišnosti podmínek zakládajících trestní odpovědnost. Přesněji řečeno, jedná se tedy o souběžnou, ale nezávislou trestní odpovědnost fyzických a právnických osob v těch případech, kdy pachatelem trestného činu může být i právnická osoba.

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB – ODPOVĚDNOST SUBJEKTIVNÍ

Poslední otázkou, kterou se hodlám zabývat, je otázka, zda trestní odpovědnost právnické osoby je odpovědností *objektivní* nebo *subjektivní*. Podnětem jsou mimo jiné hlasy naznačující, že zejména v případě ustanovení § 8 odst. 2 písm. a) topo jde o odpovědnost objektivní, která je ovšem přísnější než odpovědnost subjektivní, odpovědnost za zavinění.²⁹

Podle mého názoru je třeba vyjít z následujících koncepčních východisek:

Jednou ze základních zásad českého trestního práva, tedy jednou z vůdčích právní idejí, na které je založena úprava podmínek trestní odpovědnosti a následků spojených s jejich porušením, pokud jde o trestní odpovědnost fyzických osob, je zásada odpovědnosti za zavinění. Trestní odpovědnost fyzických osob je odpovědností subjektivní.³⁰ Jak jsem uvedl výše, trestní odpovědnost právnických osob je druhou větví trestní odpovědnosti, a proto i z hlediska rovnosti subjektů před zákonem by trestní odpovědnost právnických osob měla být odpovědností subjektivní, nikoliv objektivní. Ostatně nedávalo by ani smysl, aby trestní odpovědnost právnických osob byla přísnější (tj. objektivní), než trestní odpovědnost osob fyzických (tj. odpovědnost subjektivní).

²⁸ KOHALMI, L.: The Punishability of Legal Person in Hungarian Criminal Law. In TOMÁŠEK, M. (ed.): *European Law and National Criminal Legislation*. Prague: Faculty of Law Edition Centre, 2007, s. 253.

²⁹ Např. BOHUSLAV, L.: *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 127–128. GRÍVNA, T.: Dva a půl roku účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – dostupné na <http://www.ceska-justice.cz/2014/07/tomas-grivna-dva-a-pul-roku-ucinnosti-zakona-o-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob/> [zobrazeno 23. 1. 2016] nebo GRÍVNA, T.: U trestní odpovědnosti právnických osob mi vadí nejasná přičitatelnost skutku – dostupné na <http://ceska-justice.cz/2015/06/tomas-grivna-u-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-mi-vadi-mi-nejasna-pricitatelnost-skutku/> [zobrazeno 23. 1. 2016].

³⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 4. vydání. Praha: Leges, s. 42.

Pokud by tomu ovšem mělo tak být, musel by zákon (trestní zákoník nebo zákon o trestní odpovědnosti právnických osob) toto stanovit výslovně, k čemuž však nedošlo.

Dále je třeba vzít v úvahu, že pramenem právní úpravy pokud jde o trestní odpovědnost právnických osob je zák. č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, který má povahu vedlejšího trestního zákona, zdaleka neobsahuje všechny pojmy a instituty trestního práva hmotného, a proto musí respektovat instituty obsažené v trestním zákoníku, tedy mimo jiné musí respektovat i základní zásadu trestní odpovědnosti, tj. odpovědnost za zavinění, zejména když trestní zákoník ani zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nestanoví pro právnické osoby nic jiného, pokud jde o povahu jejich trestní odpovědnosti.

Ze všech shora uvedených důvodů proto dovozují, že trestní odpovědnost právnických osob je *odpovědností subjektivní*, nicméně povaha jejího „zavinění“ je poněkud odlišná od zavinění osoby fyzické.

Platí, že trestní právo je specifický uzavřený, autonomní systém, nezávislý na jiných právních odvětvích, ze kterých je možné převzít určité pojmy, a dát jim v trestním právu jiný obsah, anebo naopak nedávat jim ten smysl a obsah, jako je tomu v právním odvětví, odkud byl určitý termín převzat. Z této teze by proto pro odpověď na naši otázku vyplývalo, že by bylo možné v trestním právu vytvořit vlastní pojmosloví a dát mu vlastní obsah, například pojmu „příčitatelnost“ nebo vyložit pojem „jednání právnické osoby“ jinak než v právu soukromém.

Jak jsem již uvedl výše, právnické osoby jsou způsobilé jednat, ale nikoliv samostatně, ale vždy prostřednictvím fyzických osob. Proto i otázku zavinění ve vztahu ke konkrétní skutkové podstatě je třeba odvozovat od zavinění konkrétních fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly. Jednání specifických fyzických osob se přímo přičítá právnické osobě, a to včetně zavinění této fyzické osoby.

Pokud jde o zvláštnost subjektivní stránky jednání právnické osoby, Šámal s Eliášem v této souvislosti hovoří o chybném zvládnutí zvýšeného rizika vyplývajícího z provozování podniku („vina vedení podniku“), přičemž otázku zavinění z hlediska konkrétní skutkové podstaty trestného činu je třeba odvozovat od fyzických osob, které za právnickou osobu jednaly.³¹ K tomu snad jen letmou poznámkou, že odpovědnost za riziko (riziko vyplývající z provozování podniku) je ovšem stejně jako odpovědnost za náhodu obsahem odpovědnosti objektivní. A těžko také považovat činnost všech právnických osob za činnost rizikovou.

Při odpovědi na otázku, zda odpovědnost právnické osoby je subjektivní či objektivní vyjděme z příkladu, který uvádí Gřivna: Valná hromada zvolí představenstvo, v čele představenstva je déle než deset měsíců fyzická osoba, se kterou nebyl nikdy žádný problém. Tato fyzická osoba se jednoho dne dopustí trestného činu, například přijme pro sebe úplatek v rámci činnosti právnické osoby, za který bude odpovědná i právnická osoba. Jelikož jde o osobu uvedenou v § 87 odst. 1 písm. a) topo, nemá prakticky právnická osoba možnost „vyvinít se“. Za co tedy právnická osoba odpovídá? Za to, že před deseti lety při výběru představenstva nepředvíдалa, že se tato fyzická osoba dopustí trestného činu? Nejsem úplně přesvědčen, uvádí Gřivna, že restriktivní výklad

³¹ ŠÁMAL, P. – ELIÁŠ, K.: Několik poznámek k článku „trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku“. *Trestněprávní revue* č. 3/2015, s. 62.

návěti § 8 odst. 1 topo, jak zdůrazňuje i beckovský komentář k zákonu, by se v praxi jednoduše prosadil.³²

Podle mého názoru právnická osoba v uvedeném příkladu skutečně nebude odpovídat za to, že před deseti lety chybně vyhodnotila chování fyzické osoby za deset let, že chybně odhadla fyzickou osobu, která je statutárním orgánem, členem statutárního orgánu nebo osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby [§ 8 odst. 1 písm. a) topo] před deseti lety. Ale může odpovídat například za to, že aktuálně neměla vypracován tzv. compliance systém, zjednodušeně řečeno dokument nebo soubor dokumentů, který by mohl pomoci zbavit právnickou osobu trestní odpovědnosti, anebo sice takový dokument měla, ale nedodržovala jej, například ignorovala tzv. korupční indikátory u konkrétní fyzické osoby (nákladný život nad rámec legálních příjmů, závislost na návykových látkách, gamblerství, obcházení či přehlížení předepsaných postupů či předpisů, jednání vycházející bezdůvodně vstříc protistraně etc.). Nebo může právnická osoba odpovídat za to, že neměla vytvořeny zásady proti korupčnímu jednání, že u právnické osoby chyběly standardní kontrolní mechanismy, že neprováděla kontrolu v místech, kde existuje riziko korupčního chování, že byly ignorovány kontrolní závěry, nebyla dodržována stanovená pravidla, nebyl proškolen příslušný personál právnické osoby etc. Jinak řečeno právnická osoba by mohla být odpovědná jen, pokud by bylo prokázáno, že zanedbala určitou povinnou péči. Zavinění právnické osoby bychom tedy konstruovali jako zaviněné porušení povinné odborné péče, které by mohlo být jak úmyslné, tak nedbalostní u osoby jednající za právnickou osobu. A v tom by mohla spočívat ona zvláštnost subjektivní stránky jednání u konkrétní právnické osoby: zanedbání náležité odborné péče. Pro zanedbání náležité péče by potom bylo vhodné použít termínu „vina právnické osoby“ a odlišit subjektivní stránku jednání právnické osoby od subjektivní stránky jednání osoby fyzické, která je spojena s termíny „úmysl“ a „nedbalost“.

MOŽNOST PRÁVNICKÉ OSOBY „VYVINIT“ SE Z TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Ve znění před novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., tedy do 30. 11. 2016, bylo možné, aby se právnická osoba vyvinila z trestní odpovědnosti, pokud čin spáchal zaměstnanec právnické osoby při plnění pracovních úkolů či osoba v obdobném postavení (například pracovník pracující pro právnickou osobu na základě dohody o provedení práce, agenturní zaměstnanec, člen družstva) a jednalo se o výlučný exces zaměstnance, pokud právnická osoba dodržela vše, co bylo možné od ní spravedlivě požadovat podle § 8 odst. 2 písm. b) topo.

Od 1. 12. 2016 je účinná již citovaná novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která, mimo jiných změn, umožnila právnické osobě se vyvinout v širším počtu případů. Konkrétně zákonodárce do ustanovení § 8 topo, které určuje jaké jednání

³² GRÍVNA, T.: U trestní odpovědnosti právnických osob mi vadí nejasná přičitatelnost skutku – dostupné na <http://ceska-justice.cz/2015/06/tomas-grivna-u-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-mi-vadi-mi-nejasna-pricitatelnost-skutku/> [zobrazeno 23. 1. 2017].

fyzických osob se přičítá právnické osobě, doplnil odstavec 5, který zní: „(5) Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možné spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.“

Proti přijatému znění § 8 odst. 5 topo můžeme uplatnit tři námitky: Předně citované ustanovení používá nesprávnou právnickou terminologii, dále zavádí do zákona neurčité kritérium „veškerého úsilí“, které na právnické osobě bylo možné spravedlivě požadovat, a nakonec i nevhodně personalizuje dotčenou právnickou osobu.

Terminologie užitá zákonodárcem je nepřesná proto, že novelizované ustanovení § 8 odst. 5 topo nepoužívá termín „vyvinut se“, ale nepřesně hovoří o možnosti právnické osoby „zprostit se“ trestní odpovědnosti za určitých podmínek, jako by trestní odpovědnost právnických osob byla odpovědností objektivní, nikoliv subjektivní. Na místě bylo použít sousloví „vyvinut se“. Nesprávně použitá terminologie tedy paradoxně může vést k výkladu, že trestní odpovědnost právnických osob je odpovědností objektivní, místo toho, že jde o odpovědnost subjektivní, a může logicky vést k dalšímu nesprávnému závěru, že záměrem zákonodárce bylo odpovědnost právnických osob zpřísnit, nikoliv zmírnit, jak tvůrci novely několikrát proklamovali.

Jakkoli se o otázce, zda trestní odpovědnost právnických osob je odpovědností subjektivní či nikoliv objeví čas od času pochybnosti, za správný, a podle mého názoru i většinový v české nauce, považují názor, že trestní odpovědnost právnických osob je zvláštní druh subjektivní odpovědnosti právnické osoby, který je ovšem odlišný od klasického pojetí zavinění osoby fyzické a blíží se spíše pojmu „vina“ právnické osoby. Subjektivní stránku právnické osoby zprostředkovává koncepce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. V podrobnostech odkazují na svoji studii, ve které jsem se otázkou trestní odpovědnosti právnických osob speciálně zabýval.³³

Formulace, že právnická osoba „se zproštuje“ trestní odpovědnosti je věcně i legislativně nevhodná. Pokud by chtěli zákonodárci použít formulaci jinou, nabízela se například formulace, že „právnické osobě nelze jednání určitých osob přičítat“, což by ostatně odpovídalo i v zákoně použité terminologii. Osobně bych dal přednost ještě neutrálnější formulaci, kterou uvádím níže.

Druhá námitka začíná otázkou, kterou nová formulace v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nastolila a která zní: Kde začíná a kde končí „veškeré úsilí“ právnické osoby a co konkrétně lze na právnické osobě „spravedlivě požadovat“. V literatuře upozorňuje Gvozdek, že vzhledem k tomu, že jde o slovní spojení trestnímu právu dosud neznámé, měl zákonodárce tím spíše uvedené spojení vyložit.³⁴ I jen demonstrativní uvedení toho, co lze na právnické osobě vyžadovat, aby se mohla vyvinut z trestní odpovědnosti, by zvýšilo právní jistotu adresátů normy.³⁵

³³ K otázce subjektivní odpovědnosti právnických osob srov. JELÍNEK, J.: Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. *Kriminalistika* č. 1/2016, s. 13–16.

³⁴ GVOZDEK, F.: Zamyšlení nad novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie* č. 11/2016, s. 42 a násl.

³⁵ Jak jsem již uvedl, změna v ustanovení § 8 odst. 5 topo je výsledkem poslanecké legislativní iniciativy, k této podstatné změně neexistuje důvodová zpráva, vložený text neprošel standardním projednáním například v mezirezortním připomínkovém řízení či před Legislativní radou vlády, nebyl podroben ani odborné oponentuře ze strany nauky. Těžko tedy můžeme soudit, co bylo pro poslance inspirací pro použití

Jen v obecné rovině lze uvést, že „veškeré“ úsilí bude vynakládat ta právnická osoba, která bude dodržovat nejen zákony, ale i ostatní právní předpisy a také vydané a kontrolované vnitřní předpisy té které právnické osoby (etický kodex, pracovní řád, organizační řád, interní předpisy pro řízení právnické osoby, pravidla pro archivaci dokumentů i pro jejich skartaci, protikorupční program, pravidla pro kontrolu jednotlivých činností, instituce compliance specialisty, podnikového ombudsmana apod.). Samozřejmě nestačí shora uvedenými dokumenty či institucemi či systémem jen disponovat, ale také jejich provádění důsledně kontrolovat včetně pravidelného školení či přezkušování odpovědných osob, včetně zjištění, zda například compliance specialista není jen formální institucí, ale že má funkční kompetence apod. Jinak řečeno nestačí jen formálně zjistit, zda právnická osoba disponuje potřebnými dokumenty nebo institucemi, ale také zda přijatá opatření byla v konkrétní právnické osobě naplňována, vyžadována, kontrolována, vynucována a aktualizována podle konkrétních věcných a časových potřeb, a to vše ve vztahu ke konkrétním osobám, jejichž jednání se má přičítat právnické osobě.

Jen jako letmou zmínku je žádoucí uvést, že při zkoumání „veškerého úsilí“ právnické osoby budeme rozlišovat povahu té které právnické osoby. Jiná pravidla obezřetného podnikání bude mít finanční ústav, jiná nemocnice pracující s biologickým materiálem, léčivy i jedy, jiná pravidla bude mít vysoká škola, a nakonec jiná pravidla bude mít malá společnost s ručením omezeným skládající se ze tří fyzických osob etc.

Nové ustanovení § 8 odst. 5 topo přináší aplikační praxi několik problémů, na které bude muset reagovat. Vezměme tento jednoduchý příklad: Distribuční společnost elektrické energie zaměstnává osoby na odhalování neoprávněného odběru elektrické energie a vymáhání dluhů odběratelů. Ve vnitřním předpise společnost výslovně zakáže zaměstnancům postupovat takovým způsobem, který by mohl naplňovat znaky trestného činu vydírání, ale současně má nastavený program odměn podle vymožených dluhů, takže zaměstnanec je, obrazně řečeno, ve dvojím ohni. Je motivován k co největšímu objemu vymožených pohledávek, ale současně musí používat zákonných postupů, které nemusí vést k vymožení dluhu. Lze říci, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které lze na ní spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu svými zaměstnanci zabránila?

A za třetí poukazují dále na to, že ani formulace „... úsilí, které **na ní** (míněno právnické osobě) *bylo možno požadovat*...“ nebyla zvolena správně. Právnické osoby jsou umělé organizační útvary, které samy nejednají, nevyjadřují vůli. Proto formulace požadující **na** právnické osobě určité jednání je jen nesprávná personalizace právnických osob. Na právnické osobě nelze požadovat úsilí, jednání, protože ona sama nejedná. I kdyby ovšem zákonodárce zvolil formulaci, že jde o „úsilí, které *bylo možno požadovat na těch, kteří za právnickou osobu jednali*“, nijak by si nepomohl, protože ti, co byli oprávněni za právnickou osobu jednat, se vůbec protiprávního jednání dopustit nemuseli. Nejlépe by bylo zvolit neutrální formulaci, například takovou, že „*právnická*

---

formulaci. Možná to bylo ustanovení § 24b odst. 1 zák. č. 643/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve kterém se sousloví „veškeré úsilí“ objevuje. Podle citovaného ustanovení „právnická osoba za správný delikt neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby porušení právní povinnosti zabránila.“ Možná to ovšem byla inspirace jinde.

osoba se vyviní z trestní odpovědnosti, jestliže prokáže, že vynaložila potřebné úsilí, aby porušení právní povinnosti určitými osobami zabránila“.

ZÁVĚR

Pět let účinnosti českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je relativně dlouhá doba, aby bylo možné sumarizovat legislativní chyby či nedostatky. Protože koncepce trestní odpovědnosti právnických osob představuje přeci jenom novinku v českém právním řádu, je otázkou, kam se bude ubírat vývoj právní úpravy, jakým směrem se budou ubírat stanoviska nauky i praxe trestního práva. Rostoucí počet trestně stíhaných, obžalovaných i odsouzených právnických osob ještě nemusí znamenat, že přijatá právní úprava je správná a funkční. Česká právní úprava je komplikovaná, neúplná a nejednoznačná, což přináší potíže v aplikační praxi.

Podle mého názoru by měl zákon projít komplexní novelizací, nebo ještě lépe, měl by být přijat nový zákon, který by reagoval na kritiku četných nedostatků a chyb zákona č. 418/2011 Sb.

prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.
Univerzita Karlova, Právnická fakulta
jelinek@prf.cuni.cz

MEZINÁRODNÍ ZÁVAZKY ČESKÉ REPUBLIKY K ZAVEDENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB*

ZDENĚK KOPEČNÝ

Abstract: **International Obligations of the Czech Republic to Introduce Criminal Liability of Legal Persons**

This paper deals with the Czech Republic's commitments connected with the requirement to establish the criminal liability of legal persons, arising from international agreements and legislation of European Union. The author analyzes various international and European documents, and also evaluates the fulfillment of its obligations under these documents before and after the moment, when the Czech Republic adopted the law on criminal liability of legal persons and proceedings against them. Finally, chapter gives the summary of international documents and legal acts of the European Union, in which the requirement to establish the criminal liability of legal persons for signatory states or Member States is enshrined. The paper also reflects recent changes in Czech counter terrorism legislation and its concordance with the international obligations of the Czech Republic.

Keywords: legal person, criminal liability of legal persons, international treaty, international commitments, European Union, Council of Europe, organised crime, terrorism

Klíčová slova: právnická osoba, trestní odpovědnost právnických osob, mezinárodní smlouva, mezinárodní závazky, Evropská unie, Rada Evropy, organizovaný zločin, terorismus

DOI: 10.14712/23366478.2017.7

ÚVOD

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v České republice bylo a jistě stále je kontroverzním tématem nejen české a nejen odborné veřejnosti. Hlavním důvodem kritiky záměru zavedení trestní odpovědnosti korporací a přijetí příslušného zákona byla nadbytečnost a neopodstatněnost existence této deliktivní odpovědnosti vedle dosavadní, na tradicích kontinentální evropské právní kultury založené, trestní odpovědnosti osob fyzických. V rámci potřeby vysvětlit nutnost právní úpravy umožňující, aby mohly být trestně odpovědné i osoby nehmataelné, fiktivní, byla a nadále je formu-

* Tento článek vznikl za podpory projektu Interní grantové agentury Univerzity Palackého v Olomouci č. IGA_PF_2015_029 Boj proti terorismu – stávající a nové prostředky.

lována odpověď s odkazem na mezinárodní závazky České republiky k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vedle tradičně pojaté koncepce odpovědnosti fyzických osob za spáchané zaviněné trestné činy, na které byl dosavadní systém trestního práva postaven.

Přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim předcházelo dlouhé období příprav a rozhodování, během kterého byla delikttní odpovědnost právnických osob uzákoněna ve většině států Evropské unie i mnohých států nečlenských¹ a to již od konce 70. let 20. století, kdy se v řadě mezinárodních právních, politických a vědeckých dokumentů objevuje požadavek, aby státy svým vnitrostátním právem sankcionovaly právnické osoby za jejich protiprávní jednání zejména v oblasti nejzávažnějších forem protispolečenské činnosti a umožnily mezinárodní spolupráci při jejich postihu v přeshraničních případech.² Přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se Česká republika zařadila do proudu evropských států kontinentálního právního okruhu, které mají ve svých právních řádech zakotvenou trestní odpovědnost korporací³, a to konkrétně trestní odpovědnost právnických osob označovanou jako pravou.

Mezinárodními závazky lze rozumět jednak závazky České republiky vyplývající z mezinárodních smluv a dále povinnosti, kterými Českou republiku jakožto členským státem Evropského společenství potažmo Evropské unie zavazuje evropská unijní legislativa. Které konkrétní mezinárodněprávní dokumenty se pod obecným a často používaným označením „mezinárodními závazky“ skrývají a jak je to ve skutečnosti s jejich závazností a plněním z nich vyplývajících povinností, bude předmětem následujícího textu. Nejprve bude pozornost věnována mezinárodním smlouvám zavazující Českou republiku mimo rámec Evropské unie, následně pak evropským unijním předpisům, ze kterých požadavek na zavedení delikttní odpovědnosti právnických osob pramení a které ukládají členským státům v této souvislosti konkrétní povinnosti.

ZÁVAZKY PLYNOUCÍ PRO ČESKOU REPUBLIKU Z MEZINÁRODNÍCH SMLUV

Důvodová zpráva⁴ k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále také jako zákon) hovoří o třech mezinárodních smlouvách, kterými je Česká republika vázána, protože byly vyhlášeny ve smyslu člán-

¹ Chronologicky v pořadí zavedení pravé či nepravé trestní odpovědnosti právnických osob: Nizozemí, Island, Portugalsko, Německo, Švédsko, Norsko, Francie, Finsko, Španělsko, Dánsko, Belgie, Slovinsko, Itálie, Maďarsko, Estonsko, Řecko, Polsko, Malta, Švýcarsko, Litva, Chorvatsko, Makedonie, Lotyšsko, Bulharsko, Rakousko, Rumunsko, Lucembursko, Slovensko (srov. ZEDER, F. J.: *Trestná zodpovednosť právnických osôb v Európe: prehľad*. In *Trestná zodpovednosť právnických osôb: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej dňa 12. novembra 2009*. Bratislava: EUKÓDEX 2009, s. 19–20).

² ŠÁMAL, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie* 2011, č. 11, s. 20.

³ JELÍNEK, J. – HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges 2013, s. 11.

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, s. 5–6.

ku 10 Ústavy⁵ a jsou tedy pro Českou republiku závazné a dále o celé řadě dalších mezinárodních smluv – zejména úmluvách Rady Evropy a OSN, ke kterým Česká republika nepřistoupila anebo je neratifikovala, byť je členským státem organizací, na jejichž půdě tyto dokumenty vznikly, a tudíž by k těmto závazkům přistoupit měla.

První, pro ČR závazná mezinárodní smlouva, která hovoří o závazku k přijetí delikt ní odpovědnosti právnických osob, je **Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích**⁶ podepsaná dne 17. prosince 1997 v Paříži, která byla sjednána na poli Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj a jedná se tedy o netrestněprávní dokument. Tato úmluva byla ratifikována dne 20. prosince 1999 a v platnost vstoupila ke dni 21. března 2000. Podpisem, ratifikací a vyhlášením této Úmluvy se Česká republika zavázala, že stejně jako ostatní smluvní strany přijme, v souladu se svými právními zásadami, taková opatření, která budou třeba pro stanovení odpovědnosti právnických osob za podplácení zahraničního veřejného činitele⁷. Úmluva a priori nepočítá s existencí trestní odpovědnosti právnických osob a připouští i delikt ní odpovědnost netrestní, když v rámci čl. 3 upravující sankce stanoví pro případ, že se podle právního řádu smluvní strany trestní odpovědnost nevztahuje na právnické osoby, povinnost signatáře zajistit, aby takové právnické osoby podléhaly účinným, přiměřeným a odrazujícím mimotrestním sankcím, včetně sankcí finančních s případnými uvalením dodatečných soukromoprávních nebo správních sankcí. Do doby přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, v jehož rámci může být právnická osoba odpovědná mimo jiné za oba v úvahu přicházející korupční trestné činy⁸ obsažené v trestním zákoníku je otázkou, do jaké míry tento závazek mimotrestní sankce, vzhledem k právní úpravě přestupků a správních deliktů, Česká republika plnila. S přijetím zákona je tento závazek bezpochyby splněn, protože úřední osobou se pro potřebu dotčených trestných činů rozumí také osoby zastávající funkce nebo zaměstnání v orgánech veřejné moci cizího státu nebo v rámci podnikající právnické osoby, v níž má rozhodující vliv cizí stát a za obstarání věcí obecného zájmu se považuje mimo jiné též zachování smluvní nebo zákonné povinnosti, jejímž účelem je zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému zvýhodňování účastníků těchto obchodních vztahů.

Druhým mezinárodněprávním dokumentem, kterým je Česká republika vázána ode dne 1. července 2002 je **Trestněprávní úmluva o korupci**⁹ sjednána a podepsána dne 27. ledna 1999 ve Štrasburku v rámci Rady Evropy. K úmluvě byl vypracován dodatkový protokol, který vstoupil v platnost 1. února 2005, Česká republika jej však nepodepsala. Vyhlášením Trestněprávní úmluvy o korupci je Česká republika dle čl. 18 této Úmluvy zavázána k přijetí takových legislativních a jiných opatření, která jsou nezbytná

⁵ Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 25/2000 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích

⁷ ČL. 2 Úmluvy.

⁸ Podplácení dle § 332 tr. zák. a nepřímé úplatkářství dle § 333 tr. zák.

⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 70/2002 Sb.m.s., ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 43/2009 Sb.m.s. o přijetí Trestněprávní úmluvy o korupci

k tomu, aby bylo zajištěno, že právníkům osobám bude stanovena odpovědnost za trestné činy týkající se podplácení, nepřímého úplatkářství a praní špinavých peněz uváděných v této Úmluvě, které byly spáchány v její prospěch fyzickou osobou jednající buď individuálně, nebo jako člen orgánu právnické osoby a mající vedoucí postavení v rámci tohoto subjektu. Úmluva zároveň nevylučuje souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Co se sankcí pro právnické osoby týče, zde opětovně Úmluva připouští kromě trestních i sankce netrestní. Ať již trestní nebo mimotrestní, sankce musí být shodně jako v případě předchozí Úmluvy účinné, přiměřené a odrazující, včetně peněžitých trestů. Trestné činy, na které se vztahuje působnost Úmluvy, nezahrnují pouze klasické korupční delikty, ale spadají sem rovněž protiprávní jednání v souvislosti s praním špinavých peněz a trestné činy páchané v souvislosti s účetnictvím.¹⁰ Opět lze konstatovat, že před účinností zákona mohla Česká republika plnohodnotně splňovat tyto své závazky jen s těžkou, protože teprve přijetím zákona zakotvující pravou trestní odpovědností právnických osob je zajištěno, že v Úmluvě popsaná jednání jsou trestnými činy¹¹ i ve vztahu k právníkům osobám a lze za ně uložit účinné a odrazující sankce.

Posledním, dle důvodové zprávy, pro Českou republiku závazným mezinárodněprávním dokumentem zavazující k zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob je rezoluce Valného shromáždění Organizace spojených národů přijatá **Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu**.¹² Tato Úmluva podepsána dne 9. prosince 1999 v New Yorku vstoupila pro Českou republiku v platnost dne 27. prosince 2005. Tato Úmluva zavazuje smluvní strany k přijetí nezbytných opatření k tomu, aby právnickou osobu nacházející se na jejich území nebo zřízenou podle jejich zákonů bylo možno činit odpovědnou, jestliže se fyzická osoba odpovědná za řízení nebo kontrolu této právnické osoby dopustí v této funkci trestného činu v Úmluvě uvedeného, přičemž taková odpovědnost může být trestněprávní, civilněprávní nebo správněprávní. V daném případě tedy Úmluva opět výslovně připouští uplatnění i jiné než trestněprávní odpovědnosti a s tím související netrestní sankce a opět nebrání souběžné trestní odpovědnosti fyzické a právnické osobě za týž jednání.

Přestože je v České republice Úmluva platná již více než 11 let, závazek k postihu financování terorismu byl plnohodnotně splněn, a to nejen ve vztahu k právníkům osobám, ale rovněž k osobám fyzickým, až novelou trestního zákona č. 455/2016 Sb.,¹³ která zavádí mimo jiné trestný čin financování terorismu v nově začleněném ustanovení § 312d tr. zák.¹⁴ Splnění závazku z této Úmluvy je ostatně výslovně uvedeno i v důvo-

¹⁰ Čl. 13 a 14 Úmluvy.

¹¹ Přijetí úplatku dle § 331 tr. zák., podplácení dle § 332 tr. zák., nepřímé úplatkářství dle § 333 tr. zák., legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 tr. zák., zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240 tr. zák.

¹² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2006 Sb.m.s., ve znění sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/2010 Sb.m.s o přijetí Mezinárodní úmluvy o potlačování financování terorismu.

¹³ Zákon č. 455/2016 Sb. ze dne 30. listopadu 2016, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁴ § 312d Financování terorismu

(1) Kdo sám nebo prostřednictvím jiného finančně nebo materiálně podporuje teroristickou skupinu, jejího člena, teroristu nebo spáchání teroristického trestného činu, trestného činu podpory a propagace terorismu (§ 312e) nebo vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f) anebo shromažďuje finanční prostředky nebo jiné věci v úmyslu, aby jich bylo takto užito, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až dvanáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku.

dové zprávě¹⁵ k zavedení, krom dalších, trestného činu financování terorismu. V rámci novelizované¹⁶ právní úpravy ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy s jeho účinností ode dne 1. prosince 2016 byl změněn pozitivní výčet trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba na výčet negativní, vztahuje se trestní odpovědnost za zvlášť závažný zločin financování terorismu ode dne účinnosti této novely trestního zákoníku i na osoby právnické.

V souvislosti s přijetím tzv. protiteroristické novely trestního zákoníku je třeba uvést, že zavedení nových trestných činů – účast na teroristické skupině (§ 312a tr. zák.), již zmiňované financování terorismu (§ 312d tr. zák.), podpora a propagace terorismu (§ 312e tr. zák.) a vyhrožování teroristickým trestným činem (§ 312f tr. zák.), spolu se zakotvením legální definice teroristické skupiny v ustanovení § 129a tr. zák., přispělo ke splnění podmínek, které jsou vyžadovány od signatářů dalších mezinárodních smluv, konkrétně Úmluvy Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu a Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu, které rovněž zakotvují požadavek postihu právnických osob v oblastech teroristické trestné činnosti. Tyto úmluvy však prozatím nejsou pro Českou republiku závazné a proto jim bude věnována pozornost až v další části tohoto textu analyzujícím mezinárodní smlouvy obsahující závazek k postihu právnických osob, které Česká republika nepodepsala anebo neratifikovala.

Další mezinárodní smlouvou, kterou důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob řadí mezi smlouvy pro Českou republiku nezávazné, je **Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu**¹⁷ podepsaná v New Yorku dne 15. listopadu 2000. Informace, že Úmluvu Česká republika podepsala, konkrétně dne 12. prosince 2000 v Palermu, ovšem doposud neratifikovala, která se pochopitelně objevuje jak v důvodové zprávě, tak v některých výčtech mezinárodních smluv v této souvislosti publikovaných v rámci odborných textů, ale i např. na webových stránkách ministerstva vnitra,¹⁸ již není aktuální, protože k ratifikaci došlo a Úmluva zavazuje Českou republiku ode dne jejího vstupu v platnost, tedy od 24. října 2013. Stejněho dne vešly v platnost druhý a třetí protokol k této Úmluvě – Protokol proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky¹⁹ a Protokol proti nedovolené výrobě stfel-

---

(2) Odnětím svobody na pět až patnáct let, popřípadě vedle tohoto trestu též propadnutím majetku, bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) jako člen organizované skupiny,

b) za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, nebo

c) ve velkém rozsahu.

¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 455/2016 Sb. ze dne 30. listopadu 2016, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, str. 11.

¹⁶ Zákon č. 83/2016 Sb., ze dne 24. května 2016, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 75/2013 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

¹⁸ Ministerstvo vnitra. Obchod s lidmi – Definice. Dostupná na <http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-definice.aspx> (2. 2. 2017).

¹⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 77/2013 Sb.m.s. o přijetí Protokolu proti pašování přistěhovalců po zemi, po moři a letecky, doplňující Úmluvu Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu.

ných zbraní, jejich částí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi.²⁰ První protokol k Úmluvě, Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi,²¹ vešel v platnost až dne 16. ledna 2015. Zatímco první a druhý protokol byl podepsán v New Yorku dne 10. prosince 2002, poslední protokol týkající se zbraní a střeliva podepsal prezident až dne 9. srpna 2013, tedy až za účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy rovněž došlo k ratifikaci samotné Úmluvy a druhého protokolu. Přímou návaznost ratifikace těchto mezinárodních závazků na přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob potvrzuje i vládní návrh týkající se vyslovení souhlasu se třetím protokolem, dle kterého bránila ratifikaci Úmluvy i jejích protokolů do dne 1. ledna 2012 absence úpravy odpovědnosti právnických osob za jednání, jež Úmluva stanoví jako trestná a poslední překážka bránící předložení návrhu na ratifikaci těchto dokumentů byla odstraněna zákonem č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.²²

Dle článku 10 Úmluvy mají smluvní strany přijmout taková nezbytná opatření, sloučitelná s jejími právními zásadami, aby byla stanovena odpovědnost právnických osob za účast na závažných trestných činech, na nichž se podílí organizovaná zločinecká skupina, přičemž v závislosti na právních zásadách smluvní strany může být odpovědnost právnických osob jak trestní, tak civilní nebo správní. Stejně jako u výše uvedených smluv je výslovně připuštěna souběžná odpovědnost právnické a fyzické osoby a definován požadavek na účinné, přiměřené a odrazující trestní nebo jiné sankce, včetně sankcí peněžitých. Požadavek na zajištění odpovědnosti právnických osob se pak vztahuje i na jednotlivé protokoly Úmluvy. Závazek k přijetí opatření zakládající odpovědnost právnických osob je tak v rámci Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu konstruován velmi podobně jako v případě předchozích tří smluv, které však byly ratifikovány mnohem dříve, než zákon o trestní odpovědnosti právnických začal mít reálné obrysy. Pokud byla v roce 2013 vládou za hlavní překážku ratifikace Úmluvy označena dřívější absence deliktní odpovědnosti právnických osob dle citovaného požadavku článku 10, pak lze ratifikaci tří dalších shora uvedených smluv považovat za předčasně a konstatované naplnění závazků cestou mimotrestní deliktní odpovědnosti právnických osob za nedostačující. Za správnější lze proto považovat postup, který byl zvolen v případě Úmluvy, která sice byla podepsána již v době jejího dojednání v roce 2000, ovšem k ratifikaci došlo až za situace, kdy Česká republika bezpochyby splňovala požadavek odpovědnosti právnických osob a náležitých sankcí.

Další mezinárodní smlouvou, kterou důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob řadí do skupiny smluv formulujících požadavek k deliktní odpovědnosti právnických osob Českou republiku nezavazující z důvodu, že nedošlo k její

²⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2013 Sb.m.s. o přijetí Protokolu proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich částí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi.

²¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 18/2015 Sb.m.s. o přijetí Protokolu o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zejména se ženami a dětmi.

²² Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s přístupem Protokolů proti nedovolené výrobě střelných zbraní, jejich součástí a dílů a střeliva a proti obchodování s nimi k Úmluvě Organizace spojených národů proti nadnárodnímu organizovanému zločinu ze dne 15. listopadu 2000. Dostupné na <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/67641/56949> (cit. 2. 2. 2017), s. 1.

ratifikaci je **Úmluva OSN proti korupci**²³ podepsaná v New Yorku dne 31. října 2003, která vstoupila v platnost dne 14. prosince 2005. K dnešnímu dni je však tuto Úmluvu již třeba řadit mezi smlouvy, které jsou pro ČR závazné, protože v mezidobí došlo k její ratifikaci a Úmluva se stala součástí českého právního řádu dne 29. prosince 2013. Shodně jako v případě předchozí Úmluvy z pera Organizace spojených národů došlo k procesu ratifikace až za účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Článek 26 Úmluvy zavazující smluvní strany k zajištění odpovědnosti právnických osob je koncipován velmi podobně jako v případě Úmluvy OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu, tedy opět umožňuje splnění tohoto závazku formou trestní, občanskoprávní nebo správní, nevyklučuje souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby a klade důraz na účinný, přiměřený a odrazující trestní nebo netrestní postih včetně peněžitých sankcí. I když byla Úmluva jménem České republiky podepsána již dne 22. dubna 2005, k její ratifikaci došlo až v roce 2013 za účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, z čehož lze dovozovat, že překážkou dřívější ratifikace byla opět absence řádné odpovědnosti právnických osob v podobě pravé trestní odpovědnosti, i když Úmluva výslovně trestněprávní odpovědnost nepožaduje.

Dalším dokumentem přijatým na poli Organizace spojených národů, k jehož ratifikaci došlo až po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je **Druhý opční protokol k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie**.²⁴ Přijat byl v New Yorku dne 25. května 2000 a jménem České republiky podepsán již 26. ledna 2005. Přesto došlo k jeho ratifikaci až v roce 2013 a platnosti nabyl dne 26. září 2013. Stručně vymezený požadavek na odpovědnost právnických osob je obsažen v čl. 3 odst. 4 Opčního protokolu a to tak, že v souladu s ustanoveními svého vnitrostátního právního řádu přijme každá smluvní strana přiměřená opatření ke stanovení odpovědnosti právnických osob za trestné činy zde uvedené, přičemž tato odpovědnost může být trestněprávní, občanskoprávní či správněprávní. Na rozdíl od předchozích úmluv neřeší Opční protokol souběžnou odpovědnost fyzických a právnických osob ani nedefinuje požadavky na sankce z deliktů odpovědnosti právnických osob plynoucí. Ačkoliv jsou v tomto dokumentu stanovené požadavky na odpovědnost právnických osob velmi obecně bez konkretizace sankcí, které mají být právnickými osobám ukládány, k ratifikaci došlo stejně jako v předchozích dvou případech až po téměř devíti letech, kdy významnějším faktorem než uplynulá doba je opět zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob k 1. lednu 2012.

Rovněž na půdě Rady Evropy byly uzavírány smlouvy, které ve svých textech zakotvily povinnost jejich signatářů k zajištění odpovědnosti právnických osob. První z nich, která v době přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ještě nebyla z podobných důvodů, jako výše uvedené úmluvy OSN, ratifikována, je **Úmluva o počítačové kriminalitě**²⁵ uzavřená dne 23. listopadu 2001 v Budapešti. Jménem

²³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 105/2013 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů proti korupci.

²⁴ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 74/2013 Sb.m.s. o přijetí Opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se obchodu s dětmi, dětské prostituce a dětské pornografie.

²⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 104/2013 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy o počítačové kriminalitě.

České republiky byla podepsána 9. února 2005, ratifikována 22. srpna 2013 v platnost vstoupila dne 1. prosince 2013.

V článku 12 Úmluvy jsou kromě obvyklého požadavku na odpovědnost právnických osob za trestné činy v Úmluvě obsažené zakotveny i podmínky trestní odpovědnosti právnické osoby v relaci na postavení a pravomoc fyzické osoby, která jejím jménem jedná, přijímá rozhodnutí nebo vykonává kontrolu. Možnost odpovědnosti právnické osoby je zde dále vymezena i pro případy opomenutí fyzické osoby při kontrole či dohledu, které spáchání trestného činu umožnilo. Odpovědnost právnické osoby může být již tradičně na poli trestním, občanskoprávním či správním a nemá vliv na trestní odpovědnost fyzických osob, které trestný čin spáchaly. Článek 13 pak definuje požadavek účinných, přiměřených a odrazujících trestních nebo netrestních sankcí nebo opatření, včetně sankcí peněžitých.

K Úmluvě byl vypracován **Dodatkový protokol k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy páchaných prostřednictvím počítačových systémů**,²⁶ který vstoupil v platnost 1. března 2006, jménem ČR byl podepsán dne 17. května 2013 a je pro Českou republiku závazný ode dne 1. prosince 2014. Povinnost zajistit odpovědnost právnických osob je navázána na samotnou Úmluvu, když její ratifikace stejně jako podpis dodatkového protokolu a jeho vstup v platnost je opětovně datováno až po dni účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Další mezinárodní smlouvou uzavřenou na půdě Rady Evropy je **Úmluva o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálními vykořisťováními**²⁷ uzavřená dne 25. října 2007. Podpis k této smlouvě Česká republika připojila dne 17. července 2014, ratifikovala ji 2. května 2016 a platná a závazná je ode dne 1. září 2016. Formulace požadavku na uplatnění odpovědnosti právnických osob je v rámci této Úmluvy v článku 26 koncipována takřka totožně jako v případě Úmluvy o počítačové kriminalitě včetně vymezení postavení fyzické osoby jednající za odpovědnou právnickou osobu, odpovědnost za umožnění spáchání trestného činu nedostatečnou kontrolou nebo dohledem fyzické osoby, trestního, občanskoprávního nebo správního pojetí odpovědnosti a možnost souběžné trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby. Následující článek se podrobněji, než tomu bylo u ostatních mezinárodních smluv, věnuje sankcím, které mají být tradičně účinné, přiměřené a odrazující zahrnující peněžité pokuty, poprvé se vak objevuje požadavek možnosti ukládání opatření, zejména odebrání oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory, dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodní činnosti, uložení soudního dohledu a zrušení rozhodnutím soudou. Vzhledem k tomuto požadavku na konkrétní druhy sankcí oproti obecným požadavkům, které vyžadují ostatní smlouvy, si lze stěží představit, že by tato opatření bylo možné v rámci českého právního řádu ukládat právnickým osobám v jiném než trestním řízení, proto podpis

²⁶ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 9/2015 Sb.m.s. o přijetí Dodatkového protokolu k Úmluvě o počítačové kriminalitě o kriminalizaci činů rasistické a xenofobní povahy páchaných prostřednictvím počítačových systémů.

²⁷ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 59/2016 Sb.m.s. o přijetí Úmluvy Rady Evropy ochrany dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání.

a ratifikace datována až po přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zde byly zcela na místě.

Oproti důvodové zprávě k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob došlo k výrazné změně poměru mezinárodních smluv obsahující závazek odpovědnosti právnických osob za spáchané trestné činy ve prospěch těch smluv, které jsou pro Českou republiku závazné oproti smlouvám nepodepsaným nebo neratifikovaným. Z původních tří, v důvodové zprávě k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zmíněných přijatých závazků, které existovaly před přijetím zákona, kdy však o naplnění zde formulovaných požadavků lze mít důvodné pochybnosti, se počet smluv s požadavkem uplatnění odpovědnosti právnických osob za trestné činy, kterými je Česká republika vázána, za pět let účinnosti zákona ztrojnásobil.²⁸ Přesto však zůstávají mezinárodní smlouvy, uzavřené zejména na poli Rady Evropy, které závazek trestní nebo netrestní odpovědnosti právnických osob za spáchané trestné činy obsahují a Česká republika je přes existenci právní úpravy umožňující právnické osoby trestně stíhat a trestat do dnešního dne buď nepodepsala anebo podepsala, ale neratifikovala. Následuje jejich výčet a stručná charakteristika.

První z nich, **Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidskými bytostmi**, byla podepsaná dne 16. května 2005 ve Varšavě. Přestože byla dne 2. května 2016 podepsána i českými představiteli, závazná pro Českou republiku není z důvodu chybějící ratifikace. V článku 22 Úmluvy je zakotven požadavek odpovědnosti právnických osob za trestné činy v Úmluvě obsažené a to shodně jako v případech jiných úmluv dojednaných v rámci Rady Evropy. Požadavek na účinné, přiměřené a odstrašující sankce je ustaven v článku 23 Úmluvy. Co se týče požadavku odpovědnosti právnických osob za trestné činy související s obchodováním s lidmi, ratifikaci nebrání žádná konkrétní překážka. Česká republika je jediným členským státem Evropské unie, který Úmluvu doposud neratifikoval.²⁹ Dle dostupných informací z legislativního procesu již však Poslanecká sněmovna i Senát vyslovili s ratifikací souhlas,³⁰ proto lze očekávat v nejbližší době vyhlášení Úmluvy ve Sbírce mezinárodních smluv.

Stejného data jako předchozí Úmluva byly ve Varšavě podepsány i další dvě úmluvy týkající se protiteroristických opatření uskutečňovaných na půdě Rady Evropy. První z nich je **Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu**, kterou představitelé České republiky podepsali teprve dne 15. listopadu 2016 a to včetně Dodatkového protokolu ze dne 22. října 2015. Aktuálně tedy pro Českou republiku není Úmluva ani Dodatkový protokol závazný, protože nedošlo k jejich ratifikaci, legislativní proces k vyslovení souhlasu k ratifikaci Poslaneckou sněmovnou však již započal,³¹ a to den před nabytím účinnosti tzv. protiteroristické novely trestního zákoníku, tedy 31. ledna 2017. Před pod-

²⁸ Trojnásobek přijatých závazků ve smyslu poměru přijatých a nepřijatých (nepodepsaných nebo neratifikovaných) mezinárodních smluv uvedených ve výčtu mezinárodních závazků České republiky v rámci důvodové zprávy k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

²⁹ Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=894&CT1=0> (cit. 3. 2. 2017).

³⁰ Sněmovní tisk 894. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=894> (cit. 3. 2. 2017).

³¹ Sněmovní tisk 1012 a 1013. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1012&ct1=0> a <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1013&ct1=0> (cit. 3. 2. 2017).

pisem Úmluvy v listopadu 2016 byla Česká republika jediným členským státem Rady Evropy,³² který Úmluvu nepodepsal. Vzhledem k termínu podpisu Úmluvy a datu zahájení ratifikačního procesu je možné důvod tohoto zpoždění na straně České republiky v daném případě dovozovat nikoliv z dřívější absence trestní odpovědnosti právnických osob jako tomu bylo v případě celé řady úmluv výše uvedených, které byly ratifikovány krátce po nabytí účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, ale právě z nedostatečné hmotněprávní úpravy trestných činů souvisejících s terorismem. Tento nedostatek vyřešila již zmíněná protiteroristická novela trestního zákoníku, která zavádí mimo jiné trestný čin účasti na teroristické skupině dle § 312a tr. zák. a trestný čin podpory a propagace terorismu dle § 312e tr. zák. Tyto nové zvláště závažné zločiny reagují na požadavky v Úmluvě a Dodatkovém protokolu uvedené a zavazují signatáře ke kriminalizaci v nich uvedeného teroristického jednání – veřejné podněcování ke spáchání teroristického trestného činu (§ 312e odst. 1 tr. zák.), nábor teroristů [§ 312e odst. 2 písm. a) tr. zák.], výcvik teroristů [§ 312e odst. 2 písm. b) tr. zák.], účast na spolčení nebo ve skupině za účelem terorismu (§ 312a tr. zák. ve spojení s § 129a tr. zák.), podstoupení výcviku k terorismu [§ 312e odst. 2 písm. c) tr. zák.], vycestování do zahraničí za účelem terorismu [§ 312e odst. 3 písm. a), b) tr. zák.], financování vycestování do zahraničí za účelem terorismu (§ 312d tr. zák. s odkazem na § 312e tr. zák.).³³ Jak je patrné, v případě této Úmluvy a jejího Dodatkového protokolu bylo nutné vyčkat novelizace trestního zákoníku, samotné zavedení trestní odpovědnosti právnických osob závazek plynoucí z těchto mezinárodních dokumentů splnit nemohlo.

Poslední úmluvou podepsanou dne 16. května 2005 ve Varšavě je **Úmluva Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu**. Česká republika tuto Úmluvu dosud ani nepodepsala, proto lze těžko předvídat, kdy by mohlo dojít k její ratifikaci. Vzhledem ke konstrukci požadavku na odpovědnost právnických osob vyjádřeném v čl. 10, který se nikterak neliší od požadavků zakotvených v ostatních Úmluvách Rady Evropy uvedených výše, které byly Českou republikou podepsány, ratifikovány a vyhlášeny, nebude důvodem k současné nečinnosti ČR ve vztahu k této Úmluvě závazek k odpovědnosti právnických osob a problémem by nyní již neměla být ani nedostatečná úprava trestných činů páchaných v souvislosti s terorismem.

Požadavek k odpovědnosti právnických osob za trestné činy v nich uvedené nebude důvodem, proč Česká republika nepodepsala ani další dvě úmluvy Rady Evropy. **Úmluva o trestněprávní ochraně životního prostředí** sjednaná dne 4. listopadu 1998 ve Štrasburku má v článku 9 na odpovědnost korporací standardní požadavky jako ostatní ratifikované úmluvy, ba naopak vzhledem k možnosti prohlášení o výhradě k tomuto ustanovení deliktů odpovědnost právnických osob nebude důvodem pro vlašný přístup České republiky k této Úmluvě. O leccem svědčí i fakt, že tuto Úmluvu prozatím ratifikovalo pouze Estonsko, takže v daném ohledu není na místě hledat chybu na straně České

³² Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Úmluva Rady Evropy o prevenci terorismu. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=1012&CT1=0> (cit. 3. 2. 2017), str. 2.

³³ Tamtéž, s. 4–5, a Vládní návrh, kterým se předkládá Parlamentu České republiky k vyslovení souhlasu s ratifikací Dodatkový protokol k Úmluvě Rady Evropy o prevenci terorismu. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=1013&ct1=0> (cit. 4. 2. 2017), s. 2–5.

republiky a nedostatečné trestněprávní legislativy, ať již, co se trestní odpovědnosti právnických osob nebo trestných činů proti životnímu prostředí týče.

Pro úplnost lze ještě zmínit další dvě úmluvy Rady Evropy, které zavazují jejich signatáře k zakotvení odpovědnosti právnických osob za příslušné trestné činy. Jedná se o **Úmluvu Rady Evropy o padělání léčivých výrobků a obdobných trestných činech ohrožující veřejné zdraví** sjednanou dne 20. října 2011 v Moskvě a **Úmluvu Rady Evropy proti obchodování s lidskými orgány**, která byla podepsána dne 23. března 2015 v Santiagu de Compostela. Ani jedna z těchto Úmluv nebyla v České republice doposud ratifikována.

EVROPSKÁ UNIJNÍ LEGISLATIVA A JEJÍ VLIV NA ZAVEDENÍ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V ČESKÉ REPUBLICĚ

Důvodová zpráva k návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje rovněž výčet předpisů Evropského společenství, respektive od prosince roku 2009 Evropské unie (dále také jako ES/EU), které zakotvují požadavek na zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob. Povinnosti ve vztahu k Evropskému společenství/Evropské unii byly v rámci zdůvodnění zavedení trestní odpovědnosti právnických osob po vstupu České republiky do Evropské unie považovány za silnější argument než závazky vyplývající z mezinárodních smluv, protože ze strany ES/EU mohlo dojít i k reálným sankcím za nedodržení uložených povinností. Dané konkrétní povinnosti byly a jsou ze strany ES/EU ukládány členským státům formou rámcových rozhodnutí Rady a na základě směrnic, v závislosti na tom, v rámci kterého pilíře byl daný legislativní akt přijat. Od zrušení pilířové struktury v roce 2009 jsou v rámci sledované problematiky vydávány již pouze směrnice. Některá rámcová rozhodnutí z doby předlisabonské byly později nahrazeny směrnicemi. A právě v případě směrnic, u nichž by nedošlo ve stanoveném termínu k implementování stanoveného požadavku, hrozí České republice řízení o porušení Smlouvy o fungování Evropské unie a uložení finanční sankce.³⁴

Konkrétně se jednalo o následující legislativní akty Evropského společenství a později Evropské unie, které uložily povinnost členských států k zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob. Tyto jsou uvedeny chronologicky v pořadí dle data jejich přijetí a s uvedením konkrétních článků, kde je daná povinnost zakotvena:

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (čl. 1, 8, 9);³⁵
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (čl. 1, 7, 8, 9);

³⁴ ŠÁMAL, P.: K trestněprávní odpovědnosti právnických osob. *Bulletin advokacie* 2011, č. 11, s. 21.

³⁵ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV.

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (čl. 7, 8, 9) ve spojení s Rámcovým rozhodnutím Rady 2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu;
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (čl. 4, 5, 6);³⁶
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2, 3, 4);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru (čl. 1, 5, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (čl. 1, 6, 7, 8);³⁷
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami (čl. 1, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/222/SVV ze dne 24. února 2005 o útocích proti informačním systémům (čl. 1, 8, 9, 10);³⁸
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/841/SVV ze dne 24. října 2008 o boji proti organizované trestné činnosti (čl. 5, 6, 7);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (čl. 2, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (čl. 5, 6, 9);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (čl. 2, 11, 12);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV (čl. 5, 6);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV (čl. 2, 12, 13);

³⁶ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a o ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV.

³⁷ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV.

³⁸ Nahrazeno Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV.

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2013/40/EU ze dne 12. srpna 2013 o útocích na informační systémy a nahrazení rámcového rozhodnutí Rady 2005/222/SVV (čl. 2, 10, 11);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/62/EU ze dne 15. května 2014 o trestněprávní ochraně eura a jiných měn proti padělání, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2000/383/SVV (čl. 2, 6, 7).³⁹

Co se vymezení požadavku na zajištění deliktů odpovědnosti právnických osob týče, lze spatřovat drobné odlišnosti u právní úpravy obsažené v rámcových rozhodnutích a ve směrnících, u kterých lze ještě rozlišovat směrnice přijaté před a po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost. V případě rámcových rozhodnutí je nejprve v rámci článku definující pojmy vymezen pojem právnické osoby pro daný konkrétní legislativní akt. Právnickou osobou se nejčastěji rozumí jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva, s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací. V samostatném článku je pak vymezena odpovědnost právnických osob pro případ spáchání v konkrétním rámcovém rozhodnutí vymezených trestných činů, které v jejich prospěch spáchá jakákoli osoba jednající samostatně nebo jako člen orgánu dotyčné právnické osoby, která v této právnické osobě působí ve vedoucím postavení na základě oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, nebo pravomoci přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby, nebo pravomoci vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby. Odpovědnost právnické osoby je dále rozšiřována o případy, kdy nedostatek dohledu nebo kontroly ze strany fyzické osoby jednající za osobu právnickou umožnil spáchání některého z vymezených trestných činů ve prospěch uvedené právnické osoby osobou podřízenou takové fyzické osobě vymezené výše. Zároveň takto vymezená odpovědnost právnických osob nevylučuje trestní stíhání osob fyzických, které jsou pachatelé, návodci nebo pomocníci některého z trestných činů, o které v daném rámcovém rozhodnutí jde. Jak je na první pohled patrné, vymezení odpovědnosti právnických osob je v rámcových rozhodnutích ES/EU podrobnější a propracovanější než tomu je u mezinárodních smluv, respektive u úmluv přijatých na půdě Organizace spojených národů. Úmluvy Rady Evropy se koncepci odpovědnosti právnických osob upravené v rámcových rozhodnutích, zejména co se sankcionování opomenutí dohledu či kontroly ze strany fyzické osoby oprávněné jednat týče, nápadně podobají. To může souviset se členskou základnou obou mezinárodních organizací, když Rada Evropy má vzhledem k členům blíže Evropskému společenství respektive Evropské unii, než Organizace spojených národů sdružující 193 států světa.

Co se požadavku na sankce ukládané právnickým osobám týče, mají být i v případě právních aktů ES/EU účinné, přiměřené a odrazující. Co se pak druhu sankcí týče, primárně jsou uváděny pokuty, tedy peněžité sankce, které mohou být trestní i mimotrestní povahy. Dále rámcová rozhodnutí zmiňují i další druhy sankcí, mezi něž patří zbavení

³⁹ Srov. JELÍNEK, J. – IVOR, J. a kol.: *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České republiky a Slovenské republiky*. Praha: Leges 2015, s. 277–278; a TURAYOVÁ, Y. – TOBIÁŠOVÁ, L. a kol.: *Trestná zodpovědnost právnických osob. Mezinárodní a evropské aspekty, právo-teoretické východiska*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, Právnická fakulta 2014, s. 18–42.

oprávnění pobírat veřejné výhody nebo podpory, dočasný nebo trvalý zákaz provozování obchodní činnosti, uložení soudního dohledu nebo zrušení rozhodnutím soudu. Takto vymezený požadavek na ukládání opatření vedle peněžitých sankcí je velmi podobný opatřením, jejichž ukládání předpokládá Úmluva o ochraně dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálním vykořisťováním.

Vymezení deliktů odpovědnosti právnických osob v případě směrnic je, jak již bylo uvedeno, velmi podobné právní úpravě obsažené v rámcových rozhodnutích. Snad s výjimkou Směrnice o trestněprávní ochraně životního prostředí z roku 2008, která se, co se požadavku na ukládání sankcí týče, spokojí pouze s obecným vymezením účinných, přiměřených a odrazujících sankcí bez jakékoliv bližší specifikace, která již byla obsažena i v rámcových rozhodnutích z dřívějších let.

Naproti tomu v případě ostatních směrnic je úprava, co se týče sankcí oproti rámcovým rozhodnutím, ještě specifičtější, když mezi příklady jiných sankcí uvádí nad rámec opatření vyjmenovaných v úpravě rámcových rozhodnutí i dočasné nebo trvalé uzavření provozoven použitých ke spáchání trestného činu.

Jak před lisabonské směrnice tak směrnice přijaté po roce 2009 shodně zahrnují požadavek, aby členské státy zajistili právní úpravu garantující souběžnou trestní odpovědnost fyzické a právnické osoby. Většina směrnic také vymezuje, shodně s rámcovými rozhodnutími, co se pro potřeby té které regulace považuje za právnickou osobu.

Oproti deliktů odpovědnosti právnických osob obsažené v mezinárodních smlouvách lze spatřovat podstatný rozdíl v koncepci samotné odpovědnosti korporací a rovněž i sankcí, které lze za spáchané trestné činy uložit. Zatímco v případě mezinárodních smluv, ať už se jednalo o úmluvy OSN nebo Rady Evropy, odpovědnost právnických osob byla výslovně zmiňována jako trestní, občanskoprávní anebo správní, stejně tak předpokládané sankce byly často takto členěny. V případě legislativy Evropského společenství/Evropské unie se hovoří výlučně o odpovědnosti za trestné činy a sankce, respektive pokuty mohou být trestní nebo jiné povahy, ani rámcová rozhodnutí ani směrnice však nepočítá s opatřeními nebo sankcemi občanskoprávní nebo správní povahy. Pokud je požadavek odpovědnosti za trestné činy dále nespecifikován nebo výslovně nerozšířen na deliktů odpovědnost mimotrestní v rámci civilní nebo správní odpovědnosti, lze si stěžet představit jiný druh deliktů odpovědnosti za trestné činy, navíc často ty nejzávažnější, než odpovědnost trestní. Jak rámcová rozhodnutí, tak směrnice nemají přímý účinek a zavazují stát pouze co do výsledku, kterého má být dosaženo (zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob, zajištění odrazujících sankcí, aj.), přičemž způsob dosažení tohoto výsledku (jaká forma deliktů odpovědnosti, jaké sankce bude považována za odstrašující a přiměřené) je ponecháno na členském státu. Směrnice však může, za nesplnění požadavku implementace, ať již z důvodu nesprávné implementace anebo absence implementace vůbec, získat přímý účinek a být přímo použitelná v členských státech. V tomto ohledu byl tlak na Českou republiku ze strany ES/EU v porovnání se závazky plynoucími z mezinárodních smluv, nepřehlédnutelně vyšší. V případě mezinárodních smluv, jak bylo analyzováno výše, v několika případech povinnost k požadavku deliktů odpovědnosti právnických osob za trestné činy prakticky splněna nebyla, a přesto byly smlouvy podepisovány a ratifikovány. Z tohoto pohledu, chceme-li zdůvodnit zavedení trestní odpovědnosti právnických osob a přijetí zákona

o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, mezinárodními závazky, budou to zejména závazky plynoucí pro Českou republiku ze členství v Evropském společenství/Evropské unii na základě požadavků formulovaných v mnoha rámcových rozhodnutí a směrnicích.

ZÁVĚR

Vzhledem ke shora uvedenému množství mezinárodních legislativních aktů, které vyžadují, aby členské státy těchto mezinárodních společenství zajistili ve svých právních rádech delikt ní odpovědnost právnických osob a zakotvili účinné, přiměřené a odstrašující sankce, bylo jen otázkou času, kdy se Česká republika bude muset k těmto požadavkům a často již převzatým závazkům postavit čelem. Řešení, které přinesl zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim lze proto považovat za logické vyústění směřování evropského právního prostředí směrem k delikt ní odpovědnosti korporací. Na základě provedené podrobné analýzy obsahu jednotlivých smluvních závazků Českou republikou za posledních dvacet let převzatých, lze konstatovat, že před uzákoněním trestní odpovědnosti právnických osob nemohla Česká republika splňovat mezinárodní a zejména evropské závazky, jak jsou v právních dokumentech definovány. Pokud byly zmíněné mezinárodní smlouvy podepsány před účinností tohoto zákona, mohla být za splnění požadavků považována ona zmiňovaná delikt ní odpovědnost civilní a správní. Samozřejmě si lze představit, že za protiprávní jednání bude uložena právnické osobě povinnost k náhradě škody v rámci civilního řízení, otázkou ovšem zůstává, do jaké míry toto řešení splňuje v mezinárodních dokumentech zakotvené požadavky. Pokud představitelé České republiky přistupovali k mezinárodním smlouvám obezřetně právě z důvodu vědomí nemožnosti plnohodnotného naplnění svých závazků, tak po přijetí zákona zakotvujícím trestní odpovědnost právnických osob nastala změna opatrného přístupu a zejména rok 2013 znamenal velký posun v dořešení mezinárodních smluv doposud podepsaných, ale neratifikovaných. O nutnosti tohoto kroku svědčí fakt, že v nejednom případě byla Česká republika jako poslední člen Rady Evropy anebo poslední z členských států Evropské unie, kdo danou smlouvu ratifikoval. Samozřejmě nelze všechny nesplněné mezinárodní závazky vidět pouze ve spojitosti se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob, svoji roli sehrály i novely stávajících právních předpisů, když příkladem může být poslední tzv. protiteroristická novela trestního zákoníku.

Jak je z výše uvedeného textu patrné, mezinárodní závazky jistě hrály významnou roli pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, ovšem nelze tento faktor přeceňovat. Tyto závazky existovaly a byly formulovány od konce 90. let minulého století a za jejich nedodržení ze strany Rady Evropy, Organizace spojených národů nebo Evropského společenství či později Evropské unie žádná sankce uložena nebyla. Spíše než vynucenou povinností je přijetí zákona vyústěním společenských a politických změn minulých desetiletí, kdy kriminalita fyzických osob páchaná prostřednictvím korporací se stala významným fenoménem. Proto také byly všechny zmíněné požadavky ze strany mezinárodních a evropských společenství definovány. Šlo tedy o dlouhodobý proces,

který ve většině států vyústil v zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, ať již pravé nebo nepravé. To, že příčinou neratifikovaných mezinárodních smluv a nepřijatých závazků nebyla jen absence trestní odpovědnosti korporací je zřejmé ze situace, kdy ani pět let od účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, nejsou všechny mezinárodní smlouvy obsahující tento závazek nejen ratifikovány, ale ani podepsány.

Co se jednotlivých požadavků plynoucích z mezinárodních smluv a legislativy unie týče, jsou si vzájemně velmi podobné a až na výjimky kopírují zavedený model požadavků nastavených tak, aby nebyly příliš obecné a tedy zbytečné, ale ani příliš konkrétní a zavazující, aby odradily signatáře od podpisu příslušných smluv, které mají pomoci bojovat se závažnou trestnou činností ve všech jejich podobách. V tomto ohledu má jakýkoliv posun v nazírání na trestní právo a zdánlivě fatální narušení jeho tradičního pojetí, zcela určitě svůj smysl.

JUDr. et Mgr. Zdeněk Kopečný
Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta
zdenek.kopecny@upol.cz

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB ZA PRANÍ PENĚŽ*

VLADIMÍR PELC

Abstract: **Criminal Liability of Legal Persons for Money Laundering**

The contribution develops general knowledge with regard to the issue of criminal liability of legal persons as a whole, specifically in relation to the crimes of legalization of proceeds of criminal activities and legalization of proceeds of criminal activities by negligence that are designated as the crime of moneylaundering and moneylaundering by negligence in this article. The author examines step-by-step all the elements of the crime of moneylaundering, he focuses chiefly on the so-called originary parts of that elements (the so-called originary part of subjective and objective element of a crime of legal person). From the point of view of the question of eventual exculpation from criminal liability, he presents some specific steps that should be taken by legal persons in the course of their compliance systems. The author follows and develops his opinions regarding a complexity of “legal objects” (protected values) of that crime and is rather of the view that the most important primary object is a value consisting in the administration of justice; economic interests on purity of economic relations come only after that. Also, he firmly holds the position that a prosecution of the so-called self-moneylaundering is not correct, although the all-European tendency is undoubtedly against this.

Keywords: crime of moneylaundering, self-moneylaundering, principle against self-incrimination, principle of ne bis in idem, criminal compliance system

Klíčová slova: trestný čin praní peněz, samoprání, princip nemo tenetur se ipsum accusare (nemo tenetur se detegere), princip ne bis in idem, trestněprávní compliance system

DOI: 10.14712/23366478.2017.8

ÚVOD

Článek se zabývá odpovědností právnických osob za trestné činy legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 tr. zák. a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti podle § 217 tr. zák., tedy trestní odpovědností právnických osob za konkrétní trestné činy. Navazuje tak na předešlé články zabývající se zejména koncepčními

* Tento článek vychází v rámci programu Univerzity Karlovy Progres Q02 „Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“ – koordinátor prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.

otázkami samotné trestní odpovědnosti právnických osob a soustředí se především na zvláštnosti této problematiky vzhledem k určitým trestným činům. Pro činnost spočívající podle českého a slovenského zákonodárce v tzv. legalizaci používám pojem „praní peněz“, který vzhledem k jeho výstižnosti považuji za nejsprávnější označení. Tento termín pokládám za nejvhodnější i z ostatních v úvahu přicházejících označení, jakými jsou např. „praní špinavých peněz“, „recyklace“ či „bělení“, neboť jde o typický, v doktríně nejčastěji používaný výraz, který v přeneseném smyslu slova vyjadřuje skutečnost, že touto činností jsou výnosy z kriminální činnosti zbavovány „nánosů“ a „stop“, prokazujících jejich zločinný původ (špinavé peníze jsou čistěny v přeneseném slova smyslu). Jako praní peněz zde označuji i tzv. nepravé praní peněz, kterým rozumím nedbalostní formu trestného činu praní peněz (srov. § 217 tr. zák.).

V následujícím textu se budu zabírat postupně všemi znaky trestného činu praní peněz (tj. protiprávností, subjektem, objektem, objektivní stránkou a subjektivní stránkou) z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob, přičemž svou pozornost budu věnovat především tzv. originárním částem subjektivní a objektivní stránky trestného činu právnické osoby, neboť to jsou znaky, které nejvíce vypovídají o podstatě konkrétního trestného činu právnické osoby. Z hlediska typovosti jde o znaky mající onu rozlišovací schopnost ve smyslu pojmu skutkové podstaty trestného činu právnické osoby.

Tento článek navazuje na již publikované studie,¹ které rozvíjí zejména co do úvah o specifických znacích trestného činu praní peněz u právnické osoby a v oblasti poznatků nutných pro tvorbu kvalitního *compliance* systému.

PROTIPRÁVNOST PRANÍ PENĚZ

U činnosti spočívající v praní peněz nenastává obtíž při určení její protiprávnosti, tj. protinoremnosti z hlediska celého právního řádu, neboť neexistují právní normy, které by aprobeovaly jednání naplňující (alespoň formálně nebo i zdánlivě) skutkové podstaty trestného činu praní peněz, u nichž by bylo nutné mimo jiné v rámci principu jednotnosti právního řádu (či principu bezrozpornosti právního řádu) zvažovat, zda určité zastírací jednání ve vztahu k věci pocházející z trestného činu je dovolené či nedovolené. Protiprávnost praní peněz jako znak trestného činu (srov. § 13 odst. 1 tr. zák.) je zřejmá již z § 7 t.o.p.o. ve spojení s ustanovení o trestných činech legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 tr. zák. a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti podle § 217 tr. zák.

¹ PELC, V.: Právo poškozeného na vydání bezdůvodného obohacení. In JELÍNEK, J. – GŘIVNA, T. a kol.: *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, s. 77–90; PELC, V.: Subjekt trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. *Kriminalistika* č. 2/2013, s. 114–122; PELC, V.: Odpovědnost právnických osob za trestný čin praní peněz. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 201–219; PELC, V.: Praní peněz v právu Evropské unie a české trestní právo. In JELÍNEK, J. – IVOR, J. a kol.: *Trestní právo Evropské unie a jeho vliv na právní řád České a Slovenské republiky*. Praha: Leges, 2015, s. 172–184; PELC, V.: *Trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti*. Univerzita Karlova, Právnická fakulta. Školitel: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc. Dizertační práce obhájená v roce 2016.

Rovněž z mnoha mimotrestních právních norem vyplývá, že zákonodárce se snaží bojovat s praním peněz právními prostředky v rámci různých právních odvětví (především v rámci správního, resp. finančního práva). Z mimotrestních právních předpisů je nutné především uvést zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu (dále jen „AML zákon“).² Další pravidla se nacházejí např. v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „obč. zák.“), zákoně č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických osob (např. evidence svěřenských fondů), zákoně č. 134/2013 Sb., o některých opatřeních ke zvýšení transparentnosti akciových společností a o změně dalších zákonů, zákoně č. 21/1992 Sb., o bankách, zákoně č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu nebo v zákoně č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti.

Problém nikoli rozsáhlého negativního taxativního výčtu, který ustanovení § 7 t.o.p.o. obsahuje s účinností od 1. prosince 2016, může být především skutečnost, že neobsahuje trestný čin, za který by právnická osoba neměla být trestně odpovědná. V tom se skrývají dvě hlavní skupiny případů, přičemž v tomto vymezení se prolíná pohled *de lege lata* a *de lege ferenda*. První, nejzávažnější skupina případů, jsou ty, u nichž je podle mého názoru vyloučena trestní odpovědnost právnické osoby tzv. z povahy věci. Domnívám se, že právnická osoba nemůže být z povahy věci trestně odpovědná za ty trestné činy, u nichž nelze spravedlivě požadovat, aby právnická osoba činila určité kroky k jejich předcházení, nebo u nichž je to dokonce zcela vyloučeno, a to i přes to, že takové trestné činy nejsou uvedeny v taxativním výčtu § 7 t.o.p.o., tj. *per eliminationem* by bylo možné dovozovat, že právnická osoba za takové trestné činy být odpovědná může. Druhou skupinu tvoří trestné činy, které by neměly být kriminalizovány vůbec nebo alespoň ve vztahu k právnickým osobám, a to z důvodu respektování principu *ultima ratio* a uskutečňování rozumné trestní politiky.

Trestný čin praní peněz není výslovně uveden v ustanovení § 7 t.o.p.o. a nepatří ani do jedné z uvedených skupin. Z hlediska tzv. materiální protiprávnosti, již lze chápat též jako důvod protiprávnosti formální, která je znakem trestného činu podle § 13 odst. 1 tr. zák., není pochyb o tom, že právě praní peněz jako nedílná součást organizované a závažné ekonomické kriminality by mělo být postihováno i ve vztahu k právnickým osobám. Ve vztahu k trestní odpovědnosti za trestný čin praní peněz navíc existuje poměrně závažný nedostatek v úpravě trestání, který má svůj negativní odraz i v oblasti trestání právnických osob. Za úmyslné praní peněz je podle základní skutkové podstaty (§ 216 odst. 1 tr. zák.) stanovena sazba trestu odnětí svobody ve výši maximálně čtyř let. Pokud je tento trestný čin spáchán ve vztahu k výnosům z trestné činnosti od pěti milionů výše, hrozí trest odnětí svobody maximálně ve výši osmi let (srov. § 216 odst. 4 tr. zák.) a ani v tomto případě nejde o zvlášť závažný zločin. I přes to, že praní peněz je velmi závažnou a nebezpečnou činností, jejíž realizace napomáhá k výrazné latentci kriminality a vytváří podmínky pro další růst zejména organizovaného zločinu, byly některé sazby za tento trestný čin oproti předešlému trestnímu zákoníku sníženy (srov. § 252a odst. 4 a 5 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném 31. prosince 2009). Sazby za praní peněz jsou stanoveny chybně i v porovnání s ostatními trestnými

² Na tento zákon navazuje vyhláška č. 281/2008 Sb., o některých požadavcích na systém vnitřních zásad, postupů a kontrolních opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

činy, např. podílnictvím (srov. § 214 a 215 tr. zák.), u kterého jsou naprosto shodné. Praní peněz je *prima facie* jednáním společensky závažnějším, než je tomu v případě pouhého podílnictví nebo nadřování. Z hlediska sankcionování právnických osob to má ten důsledek, že *za současného stavu je v podstatě vyloučena správná aplikace pravidla obsaženého v § 14 odst. 1 t.o.p.o., podle kterého se při ukládání sankce právnické osobě přihlídně k závažnosti spáchaného trestného činu*. Závažnost konkrétního trestného činu v obecné podobě by měla být vyjádřena právě ve zvláštní části trestního zákoníku stanovením příslušné sazby odnětí svobody. Soudy tak zde mají ztíženou pozici, neboť trestní zákoník dostatečně neodlišuje podle závažnosti trestný čin praní peněz od trestných činů podílnictví a nadřování.³

Se změnou pozitivního taxativního výčtu v § 7 t.o.p.o. na výčet negativní (tj. výčet trestných činů, kterých se právnická osoba dopustit nemůže) je z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob za praní peněz spojeno materiální rozšíření této trestní odpovědnosti, neboť v taxativním výčtu § 7 t.o.p.o. s účinností do 30. listopadu 2016 nebyla uvedena celá řada tzv. hlavních (základních, presumovaných, predikativních) trestných činů, kterým praní peněz obvykle předchází.⁴ Toto rozšíření lze v zásadě považovat za správné.

SUBJEKT TRESTNÉHO ČINU

V případě právnické osoby jako subjektu trestného činu praní peněz je, stejně jako v případě osoby fyzické, zásadní otázkou, zda v případě totožnosti subjektu u hlavního trestného činu a trestného činu praní peněz, vzniká trestní odpovědnost za oba trestné činy zároveň (případ vícečinného souběhu nestejnorožného).⁵ V této souvislosti se hovoří o postihu tzv. samoprání (angl. *self-moneylaundering* nebo *own proceeds laundering*, něm. *selbst-Geldwäsche* nebo *selbst-Geldwäscherei*, fr. *autoblanchiment*, it. *autoriciclaggio*, šp. *autoblanqueo*, port. *auto-branqueamento*). Nutno předeslat, že celoevropským trendem je samoprání postihovat. V současné době drtivá většina evropských států připouští vznik souběžné trestní odpovědnosti jednoho pachatele za

³ K návrhům *de lege ferenda* srov. PELC, V.: Odpovědnost právnických osob za trestný čin praní peněz. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, str. 218.

⁴ Jde např. o trestné činy zbavení osobní svobody podle § 170 tr. zák., omezování osobní svobody podle § 171 tr. zák., zavlčení podle § 172 tr. zák., loupeže podle § 173 tr. zák., brání rukojmí podle § 174 tr. zák., krádeže podle § 205 tr. zák., zpronevěry podle § 206 tr. zák., pletich v insolvenčním řízení podle § 226 tr. zák., neoprávněného podnikání podle § 251 tr. zák., neoprávněného provozování loterie a podobné sázkové hry podle § 252 tr. zák., porušení povinností při vývozu zboží a technologií dvojího užití podle § 263 tr. zák., provedení zahraničního obchodu s vojenským materiálem bez povolení nebo licence podle § 265 tr. zák., porušení práv k ochranné známce a jiným označením podle § 268 tr. zák., porušení chráněných průmyslových práv podle § 269 tr. zák., výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 tr. zák., výroby a jiného nakládání s látkami s hormonálním účinkem podle § 288 tr. zák. a neoprávněné výroby, držení a jiného nakládání s léčivými látkami ovlivňujícími užitečnost hospodářských zvířat podle § 305 trestního zákoníku.

⁵ Záměrně uvádím, že jde o vícečinný souběh, neboť je otázkou, zda jednočinný souběh nestejnorožný může u trestného činu hlavního a trestného činu praní peněz z povahy věci nastat. I kdybychom tuto existenci připustili, půjde o naprosto výjimečné případy. Osobně se domnívám, že takový souběh je z povahy věci vyloučen.

hlavní trestný čin a zároveň za trestný čin praní peněz. Zatímco ještě na počátku roku 2014 existovaly alespoň tři evropské státy, v nichž samoprání nebylo samostatně trestné (Itálie, Německo a Švédsko), v současné době je posledním takovým státem v rámci Evropské unie snad už jen Německo, kde je takový přístup hodnocen jako rozporný se základními právními principy.⁶ Samoprání se částečně, tj. nikoli ve všech případech, postihuje v Itálii (srov. čl. 648-ter.1 italského trestního kodexu).

Na rozdíl od angloamerického právního systému, v němž se samoprání vždy postihovalo, byl vývoj v kontinentální Evropě postupný. V některých státech, například ve Španělsku či ve Francii, dospěla k takovému výkladu judikatura i přes to, že právní úprava tuto otázku výslovně neřešila. Znění francouzské právní úpravy podle mého názoru nadále svědčí spíše závěru o nepřípustnosti postihování samoprání, i když čl. 324-1 odst. 1 francouzského trestního zákoníku otázku samoprání *expressis verbis* neřeší, když uvádí: „*Bélení (praní peněz) je akt, kterým se jakýmkoli prostředky usnadňuje falešné zdůvodnění původu zboží nebo příjmu pachatele trestného činu, který byl zdrojem přímého nebo nepřímého prospěchu.*“ Výslovnou úpravu nenajdeme i v dalších státech, kromě České republiky ještě na v Polsku, na Slovensku nebo ve Švýcarsku. Španělská úprava dnes již výslovně připouští trestní odpovědnost za samoprání (srov. formulaci „pro sebe nebo pro třetí osobu“ v čl. 301 odst. 1 španělského trestního kodexu), stejně tak právní úprava portugalská (čl. 368-A odst. 2 portugalského trestního kodexu), belgická (viz čl. 505 belgického trestního kodexu), lucemburská (viz čl. 506-4 lucemburského trestního kodexu), slovinská (srov. čl. 245 odst. 2 slovinského trestního kodexu).

S úvahami, že za jednání spočívající v praní peněz by neměl být trestně odpovědný pachatel hlavního trestného činu, se v české nauce setkáváme již velmi záhy po uvedení příslušné skutkové podstaty do trestního zákoníku v roce 1992.⁷ Tento postoj však v současné době nesdílí podstatná část české literatury⁸ a dosud publikovaná judikatura.⁹ *Převažuje přístup, podle kterého pachatelem tohoto trestného činu může být i pachatel hlavního trestného činu.* Tento názor však není podepřen žádnými relevantními argumenty, obsahuje argumenty, které jsou kontradiktorní, a nevypovídá se s kritikou tohoto přístupu. Přitom otázkou, zda vzniká samostatná trestní odpovědnost i v případech tzv. samoprání, se česká nauka zabývá v posledních letech ve zvýšené

⁶ Podrobně k otázce možnosti trestní odpovědnosti za samoprání v německém právu srov. studii, která je dostupná v německém a anglickém jazyce. SCHRÖDER, Ch. – BERGMANN, M.: *Warum die Selbst geldwäsche straffrei bleiben muss. / Why Self-money Laundering Must Remain Exempt from Punishment.* Berlin: BWV, 2013, 135 s.

⁷ Srov. TOLAR, J. – DOLENSKÝ, A.: *Trestní zákon, předpisy související (poznámkové vydání)*. Praha: Linde, a. s., 1992, s. 234. Je pravdou, že původní znění ustanovení § 251a trestního kodexu z roku 1961 takovému výkladu svědčilo.

⁸ Srov. např. NOVOTNÝ, O. – VOKOUN, R. a kol.: *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*, Praha: ASPI, a. s., 2007, s. 148–149. Stejně i KUČHTA, J. a kol.: *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 183. Šámal dokonce připouští trestnost samoprání u obou dvou prvních základních skutkových podstat trestného činu praní peněz, viz ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník II. § 140–421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1944 a 1946. V tomto komentáři uvedená argumentace je však zjevně nekonzistentní, když na jedné straně u první skutkové podstaty dovozuje *per argumentum a contrario* k formulaci druhé skutkové podstaty, že trestně odpovědný je i pachatel hlavního trestného činu, a na druhé straně uvádí, že pachatel hlavního trestného činu může být trestně odpovědný, byť spíše výjimečně, i podle druhé skutkové podstaty.

⁹ Srov. zejména usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. července 2008, sp. zn. 11 Tdo 652/2008, nebo nejnovejší usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2016, sp. zn. 5 Tdo 1495/2015.

míře. V minulosti jsem se vyslovil pro názor, že trestní odpovědnost za samoprání je nepřípustná, a to především z důvodu rozporu se zásadami *nemotenetur se detegere* (*nemo tenetur se ipsum accusare*) a *ne bis in idem*, které mají v naší právní kultuře i svůj nezpochybnitelný hmotněprávní význam. Tomuto závěru svědčí i povaha jednání spočívajícího v praní peněz, které představuje tzv. *post factum*.¹⁰ Ačkoli česká judikatura směřuje po vzoru té evropské opačným směrem, má názor o nepřípustnosti vzniku trestní odpovědnosti za samoprání v nauce stále větší podporu.¹¹

OBJEKTIVNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU

Objektivní stránku trestného činu charakterizuje především způsob spáchání trestného činu a jeho následky.¹² Jedná se tedy zejména o vymezení *jednání pachatele*, které určitým způsobem zasahuje objekt trestného činu, na němž se projeví v podobě následku. Mezi jednáním a následkem pak musí obligatorně existovat příčinný vztah.

Vymezit jednání, které představuje „praní peněz“ je velmi složité, neboť způsobů, jak dosáhnout kýženého efektu, tj. že výnosy z trestné činnosti se tváří, jako by pocházely z legálních zdrojů, je nepřeborné množství. Praní (špinavých) peněz lze definovat jako určitý proces, kterým někdo zakrývá kriminální původ výnosů a maskuje (zastírá), aby vzbudil zdání jejich legálnosti, tedy zdání, že byly nabyty v souladu se zákonem. Tato v literatuře rozšířená definice je považována za klasickou a její původ můžeme hledat ve Spojených státech amerických.¹³ V souladu s touto definicí je i český zákonodárce (srov. např. § 3 odst. 1 AML zákona).¹⁴

U právnických osob musíme mít navíc v rámci objektivní stránky trestného činu na paměti další (speciální) znak, který musí být naplněn. Trestný čin totiž musí být v případě právnické osoby spáchán v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti (srov. návrh § 8 odst. 1 t.o.p.o.).¹⁵ Uvedená kritéria jsou dána alternativně, k trestní odpovědnosti postačí naplnění pouze jednoho z nich. Právnická osoba může jednat trestněprávním způsobem „pouze“ osobami uvedenými v ustanovení § 8 odst. 1 písm. a) až d) t.o.p.o. V této souvislosti je nutné zmínit, že vypuštění znaku spočívajícího v jednání „jménem“ právnické osoby považují za nesprávné, neboť uvedený znak byl určitější než

¹⁰ Srov. podobněji PELC, V.: Subjekt trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. *Kriminalistika* č. 2/2013, s. 114–122.

¹¹ Viz zejm. BRUNA, E.: K diskusi o subjektu trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti. *Bulletin advokacie* č. 5/2015, s. 25–27; JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 692; nebo JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 330.

¹² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 160.

¹³ ZANCHETTI, M. In SACCO, R. et al.: *Digesto delle Discipline penaliistiche XII*. Quarta edizione. Torino: UTET, 2003, s. 203.

¹⁴ K derivativní části objektivní stránky trestného činu praní peněz srov. PELC, V.: Odpovědnost právnických osob za trestný čin praní peněz. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: Bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 211–213.

¹⁵ K tomuto speciálnímu znaku objektivní stránky trestného činu u právnických osob srov. již FENYK, J. – SMEJKAL, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 29 a 30.

znaky vázané na jednání „v rámci činnosti“ právnické osoby a zejména pak „v zájmu“ právnické osoby.

Z výše uvedeného je patrné, že u objektivní stránky trestného činu právnické osoby musíme rozlišovat její *derivativní část*, tj. část, jež se zcela odvozuje od objektivní stránky trestného činu fyzické osoby, a *originární část*, která představuje svébytný (samostatný) znak trestného činu.

Tím méně určitým znakem originární části objektivní stránky trestného činu právnické osoby je jednání „v zájmu“ právnické osoby. Ačkoli literatura vykládá tento pojem většinou tak, že jde o činnost, z níž plyne právnické osobě nějaký přímý nebo nepřímý prospěch či výhoda,¹⁶ není tato skutečnost zdaleka tak jednoznačná, neboť pojmy „ve prospěch“ a „v zájmu“ se sice překrývají, avšak nejsou totožné. Vzhledem k mnohoznačnosti významu pojmu „zájem“ a jeho právnímu významu nezvolil zákonodárce dle mého názoru šťastné kritérium. Navíc při absenci vymezení účelu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nelze přesně určit, jaký význam je vhodné v daném kontextu uvedenému pojmu přiznat.

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob vyžaduje specifický přístup při výkladu tohoto pojmu, neboť v souvislosti s obecnou úpravou právnických osob používá zákonodárce pojmu „zájem“ poměrně často, avšak evidentně s jiným významem. Tak například často se používá spojení „oprávněný zájem“,¹⁷ které však k výkladu pojmu zájem právnické osoby ve smyslu zákona o trestní odpovědnosti nelze použít, neboť nelze hovořit o *spáchání trestného činu v oprávněném zájmu právnické osoby*. Evidentně si tak nelze pomoci ani poměrně dobře známým výrazem „právní zájem“ nebo již méně určitým výrazem „veřejný zájem“, které v souvislosti s úpravou obchodních korporací zákon používá.¹⁸ Zákon o obchodních korporacích dále hovoří o „obhajitelném zájmu obchodní korporace“¹⁹ a „obhajitelném zájmu tzv. ovlivněné osoby“.²⁰ Z prvního uvedeného příkladu použití lze dovodit alespoň to, že *jednání v zájmu právnické osoby je jednáním loajálním*. Druhý uvedený příklad bývá v literatuře trefně označován za příklad mnohomluvnosti zákonodárce, neboť význam tohoto spojení plyne již z povinnosti jednat v dobré víře,²¹ při interpretaci pojmu „zájem“ v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nám tedy nepomůže. Nejčastěji však zákon o obchodních korporacích používá pojmu „zájem“ ve vztahu k obchodní korporaci (právnické osobě) bez jakéhokoli přídomek, např. u problematiky střetu zájmů,²² v souvislosti s výjimečnou možností dozorců rady svolat valnou hromadu společnosti s ručením omezeným,²³ nebo valnou hromadu akciové společnosti.²⁴ Ani výklad pojmu zájem v těchto případech nám nepomůže, neboť podle komercionalistů platí, že *zájem*

¹⁶ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 193.

¹⁷ Viz např. § 67 odst. 2 a 3 z. o. k., který hovoří o „oprávněných zájmech obchodní korporace“.

¹⁸ Viz např. § 93 z. o. k.

¹⁹ Viz § 51 odst. 1 z. o. k.

²⁰ Viz § 71 odst. 1 z. o. k.

²¹ Srov. ŠTENGLOVÁ, I. – HAVEL, B. – CILEČEK, F. – KUHN, P. – ŠUK, P.: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 174.

²² Viz § 54 z. o. k. a § 56 odst. 2 z. o. k.

²³ Viz § 183 z. o. k.

²⁴ Viz § 404 z. o. k.

*společnosti musí být vždy dodržovat zákon a práva svých akcionářů.*²⁵ Můžeme tedy uzavřít, že pojem „zájem“, jak jej používá zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, má jako znak originární objektivní stránky trestného činu právnické osoby svůj autonomní význam. S ohledem na výše uvedené je diskutabilní, zda se může jednat o zájem dovolený, jak někteří uvádějí.²⁶ Při určení významu pojmu „zájem“, jak jej používá § 8 odst. 1 t.o.p.o., nelze po mém soudu redukovat jeho význam na „pouhý“ prospěch a ztotožňují se s poměrně širokým významovým pojetím, podle něž zájmem právnické osoby může být majetkový i nemajetkový zájem, získání vlivu (třeba i faktického) na rozhodovací činnost ohledně dispozic s majetkem, konkrétní získání majetku (či jiného prospěchu), ztráta zájmu orgánů činných v trestním řízení o vyšetřování protiprávních aktivit právnické osoby atd.²⁷ Nesdílím však názor, ačkoli vychází z oprávněné kritiky nevhodného použití pojmu „zájem“, že spáchání trestného činu nemůže být z hlediska samotné právnické osoby nikdy jejím zájmem.²⁸ Tato interpretace totiž vychází striktně z významu tohoto pojmu, jak jej užívá zákon o obchodních korporacích, což samozřejmě nelze, neboť *zájem z hlediska civilního práva nemůže být nikdy zločinný*.

Z hlediska jednání „v zájmu“ právnické osoby je nezbytné upozornit na nedávný judikát Nejvyššího soudu.²⁹ Toto rozhodnutí nastoluje otázku, na kolik lze v kritériích uvedených v návěť § 8 odst. 1 t.o.p.o. hledat korektivy trestní odpovědnosti právnických osob. Kromě toho, že jde o problematické rozhodnutí již z toho pohledu, že ve svých úvahách jde zcela nad rámec projednávaného případu, neboť dovolání zde podávaly fyzické osoby, konstatuje, že právnickou osobu nelze činit trestně odpovědnou tehdy, když je trestný čin spáchán „na úkor“, nebo jinými slovy „v neprospěch“ právnické osoby. Podobné konstatování je možné nalézt již v jednom z prvních komentářů k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, kde jsou však uvedeny příklady, v nichž je skutečně jednáno proti zájmům právnické osoby a právnická osoba je v nich navíc osobou poškozenou.³⁰ Popsaný přístup Nejvyššího soudu nepovažují obecně za správný, jelikož mohou existovat nejen případy, v nichž figuruje více poškozených osob, ale též případy, v nichž je právnická osoba pouhou „mrtvou schránkou“ („prázdnou skořápkou“), která *de facto* slouží jako pouhý nástroj k páčání trestné činnosti, typicky právě jako „pračka peněz“. V takovém případě není důvod, proč právnickou osobu nečinit trestně odpovědnou a nepotrestat ji například i trestem zrušení, ačkoli by se mohlo zdát, že jednání bylo v rozporu s jejími zájmy. Přístup Nejvyššího soudu v tomto případě připisuje *de facto* právnické osobě vlastnosti, které nemá.

²⁵ Srov. ŠTENGLOVÁ, I. – HAVEL, B. – CILEČEK, F. – KUHN, P. – ŠUK, P.: *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 616.

²⁶ FENYK, J. – SMEJKAL, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30.

²⁷ Viz JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 380.

²⁸ Viz BERAN, K. Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku. *Trestně-právní revue*, 2014, č. 7–8, s. 182.

²⁹ Usnesení ze dne 27. září 2016, sp. zn. 8 Tdo 972/2016.

³⁰ Srov. FOREJT, P. – HABARTA, P. – TREŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 71.

Praní špinavých peněz právnickou osobou (resp. jejím prostřednictvím) se bude zpravidla odehrávat v rámci její činnosti, jelikož jde o zastírací jednání, kterým se kamufluje zločinný původ věci. Někteří autoři považují znak „v rámci činnosti právnické osoby“ za nejvíce problematický ze všech tří znaků objektivní stránky trestného činu právnické osoby.³¹ Ačkoli tento svůj závěr přesně nezduodňují, poukazují na to, že se musí jednat o trestné jednání např. v rámci předmětu podnikání. Nevýhodu tohoto pojmu tak spatřují pravděpodobně nikoli v jeho neurčitosti, což se *prima facie* nabízí, ale v tom, že je zbytečně úzký. Podle mého přesvědčení do tohoto pojmu však spadají i jiné činnosti než pouze ty, které jsou předmětem činnosti dané právnické osoby. Půjde však jistě o ty činnosti, které s předmětem činnosti souvisí. Fenyk zde hovoří o provozních a obdobných činnostech právnické osoby³² (jde např. o vedení účetnictví, evidenci movitého a nemovitého majetku, vedení smluvní dokumentace, personální dokumentace). Ačkoli někteří (vzhledem k neurčitosti termínu „v rámci činnosti“ zcela oprávněně) nabádají k restriktivnímu výkladu pojmu „v rámci činnosti“,³³ je podle mého názoru otázkou, zdali by do rámce toho pojmu neměly být řazeny i činnosti vykonávané právnickou osobou fakticky (reálně), které však nelze (vzhledem k tomu, že jsou ilegální) zařadit do předmětu činnosti, jenž právnická osoba oficiálně deklaruje. Právě činnost spočívající v praní peněz, která spočívá v zastírání (maskování) skutečného původu věci, svědčí závěru, že by pojem „v rámci činnosti“ měl být vykládán širěji.

PRÁVNÍ OBJEKTY³⁴

Stejně jako v případě úvah o subjektu trestného činu, i u tzv. právního objektu trestného činu praní peněz u právnických osob lze téměř zcela vycházet z poznatků u trestní odpovědnosti fyzických osob. Otázka právního objektu je u trestného činu velmi složitá, neboť u tohoto trestného činu hovoříme o pluralitě právních objektů, jejichž míra narušení (zasazení) může být v případě praní peněz různá.

V úvahách o právních objektech trestného činu praní peněz lze pozorovat v posledních letech i v české nauce zásadní odklon od původní představy, kterou nazývám jako majetkoprávní a která za hlavní objekt trestného činu praní peněz označuje *zájem společnosti na ochraně majetku*.

I v současné době je toto majetkoprávní pojetí některými autory bez bližšího zdůvodnění prosazováno.³⁵ Důvodem takového vymezení objektu je bezpochyby zařazení

³¹ FOREJT, P. – HABARTA, P. – TREŠLOVÁ, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim s komentářem*. Praha: Linde, 2012, s. 70

³² FENYK, J. – SMEJKAL, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 30.

³³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 194.

³⁴ V článku se přidržuji označení „právní objekt trestného činu“, který vyjadřuje současnou naukou označovaný „objekt trestného činu“ či jinými slovy „předmět ochrany“.

³⁵ Srov. např. ŠÁMAL, P. – RIZMAN, S. – PÚRY, F.: *Trestní zákon. Komentář*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 1513, nebo nověji ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní zákoník. II. díl. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2154, či KRUPÍČKA, J. In ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 712.

trestného činu praní peněz za trestný čin podílnictví mezi trestné činy proti majetku.³⁶ Původně bylo praní peněz postihováno v rámci skutkové podstaty trestného činu podílnictví, a to jak u nás, tak v zahraničí. Současná blízkost trestného činu podílnictví a trestného činu praní peněz spočívá především v podobnosti jazykového vyjádření skutkových podstat ve zvláštní části trestního zákoníku. Předmětem jednání obou trestných činů je věc pocházející z trestného činu. Z těchto důvodů bývá skutková podstata trestného činu podílnictví označována ve vztahu ke skutkové podstatě trestného činu praní jako tzv. *mateřská skutková podstata*. Jako mateřská skutková podstata však některými autory bývá označována i skutková podstata trestného činu nadřžování.³⁷ Důvody, proč nelze o zájmu na ochraně majetku přiznat povahu primárního právního objektu trestného činu praní peněz, jsou zejména skutečnosti, že hlavním trestným činem nemusí být nutně majetkový trestný čin a v případě, že tomu tak je, není působena škoda, ale vzniká bezdůvodné obohacení. Na druhou stranu nelze říci, že by popsaným jednáním nedocházelo k žádnému zásahu do majetkových práv třetích osob, obdobně jako tomu je v případě trestného činu podílnictví. I u pouhého podílnictví totiž platí, že je způsobilé zapříčinit extrémní konsekvence ve vztahu k již způsobené újmě a obtížnější navrácení prospěchu (např. ukradené věci).³⁸ Správně se proto uvádí, že praní peněz obdobně jako podílnictví brání uspokojení poškozeného.³⁹ Vzhledem k důsledkům v majetkové sféře se praní peněz nejvýstižněji označuje jako *konsolidace již způsobené škody*.⁴⁰ Podle mého názoru je hodnota spočívající v ochraně cizího majetku sekundárním (vedlejším) právním objektem tehdy, když je hlavním (zdrojovým) trestným činem trestný čin majetkový, resp. trestný čin, který bezprostředně poškozuje majetkové zájmy konkrétní osoby.

Většina autorů, včetně těch zahraničních, se v současné době kloní k pojetí, že primárními právními objekty trestného činu praní peněz jsou *zájem státu na odhalování a postihu hlavního trestného činu a hospodářský zájem na čistotě majetkových vztahů*.⁴¹ V literatuře (ani v té zahraniční) není shoda na tom, jaký z uvedených právních objektů je důležitější. Podle mého názoru je nejdůležitějším zájmem, který trestní zákoník chrání pomocí trestných činů legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 a legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti podle § 217, *zájem na řádném výkonu spravedlnosti*, neboť tato hodnota bývá v procesu praní peněz zasahována jako první a zločinecké struktury chápou vyhnutí se nežádoucímu zájmu státní moci jako hlavní benefit této

³⁶ Srov. § 214, 215, 216 a 217 tr. zák.

³⁷ RAZZANTE, R.: *Il riciclaggio come fenomeno transnazionale: normative e confronto*. Milano: Giuffrè, 2014, s. 56.

³⁸ V tomto smyslu srov. rozhodnutí italského Nejvyššího kasačního soudu ze dne 22. října 1985, č. 9524. Citace částí uvedeného rozhodnutí je obsažena In RAZZANTE, R.: *Il riciclaggio nella giurisprudenza. Normativa e prassi applicative*. Milano: Giuffrè, 2011, s. 3.

³⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 690–691.

⁴⁰ Takto označuje důsledky trestného činu praní peněz a obdobných trestných činů (např. podílnictví) Mantovani. Srov. MANTOVANI, F.: *Diritto penale. Parte speciale II. Delitti contro il patrimonio*. Quarta edizione. Padova: CEDAM, 2012, s. 259–281.

⁴¹ Srov. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 690–691. V této učebnici jsou v textu popsané objekty uvedeny v opačném pořadí.

činnosti. Nejdůležitější zasaženou hodnotou je tedy „trestní spravedlnost“, jejíž výkon je svěřen orgánům činným v trestním řízení.

Určité odlišnosti, pramenící z povahy subjektu a charakteristické činnosti právnických osob, však vypozerovat lze. Rozdíl, který vyplývá z povahy a nejčastější činnosti právnických osob, je ten, že při trestné činnosti právnických osob bude u praní peněz ve zvýšené míře zasažen právní objekt spočívající v narušení ekonomických vztahů, jejich regulérnosti a řádném fungování ekonomiky. Přesto se domnívám, že dominantním primárním právním objektem zůstává i u právnických osob hodnota spočívající ve výkonu spravedlnosti.

Z kriminologického hlediska je zde na místě akcentovat zejména problematiku tzv. kriminality bílých límečků, neboť právnícké osoby hrají rozhodující úlohu v hospodářském životě společnosti. Zejména obchodní korporace, kde působí tyto tzv. bílé límečky, se rozhodujícím způsobem podílí na ekonomice. Tento fakt je zásadní i z pohledu čistě společenského, neboť tyto subjekty jsou klíčovými hráči i na pracovním trhu. Obchodní korporace přitom mohou fungovat ve všech třech fázích praní peněz, neboť mohou být cílem tzv. umístění (angl. *placement*) či namáčení, nástrojem tzv. rozvrstvení (angl. *layering*) nebo i prostředkem pro tzv. integraci (angl. *integration*), které bývá jako finální fáze celého procesu praní též označováno jako ždímání. V závěru procesu praní peněz jsou výnosy obvykle navraceny jejich majiteli ve formě výnosu, který se zdá být legální (např. zdanitelného příjmu), a mohou být použity k dalším investicím, kupř. právě do založení nové obchodní korporace nebo nákupu podílu v již existující společnosti.

SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA TRESTNÉHO ČINU

Obdobně jako v případě objektivní stránky lze i v případě stránky subjektivní rozeznávat u trestného činu právnícké osoby její *derivativní* (odvozenou) a *originární* (vlastní) část. Derivativní část subjektivní stránky trestného činu právnícké osoby se plně odvíjí od subjektivní stránky trestného činu osoby fyzické. V науce lze pozorovat jasný trend odklonu od původní představy o subjektivní stránce trestného činu právnícké osoby, totiž že se zcela odvozuje od subjektivní stránky trestného činu fyzické. V důsledku toho se v doktríně klade stále větší důraz na tzv. originární část subjektivní stránky trestného činu právnícké osoby. Existence originární části subjektivní stránky trestného činu právnícké osoby vyplývá podle mého názoru již z toho, že trestní odpovědnost nemůže být (a to nejen formálně, ale i materiálně) zcela odpovědností za jednání jiného (jiné osoby). Na zanedbání náležitě péče se pak podílejí zpravidla osoby odlišné od pachatele. Proto je podstata tohoto jednání zcela odlišná než v případě omisivního jednání, kterým fyzická osoba naplňuje skutkovou podstatu určitého trestného činu.

Originární část subjektivní stránky spočívá v zanedbání tzv. náležitě péče, tj. zejména v opomenutí kroků (slovy zákona „opatření“), které požaduje jiný právní předpis, a v opomenutí kroků, které lze po právnícké osobě spravedlivě požadovat. Jelínek v této souvislosti píše o zanedbání náležitě odborné péče a v souvislosti se subjektivní strán-

kou trestného činu právnické osoby navrhuje použití pojmu „vina právnické osoby“.⁴² Náležitá péče přitom podle mého přesvědčení zahrnuje i důraz na eliminaci excesů osob jednajících za právnickou osobu a pečlivý výběr osob nesoucích odpovědnost. Uvedené zanedbání konkrétněji spočívá v opomenutí vypracování *compliance* systému (především v případě velkých obchodních korporací) a zajištění jeho řádného fungování, včetně důrazu na eliminaci excesů osob jednajících za právnickou osobu a pečlivý výběr odpovědných osob. V tomto kontextu jde tedy o opominutí splnění právních povinností ze strany právnické osoby.

Právní úprava účinná od 1. prosince 2016 (zejm. nový § 8 odst. 5 t.o.p.o.) zaslouží kritiku, neboť je terminologicky nepřesná. V souvislosti s náležitou péčí by bylo lepší hovořit o *možnosti exculpae* (vyvinění), nikoliv o zproštění se odpovědnosti naplněním liberačních (exoneračních) důvodů. Daleko větším nedostatkem však je neurčitost, jelikož působnost ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) t.o.p.o. a ustanovení § 8 odst. 5 t.o.p.o. je sporná a jejich vzájemný vztah je nejasný. Přínosem této úpravy naopak bezesporu je, že vedle možnosti vyvinít se v případě jednání osoby podle § 8 odst. 1 písm. d) t.o.p.o. (tj. osoby v tzv. podřízeném postavení) výslovně zakotvuje možnost právnické osoby vyvinít se i v případě, že trestný čin, který se jí přičítá, spáchá osoba v nadřízeném (vrcholném) postavení, tj. osoba podle § 8 odst. 1 písm. a) až c) t.o.p.o. Podle mého názoru se možnost vyvinění dala ústavněkonformním výkladem dovozovat i před účinností uvedené novely, avšak prosazení takového názoru v praxi by bylo velmi obtížné. Z hlediska působnosti § 8 odst. 5 t.o.p.o. dospívám logickým výkladem k závěru, že se uplatní jako speciální ustanovení vůči § 8 odst. 2 písm. b) t.o.p.o. pouze ve vztahu k přičítání trestného činu, který spáchá osoba v nadřízeném postavení.

Záměrně sem (do tzv. originární subjektivní stránky trestného činu právnické osoby) v souladu s výkladem trestní odpovědnosti právnických osob obsaženým výše neřadím skutečnost, že je trestný čin spáchán osobou v podřízeném postavení na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu osoby ve vrcholném (nadřízeném, vedoucím) postavení podle § 8 odst. 2 písm. b) t.o.p.o., neboť v daném případě nejde o vymezení náležité péče. V těchto případech tak bude nutné prokazovat zanedbání náležité péče (splnění povinností podle jiného právního předpisu a splnění toho, co lze po konkrétní právnické osobě spravedlivě požadovat). Ačkoli skutečnost, že určitá osoba (v podřízeném postavení) jedná na podkladě rozhodnutí, schválení či pokynu jiné osoby (v nadřízeném, vrcholném, vedoucím postavení) má jistě význam pro hodnocení, zda právnická osoba splnila kritéria náležité péče (tj. *de lege lata* vynaložila vše, co lze po ní spravedlivě požadovat), nelze z ní automaticky usuzovat na naplnění subjektivní stránky trestného činu právnické osoby. Jedná se o frapantní příklad interpretace, která jde zcela mimo záměr normotvůrce, a to z toho důvodu, že záměr normotvůrce nelze z textu právního předpisu racionálně zdůvodnit, neboť pokud bychom považovali kritéria obsažená v § 8 odst. 2 písm. b) t.o.p.o. za souměřitelná, šlo by ve svém důsledku o interpretaci vedoucí

---

⁴² Viz JELÍNEK, J.: Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. *Kriminalistika* č. 1/2016, s. 16.

k absurdním závěrům (*per argumentum ad absurdum*) a při postihování právnických osob bychom vycházeli z koncepce zcela nekonzistentní.⁴³

Z hlediska subjektivní stránky je zajímavé, že její dvojznačnost dává prostor úvaze, zda by nebylo možné při přiřítání trestní odpovědnosti za jeden trestný čin hovořit v určitých případech o dvou různých formách zavinění, jednom ve vztahu k jednání fyzické osoby, která jedná v zájmu trestně odpovědné právnické osoby nebo v rámci její činnosti ve smyslu návěty § 8 odst. 1 t.o.p.o. (tzv. derivativní subjektivní stránka trestného činu právnické osoby), jednom ve vztahu k jednání dalších fyzických osob, které nejednaly (buď úmyslně či nedbalostně) s náležitou péčí. Uvedená situace nemusí nutně nastat tehdy, když se právnické osobě přiřítá jednání fyzické osoby nacházející se v rámci např. jako jediná ve vrcholném postavení (případy jednočlenných společností). Typicky půjde o situace, v nichž management velké obchodní korporace, veden například ekonomickou úvahou, že vytvoření kvalitního *compliance* systému stojí nemalé finanční prostředky a určitým způsobem administrativně zatěžuje společnost, nejedná s náležitou péčí a v důsledku tohoto zanedbání (opomenutí) dojde ke spáchání trestného činu. Ačkoli současně české právo jako součást evropské kontinentální právní kultury je založeno na subjektivním pojetí, kdy se větší zřetel bere na subjektivní stránku pachatele (trestá se více zlý úmysl, nežli způsobený následek), zdá se, že u trestní odpovědnosti právnických osob je toto subjektivní pojetí oslabeno, neboť čistě z pohledu právnické osoby je pro právní kvalifikaci rozhodující forma zavinění ve vztahu k jednání fyzické osoby, která jedná v zájmu trestně odpovědné právnické osoby nebo v rámci její činnosti (tj. derivativní subjektivní stránka trestného činu právnické osoby). Tato určitá disproporce je přirozeným důsledkem jiné povahy fyzické a právnické osoby a její zachování je nezbytné v zájmu dodržení a respektování povahy a smyslu trestní odpovědnosti, která nejenže vylučuje odpovědnost za jiného, ale v zásadě (téměř bez výjimek) je proti tzv. objektivní odpovědnosti, z níž je možné se zprostit pouze naplněním tzv. liberačních (exoneračních) důvodů. Jinou povahu má proto i trestní odpovědnost právnických osob, která je v jistém smyslu složená, neboť jejím předpokladem je existence trestní odpovědnosti alespoň jedné osoby fyzické. Tyto závěry potvrzuje i výše uvedený fakt, že podstata omisivního jednání právnické osoby je zcela odlišná od omisivního jednání, kterým fyzická osoba naplňuje skutkovou podstatu určitého trestného činu.

COMPLIANCE SYSTÉM A PRANÍ PENĚŽ

Právnické osoby by měly k předcházení své případné trestní odpovědnosti udělat vše, co lze po nich spravedlivě požadovat a zároveň splnit požadavky vyplývající z právních předpisů [srov. § 8 odst. 2 písm. b) a odst. 5 t.o.p.o.]. Vzhledem k tomu, že právnické osoby mohou být odpovědné za trestný čin praní peněz, a to dokonce i v jeho

⁴³ Normotvůrce (či zákonodárce, který přijal finální znění normy) totiž staví na stejnou úroveň jednání, které představuje z hlediska tradiční trestněprávní teorie jednání, které je spolupachatelstvím, nebo účastenstvím ve formě návodu či organizátorství, nebo dokonce samotným pachatelstvím zneužívajícím tzv. živého nástroje (tj. jde o jednání, které je součástí skutkové podstaty trestného činu – tzv. objektivní stránky trestného činu), a jednání, které v podstatě definuje subjektivní stránku trestného činu právnické osoby (opomenutí tzv. náležité péče).

nedbalostní formě podle § 217 tr. zák. (viz § 7 t.o.p.o.), měly by pro svou činnost vytvořit určité zásady, které budou zakotveny ve vnitřních předpisech a jejichž uplatňování budou odpovědné osoby v praxi prosazovat. To platí především pro kapitálové obchodní společnosti (tj. např. společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti), vyjma kupříkladu jednočlenných společností s ručením omezeným, v nichž je jednatel zároveň jediným společníkem a společnost nemá žádné zaměstnance.

Vypracování *compliance* systému a zajištění jeho řádného fungování musí zohledňovat nejen tzv. originární část subjektivní stránky, ale i stránku objektivní, neboť musí být kladen důraz na eliminaci excesů osob jednajících za právnickou osobu, a tedy na pečlivý výběr odpovědných osob.

Podrobnost a rozsah *compliance* systému v části předcházející trestní odpovědnosti za praní peněz bude, obdobně jako u jiných trestných činů, záležet na charakteru konkrétní právnické osoby a povaze její činnosti. Trestní odpovědnost za trestný čin praní peněz, v jeho úmyslné (§ 216 tr. zák.) i nedbalostní formě (§ 217 tr. zák.), není vázána na existenci určité zvláštní vlastnosti, postavení nebo funkce (§ 114 tr. zák. – tzv. konkrétní a speciální subjekt).

Ve svém *compliance* systému by na kroky (preventivního i následného charakteru) měly myslet v zásadě všechny právnické osoby. Nutno říci, že v praxi tomu tak není a tzv. AML (Anti-Money Laundering) pravidlům věnují pozornost pouze subjekty, které jsou povinnými osobami podle AML zákona. Výjimkou jsou v tomto směru pouze některé nadnárodní korporace. Ačkoli banky věnují AML interním normám poměrně značnou pozornost a obvykle mají na tuto problematiku několik samostatných *compliance* specialistů v rámci právního oddělení nebo (v ideálním případě) dokonce samostatné *compliance* oddělení vybavené dostatečnou autonomií a kompetencemi v dané oblasti, i u nich je obvykle značný prostor pro zlepšení. Častým nedostatkem totiž je skutečnost, že interní normy pouze kopírují ustanovení AML zákona, používají tedy obecné formulace, které zákonodárce používat z povahy věci musí, ale které již nejsou vhodné pro interní předpisy, kde by měly být stanoveny např. konkrétní povinnosti jednotlivých pracovníků, případně by obecná pravidla měla být konkretizována ve vztahu k povaze a rozsahu činnosti právnické osoby, a dále by měly být více zohledňovány i jiné právní předpisy než AML zákon (například trestní zákoník, trestní řád a zákon o trestní odpovědnosti právnických osob).

Častou mýlkou ve vztahu ke *compliance* systémům je, že slouží primárně k ochraně managementu společnosti. Jejich primární účelem však je zabránění vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Určitá ochrana dalších osob (nejen vrcholové vedení) je pouze sekundárním efektem vyhotovení kvalitního programu k předcházení trestní odpovědnosti právnické osoby, čemuž svědčí koncept *souběžné a nezávislé trestní odpovědnosti* fyzických a právnických osob. Tento koncept totiž (ačkoli výslovné znění zejména z hlediska demonstrativního výčtu opatření, která lze spravedlivě požadovat v § 8 odst. 2 písm. b) t.o.p.o. tomu neodpovídá) z povahy věci směřuje k tomu, že ve vnitřních předpisech právnické osoby budou převažovat preventivní opatření nad opatřeními kontrolními a reaktivními.⁴⁴

⁴⁴ Tento pozitivní sekundární efekt nefunguje ve všech koncepcích trestní odpovědnosti právnických osob. Například ve Švýcarsku funguje tzv. subsidiární trestní odpovědnost právnických osob, založená na tom,

Konkrétní vnitřní pravidla v rámci *compliance* systému lze rozdělit na speciální (směřují čistě proti trestní odpovědnosti právnické osoby za trestný čin praní peněz – např. půjde o povinnost stanovené přímo AML zákonem) a obecná, která mají širší dopad z hlediska prevence trestní odpovědnosti, avšak mimo jiné směřují i proti činnosti spočívající v praní peněz. Speciální pravidla by měly dodržovat nejen povinné osoby dle AML zákona, ale měly by je mít (analogicky nebo přiměřeně) zakotveny i ostatní právnické osoby. V tomto směru lze doporučit i osobám nepovinným podle AML zákona inspirovat se při vytváření interních norem uvedeným AML zákonem (např. pokud jde o vymezení indikátorů tzv. podezřelého obchodu).

Vnitřní předpis společnosti obsahující AML pravidla by měl obsahovat normy, které směřují k informovanosti a obezřetnosti, a respektují požadavky na podnikatele, spočívající v zachování profesionálního přístupu. Pravidla k prevenci trestní odpovědnosti za praní peněz by v rámci interního *compliance* systému měla vycházet z následujících zásad a postupů:

- informovanost právnické osoby o skutečných vlastnících,⁴⁵
- informovanost o osobách a věcech (např. zjišťování informací z veřejně dostupných zdrojů, jakými jsou kupř. veřejné rejstříky, veřejné seznamy a veřejně dostupné databáze⁴⁶),
- hodnocení rizikovosti osob a rizikovosti obchodů (srov. přiměřeně identifikaci tzv. podezřelých obchodů podle AML zákona),
- vyvarovat se obchodům (transakcím), které postrádají ekonomické opodstatnění (v případě, že mají ekonomické opodstatnění pouze jako součást určitého celku, je nutné tento celek zdokumentovat a důvod operace popsat, aby se to nemuselo dělat zpětně, neboť to snižuje důvěryhodnost takové dokumentace),
- obezřetnost při uzavírání právních vztahů, které postrádají kauzu/hospodářský důvod (např. směnka, šek apod.),
- vedení spolehlivých záznamů o majetkových poměrech právnické osoby (§ 119 obč. zák.),⁴⁷
- transparentní evidence všech proběhlých plateb,

že právnická osoba odpovídá tehdy, když trestní odpovědnost nemůže být přičtena žádné konkrétní fyzické osobě např. v důsledku složitosti a nepřehlednosti firemní struktury (netransparentnost právnické osoby), bez ohledu na to, zda daná právnická osoba učinila vše, co lze po ní spravedlivě požadovat, aby ke spáchání trestného činu nedošlo. Podrobněji k úpravě trestní odpovědnosti ve Švýcarsku srov. pozoruhodnou kapitolu v monografii POŠÍKOVÁ, L.: Trestní odpovědnost právnických osob ve švýcarské právní úpravě. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, str. 347–361.

⁴⁵ Důraz na znalost skutečných vlastníků klade zejména nová 4. AML směrnice. K ní podrobněji viz kap. 2.7 a 3.2 této práce.

⁴⁶ Např. veřejně přístupná policejní databáze se seznamem ukradených uměleckých děl (aplikace PSEUD – Portál systému evidence uměleckých děl Policie České republiky). Dne 1. května 2016 dostupná na: <http://pseud.policie.cz/wps/portal/>.

⁴⁷ Ačkoli je pravdou, že občanský zákoník v ustanovení § 119 neurčuje přesně, jaké povinnosti má konkrétně na mysli, nedomnívám se, že *de lege lata* nemůže nastat situace, kdy by se na právnickou osobu § 119 věcně vztahoval, neboť povinnost právnických osob vést účetnictví vyplývá již ze zákona o účetnictví. K tomu srov. opačně DVOŘÁK, T. In ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol.: *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 438.

- dodržování účetních standardů a povinností vyplývajících z daňových předpisů,
- respektování limitu pro hotovostní platby.

Konkrétní obsah AML vnitřního předpisu může záležet i na obsahu dalších vnitřních předpisů právnické osoby, který ve svém souhrnu vytváří *compliance* systém, tj. systém určený k předcházení nebezpečí trestní odpovědnosti právnické osoby. Dalšími standardními vnitřními předpisy by měly být zejména: *etický kodex* (případně speciální vnitřní předpisy věnující se prevenci korupce – např. *pravidla přijímání a poskytování darů*, vnitřní předpisy o nakládání s majetkem – např. *směrnice o nakládání s majetkem* nebo *směrnice pro nakládání s hotovostí*, nebo vnitřní předpisy týkající se problematiky veřejných zakázek), *organizační řád*, *pracovní řád*, *kontrolní řád*, *compliance program* (bude obsahovat např. konkrétní hodnocení rizik dané právnické osoby a pravidla pro průběžnou aktualizaci *compliance* systému jako celku),⁴⁸ *zásady obchodního jednání* (pravidla jednání s klienty – zásada *Know Your Customer*, nebo jednání s obchodními partnery – zásada *Know Your Business Partner*), účetní pravidla, popř. i *spisový, archivační nebo skartační řád*.

Jedním z nejdůležitějších systémových aspektů efektivního fungování ochrany právnické osoby před její trestní odpovědností je provázanost a bezrozpornost interních norem a absence zbytečných duplicit. Vzhledem k tomu, že problematika trestní odpovědnosti právnických osob klade vysoké nároky na odbornost osob⁴⁹ vytvářejících a spravujících *compliance* systém, je vhodné (s přihlédnutím k povaze právnické osoby a její činnosti), aby na tuto činnost byly některé osoby speciálně vyčleněny. Dále je nezbytné splnění požadavku nezávislosti osob nebo *compliance* oddělení jako celku, a to zejména pokud jde o hodnocení konkrétních otázek souvisejících s naplňováním trestněprávního *compliance* systému právnické osoby. Požadavek nezávislosti *compliance* specialistů a *compliance* oddělení jako celku sice neplývá výslovně ze zákona, ale podle mého názoru tato povinnost implicitně vyplývá z kontextu právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob. Tomu napovídá i mezinárodní srovnání, neboť některé zahraniční právní úpravy tento požadavek výslovně obsahují.⁵⁰ Požadavek odpovídá i poznatkům nauky zabývající se řízením podniku, podle nichž interní audit v podniku musí být prováděn nezávislým útvarem (oddělením, odborem), organizačně vyčleněným z řídicí výkonné struktury a podřízeným přímo strategickému vedení společnosti (u akciové společnosti např. přímo představenstvu nebo správní radě). Ve vztahu k vedení společnosti by pak takový útvar měl působit jako poradní orgán.⁵¹ I v podnikové ekonomice se *důsledky právních předpisů* uznávají jako managementem neovlivnitelný faktor z hlediska organizační struktury podniku.⁵² Toto postavení interní-

⁴⁸ Často se termínu „*compliance* program“ užívá ve smyslu *compliance* systému, jak je používán i v tomto textu.

⁴⁹ Naprosto nezbytná je perfektní znalost problematiky trestní odpovědnosti právnických osob, dále dostatečná znalost jiných právních odvětví – občanského práva, obchodního práva, správního práva apod., základní znalosti o fungování ekonomiky a podniku v praxi).

⁵⁰ Srov. např. čl. 6 odst. 1 písm. b) italského legislativního dekretu ze dne 8. června 2001, č. 231, upravující správní odpovědnost právnických osob a jiných entit za trestné činy.

⁵¹ Srov. např. KOČMANOVÁ, A.: *Ekonomické řízení podniku*. Praha: Linde a. s., 2013, s. 239.

⁵² Viz SYNEK, M. – KISLINGEROVÁ, E. a kol.: *Podniková ekonomika*. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 177.

ho auditu se vyvinulo postupně. V současné době nachází své místo vedle nejvyšší úrovně řízení, kterou informuje buď přímo, nebo např. prostřednictvím výboru pro audit.⁵³ V úvahu připadá také podřízení interního auditu vrcholovému managementu (pokud je odlišný od představenstva či správní rady) nebo dozorčí radě.⁵⁴ S ohledem na obdobnou funkci *compliance* systému a nutnost provádění kontroly v souladu se zákonem [viz § 8 odst. 2 písm. b) t.o.p.o.] by mělo i *compliance* oddělení ve středních a velkých korporacích požívat obdobné autonomie jako odbor interního auditu.

ZÁVĚR

Možnost vzniku trestní odpovědnost právnických osob za praní peněz představuje pro právnické osoby reálnou hrozbu, kterou by měly zohlednit při tvorbě tzv. *compliance* systémů v rámci snahy předcházet vzniku trestní odpovědnosti, případně zmírnit její důsledky. Tyto systémy musí být tvořeny se znalostí všech znaků trestného činu praní peněz (tj. protiprávnosti, subjektu, právního objektu, objektivní stránky a subjektivní stránky). Z hlediska trestní odpovědnosti právnických osob je nutné věnovat pozornost především tzv. originárním částem subjektivní a objektivní stránky trestného činu právnické osoby, neboť to jsou znaky, které nejvíce vypovídají o podstatě konkrétního trestného činu právnické osoby. Z hlediska typovosti jde o znaky mající onu rozlišovací schopnost ve smyslu pojmu skutkové podstaty trestného činu právnické osoby. Nutno říci, že česká nauka stále více rozpracovává tyto znaky trestného činu u právnických osob. Recentní judikatura ukazuje, že hranice trestní odpovědnosti právnických osob lze do určité míry hledat i nejen v originární části subjektivní stránky (tj. hodnocení zanedbání či dodržení náležité péče), ale též v originární části objektivní stránky trestného činu právnické osoby.

JUDr. Vladimír Pelc, Ph.D.
Univerzita Karlova, Právnická fakulta
pelc@prf.cuni.cz

---

⁵³ Výbor pro audit byl do nedávna (do ledna 2015) orgánem těch obchodních korporací, které zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech), označuje za subjekty veřejného zájmu (srov. § 2a zákona o auditorech). V současné době je výbor pro audit orgánem obchodní korporace, pouze určí-li tak zakladatelské právní jednání. Více viz ČERNÁ, S. – ŠTENGLOVÁ, I. – PELIKÁNOVÁ, I. a kol.: *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 154–155.

⁵⁴ Srov. již SYNEK, M. a kol.: *Manažerská ekonomika*. Praha: Grada, 1996, s. 393. Konkrétní organizační řešení bude také záležet na formě právnické osoby a kupř. v případě akciové společnosti na volbě koncepce řízení (monistická vs. dualistická).

KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB*

KATARÍNA DANKOVÁ

Abstract: **Criminological Aspects of Corporate Criminality**

Presented article is concerned with the nature of corporate criminality and its causes. It gives an overview of criminological theories of corporate criminality and discusses implications of presented theories for legislative model of corporate criminal liability and its application.

Keywords: corporate criminal liability, criminological factors, corporate criminality

Klíčová slova: trestní odpovědnost právnických osob, kriminogenní faktory, korporátní kriminalita

DOI: 10.14712/23366478.2017.9

ÚVOD

Trestní odpovědnost právnických osob je jedním z nejkontroverznějších institutů trestního práva, a to zejména v kontinentální právní kultuře, kde působí jako cizí prvek v systému budovaném na individuální odpovědnosti za zavinění. I v tomto případě pak platí obecné pravidlo, že o co kontroverznější a složitější institut se jedná, o to větší je naléhavost jeho teoretického rozpracování. Patrně právě skutečnost, že český zákonodárce našel impuls pro zakotvení odpovědnosti právnických osob v povinnostech plynoucích pro něj z mezinárodních závazků, spíše než ve společenském konsensu stran nutnosti jejího zakotvení do českého práva, způsobila, že teoretické rozpracování této problematiky není zcela dostatečné.

Cílem předkládaného příspěvku je přiblížit příčiny trestné činnosti právnických osob a povahu jejich odpovědnosti v trestním právu a poukázat na implikace těchto poznatků pro zákonnou úpravu odpovědnosti právnických osob za trestné činy. Objasnění povahy korporátní kriminality a jejich příčin je totiž předpokladem pro pochopení institutu trestní odpovědnosti právnických osob a cestou k zefektivnění její regulace.

---

* Tento článek vychází v rámci programu Univerzity Karlovy Progres Q02 „Publicizace práva v evropském a mezinárodním srovnání“ – koordinátor prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.

KORPORÁTNÍ KRIMINALITA A JEJÍ SPECIFIKA

V centru pozornosti tradiční kriminologie jako vědy o kriminalitě, jejich pachatelích, obětech a o její kontrole, je člověk – fyzická osoba – bytost nadaná svědomím.

První impuls pro kriminologický výzkum v oblasti kriminality korporací přišel až v první polovině 20. století v podobě článku amerického kriminologa Edwina H. Sutherlanda.¹ Právě jemu je připisováno autorství pojmu *white-collar crime* neboli kriminalita bílých límečků, který je v současné kriminologii často užíván v souvislosti s kriminalitou právnických osob. Do té doby byla kriminalita páchaná při výkonu povolání respektovanými fyzickými osobami s vysokým společenským statutem tak, jak ji popsal Sutherland, považována za přípustné obchodní jednání, a proto byla také kriminology přehlížena.

V souvislosti s tímto druhem kriminality jsou užívány další pojmy (např. ekonomická, finanční, hospodářská kriminalita či firemní kriminalita), jež se obsahově liší. Předmětem dalšího pojednání však bude toliko korporátní kriminalita² jako souhrn trestných činů právnické osoby a trestných činů fyzických osob v rámci právnické osoby, bez ohledu na druh spáchaného trestného činu a společenský status jeho pachatele.

Ke korporátní kriminalitě je často přístupováno jako k protipólu kriminality obecné. Od jiných forem kriminality se skutečně liší, a to hned v několika směrech.³ Korporátní kriminalita je obecně páchána skrytě a nenápadně, vyžaduje zvláštní schopnosti nebo znalosti a postavení např. v rámci organizační struktury. Vyznačuje se nízkou mírou oznamování, což zvyšuje míru její latence. Je-li oznámena, stává se tak dlouho po spáchání trestného činu. Protože se jedná o činnost páchanou v rámci nebo prostřednictvím organizace, je obtížné vyvodit individuální odpovědnost konkrétní osoby. Bývá také označována jako kriminalita bez obětí. Zejména u hospodářských trestných činů nelze individuální oběti vůbec identifikovat. Například u trestných činů v rámci potravinového či farmaceutického průmyslu dotčené osoby netuší, že se staly oběťmi trestné činnosti. Výrazněji než osoby fyzické, postihuje osoby právnické (například v důsledku porušování předpisů o pravidlech hospodářské soutěže), často i stát (při daňové trestné činnosti právnických osob), případně společnost jako celek. Přestože korporátní kriminalita nepopíratelně způsobuje vysoké škody, Sutherland již v roce 1940 upozornil, že ve srovnání se společenskou dezorganizací, kterou způsobuje, je újma ve formě škody na majetku zcela zanedbatelná.⁴

¹ SUTHERLAND, E.: *White-collar Criminality. American Sociological Review*, roč. 5, č. 1, 1940, s. 1–12.

² Kdežto pojem *white-collar crime* (v překladu kriminalita bílých límečků) je v angloamerické literatuře zpravidla užíván pro označení trestné činnosti fyzických osob v postavení uvnitř právnické osoby, termín *corporate crime* označuje trestnou činnost právnických osob. Protože z důvodu zvoleného modelu přičitatelnosti v českém zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob nelze kriminalitu fyzických a právnických osob dobře oddělit, je v tomto příspěvku pojem korporátní kriminalita užíván jako souhrnné označení pro trestné činy právnických osob a trestné činy fyzických osob v rámci právnické osoby.

³ K tomu srov. např. NOVOTNÝ, O. – ZAPLETAL, J. a kol.: *Kriminologie*. 3. vydání. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 353–362; NEWBURN T.: *Criminology*. William Publishing, 2007, s. 377–384; NELKEN, D.: *White-Collar and Corporate Crime*. In MAGUIRE, M.: *The Oxford Handbook of Criminology*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 623–632.

⁴ SUTHERLAND, E.: *White-collar Criminality. American Sociological Review*, roč. 5, č. 1, 1940, s. 5.

Výše uvedené má vliv na vnímání trestnosti a závažnosti korporátní kriminality a také na identifikaci odpovědného subjektu. Kriminalita páchaná v rámci právnické osoby vyvolává mnohoznačné a často rozporné názory odborné i laické veřejnosti na to, zda by měla být trestná a trestána. Ze strany veřejnosti je nedostatek zájmu na stíhání právnických osob dán tím, že se bezprostředně nedotýká individuálních členů společnosti. Předmětem zájmu většiny společnosti je totiž, spíše než hospodářská kriminalita, kriminalita obecná, která bezprostředně ohrožuje majetek, zdraví nebo život lidí. Pokusí-li se pachatel (byť i bezúspěšně) o krádež naší peněženky, vnímáme toto jednání citelněji než zprávu o daňovém úniku v řádu milionů korun.

Navíc veřejnost je náchylná k přehlížení a ospravedlňování takového jednání, zejména pakliže má z trestné činnosti prospěch (např. ve formě nižší ceny zboží a služeb). Nižší citlivost veřejnosti je dána také tím, že mnohé obchodní praktiky naplňující skutkové podstaty trestných činů se ve společnosti ustálily jako běžná obchodní praxe. Na straně druhé některé výzkumy uvádějí, že postoj veřejnosti vůči kriminalitě organizací proti životu a zdraví lidí je přísnější než sankce ukládané právnickým osobám za tyto trestné činy.⁵ Český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob č. 418/2011 Sb. ve své původní podobě až do novelizace zák. č. 183/2016 Sb (dále také jako „topo“) paradoxně neumožňoval vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby za jakýkoli z trestných činů proti životu a zdraví.⁶

Závěru, že společnost vnímá kriminalitu korporací obecně méně citelně než kriminalitu obecnou, svědčí rovněž skutečnost, že zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právních řádů států kontinentální Evropy nebylo prioritou trestní politiky evropských států, nýbrž povinností plynoucí jim z mezinárodních závazků. Ambivalentní postoj vůči korporátní kriminalitě se promítá také do soudnictví, kde se projevuje vysokou mírou latence, nízkým počtem odsouzení a ukládáním mírných sankcí.⁷

Právě zvláštní povaha korporátní kriminality, jež je dána jejími specifiky oproti kriminalitě obecné, neumožňuje při hledání příčin páchání trestných činů spoléhat zcela na tradiční teorie kriminality. Faktory ovlivňující páchání kriminality korporací jsou totiž do značné míry dány povahou a postavením subjektu a specifiky jeho činnosti, při které k trestným činům dochází. Vymezení kriminogenních faktorů přitom představuje nutnou podmínku pochopení povahy tohoto druhu kriminality a vytvoření efektivních nástrojů její kontroly.

KRIMINOGENNÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ KORPORÁTNÍ KRIMINALITU

Z hlediska zkoumání problematiky korporátní kriminality je kriminalita samotných právnických osob neoddělitelná od kriminality osob uvnitř organizace, při-

⁵ Srov. NELKEN, D.: White-Collar and Corporate Crime. In MAGUIRE, M.: *The Oxford Handbook of Criminology*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 649.

⁶ DANKOVÁ, K.: K otázce rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 296–309.

⁷ NELKEN, D.: White-Collar and Corporate Crime. In MAGUIRE, M.: *The Oxford Handbook of Criminology*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 642–647.

čemž chování osob fyzických i právnických je do značné míry ovlivňováno tržními podmínkami a postavením na trhu, na kterém působí. Proto je příčiny korporátní kriminality nutné hledat ve třech rovinách: na úrovni trhu, na úrovni právnické osoby a na úrovni individuální.

Studie J. Goberta a M. Punche rozlišuje pět skupin kriminogenních faktorů, kam autoři řadí socioekonomické podmínky, korporátní kulturu a strukturu organizace, cíle společnosti, racionalitu při rozhodování a schopnosti vedoucích zaměstnanců, způsoby zastírání odpovědnosti, a nakonec druh odvětví, v němž právnická osoba působí.⁸ Těmto faktorům ovlivňujícím chování právnických osob bude věnována bližší pozornost.

KRIMINOGENNÍ FAKTORY NA ÚROVNI TRHU

Nepopíratelný vliv na chování právnických osob mají společenské a ekonomické podmínky. Korporátní kriminalita, jak bývá často zdůrazňováno, je průvodním jevem tržního hospodářství. Tlak trhu nutí subjekty přijímat rozhodnutí a činit kroky, které jsou racionální z hlediska udržení stávající či dokonce zlepšení dosažené tržní pozice, a to i za cenu porušení zákona. Shodně jako je tomu u kriminality fyzických osob, chování právnické osoby může ovlivňovat také její ekonomická situace. Nelze však zobecnit, že trestnou činnost páchají pouze právnické osoby ve finanční tísní. Právě naopak, i úspěšné společnosti se opakovaně dopouštějí trestné činnosti.⁹

Socioekonomické podmínky sice mají vliv na chování společností, neposkytují však odpověď na otázku, proč za stejných okolností některé společnosti páchají trestnou činností a jiné nikoli.

Druh odvětví, ve kterém společnost podniká, je z hlediska chování společnosti dalším významným kriminogenním faktorem. V některých odvětvích dochází k trestným činům častěji než v jiných (např. farmaceutický, automobilový a zbrojní průmysl). Toto tvrzení dobře dokládá výzkum amerických kriminologů M. B. Clinarda a P. C. Yeagera, kteří po dobu dvou let zkoumali dodržování právních předpisů v rámci 582 největších amerických korporací. Výsledek jejich výzkumu ukázal, že tři pětiny sledovaných právnických osob se v relevantním období dopustily alespoň jednoho porušení zákona (administrativního deliktu nebo trestného činu). Z toho 60 % všech porušení se událo v ropném průmyslu, 16 % v automobilovém odvětví a 10 % v oblasti farmaceutického průmyslu.¹⁰

KRIMINOGENNÍ FAKTORY NA ÚROVNI PRÁVNICKÉ OSOBY

Korporátní kriminalitu ovlivňuje rovněž struktura organizace. Velikost, komplexnost a segmentace právnických osob může ve svém důsledku vést k nedostatečné kontrole v rámci organizace a ke vzniku deviantních subkultur, případně k nedostatečné komunikaci mezi jednotlivými články, a tím k vytváření kriminogenního pro-

⁸ GOBERT, J. – PUNCH, M.: *Rethinking Corporate Crime*. LexisNexis Butterworths, 2003, s. 14–25.

⁹ Tamtéž, s. 13.

¹⁰ NELKEN, D.: White-Collar and Corporate Crime. In MAGUIRE, M.: *The Oxford Handbook of Criminology*. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 636.

středí. V nepřehledné struktuře společnosti získávají potenciální individuální pachatelé pocit anonymity a nedotknutelnosti.

I proto v souvislosti s hledáním správného modelu odpovědnosti právnických osob nabývají na popularitě teorie, jež v korporátní kultuře hledají intelektuální složku zavinění právnických osob. Korporátní kultura je souborem psaných i nepsaných ustálených organizačních, rozhodovacích a kontrolních pravidel, podle kterých organizace funguje, a to bez ohledu na personální obsazení pozic v rámci její struktury. Jinými slovy se jedná o pracovní atmosféru, která ovlivňuje chování individuálních osob, a na jejímž dotváření se tyto osoby částečně podílejí.¹¹ V rámci korporátní kultury je také poukazováno na vytváření jakéhosi skupinového myšlení (tzv. group think) uvnitř organizace, které potlačuje odlišné názory, myšlení a stanoviska zaměstnanců, a představuje mechanismus, který jednotlivce nutí přizpůsobit se skupině ve snaze předejít vyloučení. Osoby, které by jinak jednaly morálně, se podřizují tlaku korporátního okolí a uchylují se k nemorálním činům a rozhodnutím.¹²

Při zkoumání kriminality organizací je stěžejním také důraz kladený na plnění vytčených cílů. V konkurenčním podnikatelském prostředí si společnosti stanovují ambiciózní cíle za účelem získání výhodnějšího místa na trhu na úkor svých soutěžitelů. Vedení společnosti se snaží o splnění nesnadno dosažitelných cílů a za prostředek k jejich naplnění volí protiprávní nástroje. S tímto souvisí také vyšší finanční oceňování zaměstnanců, kteří požadovaného cíle dosáhli, a to i za cenu porušení právních norem. Tímto chováním vedení společnosti dochází k vytváření profilu úspěšného zaměstnance, který se stává pro ostatní příkladem.¹³

Z hlediska vysvětlení skutečné povahy korporátní kriminality nelze opomenout teorii, která jednání právnických osob vysvětluje jako důsledek racionální kalkulace.¹⁴ Právnícké osoby podle ní nedisponují svědomím, které by ovlivňovalo jejich chování, a proto je jejich jednání hodnotově indiferentní. Motivem rozhodování právnických osob je racionální propočít zisků a ztrát (a případných rizik). Přijímání rozhodnutí pouze na základě ekonomické výhodnosti může vyvolat mylnou představu kontroly nad situací a vzdalovat odpovědné osoby od reálně hrozících důsledků přijímaných rozhodnutí. Jako příklad trestního jednání společnosti na základě analýzy nákladů a zisků lze uvést případ známý jako Ford Pinto.¹⁵

---

¹¹ Srov. např. SARRE, R.: Penalising corporate „culture“. The key to safer corporate activity? In GOBERT, J. – PASCAL, A-M.: *European Developments in Corporate Criminal Liability*. London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2011, s. 84–98.

¹² GOBERT J. – PUNCH M.: *Rethinking Corporate Crime*. LexisNexis Butterworths, 2003, s. 18.

¹³ NEWBURN, T.: *Criminology*. William Publishing, 2007, s. 387.

¹⁴ GOBERT J. – PUNCH M.: *Rethinking Corporate Crime*. LexisNexis Butterworths, 2003, s. 18–21,

¹⁵ Společnost Ford v roce 1967 začala práce na vývoji nového modelu automobilu. Při vytváření modelu bylo rozhodnuto, že benzínová nádrž bude umístěná za zadní nápravu automobilu. Druhá z navržených možností, umístění nádrže nad zadní nápravu, by vyžadovala zmenšení zavazadlového prostoru. Konečné umístění nádrže sice odpovídalo tehdy platným bezpečnostním předpisům, zvyšovalo však riziko smrtelných nehod. Při nárazu do zadní části vozidla došlo opakovaně k přetržení nádrže a následnému vzniku požáru. V soudním řízení vedeném proti společnosti Ford byla jako důkaz předložena analýza nákladů na snížení rizika poškození palivové nádrže. Náklady na instalaci příslušného bezpečnostního prvku byly vyčísleny na 11 dolarů (celkově 137 milionů dolarů). Tímto krokem by se dle analýzy předešlo 180 úmrtím a 180 vážným zraněním, a tím také nákladům na náhradu újmy ve výši 49,5 milionů dolarů. Společnost

V souvislosti s aplikací teorie racionální volby je však nutno upozornit na skutečnost, že racionalitu v rozhodnutích společností nelze přeceňovat. Zdaleka ne všechna rozhodnutí v rámci společnosti jsou racionální. V důsledku nedostatečné informovanosti vedení společnosti o problematice, nesprávného vyhodnocení dostupných informací nebo důsledkem nedostatečných zkušeností může docházet (a v praxi i často dochází) k přijímání rozhodnutí, která již na první pohled racionalitu postrádají. Faktorem při přijímání rozhodnutí se škodlivým či dokonce trestněprávně relevantním následkem může být i ztráta informací ve složité rozhodovací struktuře velkých organizací. Některá rozhodnutí jsou tak výsledkem uplatňování ustálených pravidel spíše než důsledkem racionálního uvažování.¹⁶

Jako zvláštní faktor kriminality organizací je v literatuře zmiňovaná tzv. kognitivní disonance (cognitive dissonance).¹⁷ Jedná se o záměrné bagatelizování důkazů o negativních důsledcích jednání a jejich racionalizace vedená snahou o zmírnění rozporů mezi vůlí subjektu a předvídatelnými důsledky jeho jednání. V dokumentovaných případech společnosti odmítají negativní signály, které mohou sloužit jako výstraha před negativními důsledky, a místo přijímání preventivních opatření zvyšují marketingové snahy. Jako příklad lze případ známý jako thalidomidový skandál.¹⁸ Jednalo se o volně prodejně anestetikum, které u těhotných žen způsobovalo jako vedlejší účinek závažné postižení plodu. Když se začaly hromadit důkazy o závažném vedlejšímu účinku tohoto léčiva, německý výrobce tyto informace ignoroval a místo stažení výrobku z trhu znásobil své marketingové snahy a usiloval o diskreditaci kritiků.

KRIMINOGENNÍ FAKTORY NA ÚROVNI INDIVIDUÁLNÍHO PACHATELE – FYZICKÉ OSOBY

Fyzická osoba jakožto pachatel korporátní kriminality je v původních pracích kriminologů popisována jako osoba vysokého společenského statusu zpravidla bez předchozí kriminální zkušenosti, v podstatě jako jednorázový pachatel.¹⁹ S přibývajícimi výzkumy zaměřenými na pachatele kriminality bílých límečků se ukazuje, že téměř polovina z osob, které byly odsouzeny pro ekonomickou trestnou činnost, byla

---

Ford se na základě kalkulace rozhodla návrh nerealizovat. K podrobnostem srov. SCHWARTZ, G.: The Myth of Ford Pinto Case. *Rutgers Law Review*, č. 43, 1991, s. 1013–1067.

¹⁶ SIMPSON, S. et al.: Rationality and Corporate Offending Decisions. In PIQUERO, A. – TIBBETTS, S.: *Rational Choice and Criminal Behavior*. New York: 2002, Routledge, s. 32.

¹⁷ Srov. MINKES, J. – MINKES, L.: *Corporate and White-Collar Crime*. SAGE Publication, 2008, s. 119. PUNCH, M.: Suite violence: why managers murder and corporations kill. *Crime, Law and Social Change* 2000, č. 33, s. 270.

¹⁸ Thalidomid byl lék vyvinutý německou farmaceutickou společností Grünenthal. V letech 1957–1961 byl prodáván ve 46 státech světa jako volně prodejně léčivo bez vedlejších účinků se širokým využitím, především při chřipce, nachlazení, bolestech hlavy a ranních těhotenských nevolnostech. Koncem padesátých a začátkem šedesátých let došlo u těhotných žen užívajících Thalidomid k četným případům poškození plodu. Do roku 1961, kdy byl lék stažen z trhu, se jako důsledek jeho vedlejších účinků narodilo přes 10 000 dětí se závažným tělesným postižením končetin, vnitřních orgánů a nervového systému.

¹⁹ BENSON, L. Michael: White Collar Offenders Under Community Supervision. *Justice Quarterly* č. 2/1985, s. 429–438.

již nejméně jednou trestána.²⁰ Stejně tak je zpochybňován společenský status modelového pachatele korporátní kriminality, když například závěr výzkumu vycházejícího z empirických dat získaných zkoumáním více než 1 000 odsouzených pro tento druh kriminality ukázal, že se primárně jedná o trestnou činnost charakteristickou pro střední společenské vrstvy.²¹ Nepochybné však je, že se jedná o fyzické osoby z korporátního prostředí, kterým toto prostředí vytváří podmínky pro páchání trestné činnosti.

Motivem páchání korporátní kriminality ze strany fyzických osob je snaha o dosažení prospěchu, a to ve formě materiální či jiné, například umocnění vlivu a pozice v právnické osobě. V protiprávním jednání může osoby uvnitř společnosti utvrzovat i široká škála mechanismů vyhýbání se trestní odpovědnosti, a to jak na úrovni vedení společnosti, tak na úrovni společnosti jako celku. Individuální pachatel se v rámci společnosti zákonitě snaží zakrýt svoji nelegální činnost a předejít tak vyvození své individuální trestní odpovědnosti, a to například tím, že určí přehnaně ambiciózní cíle, jejichž plněním pověří své podřízené, které motivuje systémem odměn za dosažený výsledek.

Podle studie R. Paternostera a S. Simpsona,²² která rozvíjí teorii racionální volby za účelem vysvětlení protiprávního jednání právnických osob, jsou při racionální kalkulaci zohledňovány následující faktory: 1) očekávaný druh a výše zákonné sankce a pravděpodobnost jejího uložení, 2) předpokládané neformální sankce (např. ztráta dobrého jména společnosti nebo ztráta společenského statusu individuálního pachatele), 3) očekávaná možnost ztráty sebeúcty (např. pocit viny za trestné jednání), 4) očekávané náklady spojené s jednáním v souladu s právními předpisy, 5) očekávané výhody z protiprávního jednání, 6) morální zábrany (nakolik nemorální je spáchaní konkrétního trestného činu), 7) míra spravedlnosti zákonné úpravy, 8) povaha trestného činu a 9) předchozí trestná činnost fyzické osoby.

Fyzické osoby, které se jinak trestných činů nedopouštějí, jsou náchylnější k páchání trestné činnosti prostřednictvím organizace. Přispívá k tomu jistě i již zmiňovaný pocit anonymity v rámci struktury organizace. Z hlediska morálního pak může mít určitý vliv i skutečnost, že jednající osoba vnímá právnickou osobu jako samostatný subjekt, který by měl nést odpovědnost.

V souvislosti s hledáním příčin korporátní kriminality jako poslední zmíním teorii neutralizace autorů D. Matzu a G. M. Sykese.²³ Podle této teorie pachatelé využívají pěti technik, kterými neutralizují negativní pocity spojené s trestným činem a racionalizují tím své jednání. Mezi tyto techniky pak autoři řadí následující: 1) popírání odpovědnosti (např. „to nebyla moje vina“), 2) popírání vzniku újmy (např. „vždyť se nikdo nezranil“; „nikomu to nebude chybět“; „jen jsem si to půjčil“), 3) popírání existence obětí (např. „zasloužili si to“), 4) omlouvání vlastního jednání jednáním jiných (např. „každý to dělá stejně jako já“) a nakonec 5) omlouvání svého jednání vyššími

²⁰ WEISBURD, D. – WARING, E. – CHAYET, E.: Specific Deterrence in a Sample of Offenders Convicted of White Collar Crimes. *Criminology* č. 4/1995, s. 587–607.

²¹ WEISBURD, D. – WHEELER, S. – WARING, E. – BODE, N.: *Crimes of the Middle Classes: White-Collar Offenders in the Federal Courts*. New Haven: Yale University Press, 1991.

²² PATERNOSTER, R. – SIMPSON, S.: A Rational Choice Theory of Corporate Crime. In CLARKE, R. – FELSON, M.: *Routine Activities and Rational Choice: Advances in Criminological Theory*, Volume 5. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, s. 37–58.

²³ NEWBURN, T.: *Criminology*. William Publishing, 2007, s. 385–386.

hodnotami (např. „pouze jsem chránil dobré jméno společnosti“). Ze zmíněné teorie, která původně vznikla v souvislosti s hledáním příčin páchaní kriminality mládeže, ve své studii vychází rovněž M. L. Benson v rámci analýzy reakcí pachatelů korporátní kriminality v souvislosti s trestním řízením.²⁴

VYUŽITÍ TEORIE V PRAXI

Efektivita právních nástrojů kontroly kriminality je značně odvislá od míry, v níž právní úprava zohledňuje její skutečnou povahu a od způsobu, jakým jsou právní normy aplikovány v procesu aplikace práva. Z kriminologických poznatků o korporátní kriminalitě lze vyvodit implikace pro českou právní úpravu a aplikační praxi, které mohou přispět ke zvýšení efektivity tohoto institutu.

POVAHA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V ČESKÉ REPUBLICE

Efektivitu právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v českém právu do značné míry spoluurčuje zvolená zákonná konstrukce a pro ni rozhodný model právnických osob v právu soukromém.

Reálnému fungování právnických osob nejlépe odpovídá organický model právnické osoby, jenž v České republice nelze použít z důvodu přijaté fikční teorie právnických osob, na které stojí nové civilní právo. Vycházejíc z fikční teorie, český model trestní odpovědnosti právnických osob představuje odpovědnost odvozenou od fyzických osob uvnitř organizace. Odpovědnost se odvozuje za pomoci modelu přičitatelnosti, kdy je právnické osobě přičítáno jak jednání, tak i zavinění fyzické osoby.

V kontinentální Evropě je trestní právo tradičně budováno na zásadě trestní odpovědnosti fyzické osoby za zaviněné jednání. Právě zavinění jakožto subjektivní prvek dává trestní odpovědnosti morální rozměr. Rozšíření rozsahu této odpovědnosti na právnické osoby otevírá otázku způsobilosti právnické osoby být trestněprávně odpovědným subjektem.

Při hledání odpovědi na tuto otázku je nutné rozlišovat dva možné přístupy ke zkoumání povahy právnické osoby. Právnickou osobu lze vnímat jako společenství neboli souhrn jejích členů. Jednání, která připisujeme právnické osobě, pak představují souhrn jednání jejích členů (tzv. atomický model). Tento model (teoreticky) umožňuje vystopovat protiprávní jednání fyzické osoby uvnitř osoby právnické. Do určité míry platí, že právnická osoba je morálně odpovědná za jednání fyzických osob uvnitř organizace, avšak tato odpovědnost je pouze odpovědností odvozenou. Příkladem pro vysvětlení může být tým hráčů, v němž většina hráčů hraje podprůměrně, v důsledku čehož celý

---

²⁴ BENSON, L. Michael: White Collar Offenders Under Community Supervision. *Justice Quarterly* č. 2/1985, s. 429–438.

tým zápas prohraje. Tým nese prohru, ale primární odpovědnost nesou hráči, kteří hráli podprůměrně.²⁵

Tento model přijal i český zákonodárce, když trestní odpovědnost odvodil (téměř zcela) přímo od trestněprávního jednání fyzických osob uvnitř společnosti. Pro vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby sice zákonodárce nevyžaduje identifikaci odpovědné fyzické osoby, odpovědnost právnické osoby však závisí od jednání konkrétní fyzické osoby. Jinými slovy, nedopustila-li se konkrétní fyzická osoba trestného činu naplněním všech znaků skutkové podstaty, nelze trestně postihnout ani právnickou osobu. I když se v české literatuře o přijatém modelu hovoří jako o přímé odpovědnosti právnické osoby, je třeba zdůraznit, že právnická osoba nemůže být za současného stavu vnímána jako primární subjekt odpovědnosti. Primárním subjektem trestní odpovědnosti je pouze osoba fyzická, od jejíhož jednání se odvozuje odpovědnost právnické osoby.²⁶

Druhý způsob nahlížení na povahu právnické osoby více odráží reálné fungování právnických osob tak, jak jej vymezují teorie korporátní kriminality. *Organická teorie* vychází z premisy, že právnická osoba je něčím více nežli pouhým souborem svých členů. I když se změní hráči v týmu, tým zůstane stejný. Změní-li se zaměstnanci ve společnosti, na její povaze jako celku se tím nic nemění. Příkladem může být lidský organismus, který jedná prostřednictvím svalů a neuronů. Odpovědnost za násilné jednání nenese konkrétní sval či končetina, nýbrž člověk.²⁷

Schopnost právnické osoby něco učinit bezpochyby závisí na konkrétních fyzických osobách uvnitř právnické osoby, ale povinnosti a zodpovědnost právnické osoby daná zákonem (např. platit daně, dbát na bezpečnost práce, dodržovat limity emisí) je na fyzických osobách nezávislá a dopadá na právnickou osobu jako celek. Už studie Edwina H. Sutherlanda konečkonců ukázala, že některé právnické osoby páchají trestné činy opakovaně i poté, co se fyzické osoby na řídicích pozicích vystřídaly. Fyzické osoby vnímají právnickou osobu jako samostatný subjekt, což ovlivňuje jejich individuální i kolektivní chování.²⁸ Pro přijetí reálného modelu právnické osoby proto také svědčí existence korporátní kultury, která je do značné míry na konkrétních osobách uvnitř organizace nezávislá. Uznáme-li, že právnická osoba není pouze bezobsažným subjektem redukovatelným na její jednotlivé členy, můžeme uvažovat o právnické osobě jako o primárním subjektu trestní odpovědnosti.

Nevidím důvod pro cílené připodobňování právnických osob osobám fyzickým toli-ko proto, aby lépe zapadly do zažité koncepce práva trestního. Cestu k hledání odpovědi na otázku povahy trestní odpovědnosti právnických osob naopak spatřuji v respektování jednotlivých odlišností těchto subjektů. Právnická osoba není způsobitelná jednat morálně z vlastního přesvědčení, a proto nemůže být primárním subjektem morální odpovědnos-

²⁵ WOLF, S.: The Legal and Moral Responsibility of Organizations In PENNOCK, J. R. – CHAPMAN, W. J.: *Criminal Justice Nomos XXVII*. New York, London: New York University Press, 1985.

²⁶ Opačně srov. FENYK, J. – SMEJKAL, L.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. Příloha: Modelová interní opatření k předcházení trestné činnosti právnické osoby. Praha: Wolter Kluwer ČR, 2012, s. 31–39.

²⁷ WOLF, S.: The Legal and Moral Responsibility of Organizations. In PENNOCK, J. R. – CHAPMAN, W. J.: *Criminal Justice Nomos XXVII*. New York, London: New York University Press, 1985.

²⁸ Tamtéž.

ti.²⁹ Jaká tedy je (nebo by měla být) skutečná povaha (trestní) odpovědnosti právnických osob?

Model objektivní odpovědnosti obdobně jako model přímé subjektivní odpovědnosti nerespektuje povahu právnické osoby. První totiž představuje odpovědnost indiferentní vůči jakékoli formě zavinění. Předpokladem přímé subjektivní odpovědnosti je emoční složka, kterou právnická osoba nedisponuje. Proto je (či spíše byla) česká právní úprava konstruována jako odvozená subjektivní odpovědnost.

Model odpovědnosti, který se v souvislosti s právnickými osobami nabízí, vychází z obou výše uvedených. Takzvaná praktická odpovědnost (*practical responsibility*) je založena pouze na intelektuální složce jednání. Subjekt podléhá odpovědnosti, je-li schopen hodnotit možné zisky a rizika svého jednání. J. Gobert v této souvislosti hovoří o racionální kapacitě právnické osoby.³⁰ Tato racionální kapacita je kombinací dvou složek, a to složky rozpoznávací na straně jedné a fyzické kapacity na straně druhé. Složka rozpoznávací představuje způsobilost právnické osoby rozpoznat rozpor mezi rozhodováním ve společnosti a zákonem chráněnými zájmy. Druhá složka představuje schopnost právnické osoby zdržet se protiprávního jednání. Model praktické odpovědnosti odpovídá závěru, že právnické osoby jednají na základě racionální kalkulace zisků a ztrát a potvrzuje tak platnost teorie racionální volby. Problém, na který model praktické odpovědnosti naráží, je fikční teorie právnických osob, jež byla ve své čisté podobě přijata do českého právního řádu zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Cílem snahy o nalezení vhodného modelu trestní odpovědnosti právnických osob je vytvoření právní úpravy způsobilé k dosažení účelu trestního práva. V rámci těchto snah je zřejmě hledání jakéhosi „prvku navíc“, který by zohledňoval roli právnické osoby na trestném činu. Tento prvek je často spatřován v korporátní kultuře právnických osob, jež, jak plyne z kriminologických poznatků, ovlivňuje chování fyzických osob uvnitř právnické osoby a nepřímo i chování dalších právnických osob na relevantním trhu.

²⁹ WOLF, S.: *The Legal and Moral Responsibility of Organizations In PENNOCK, J. R. – CHAPMAN, W. J.: Criminal Justice Nomos XXVI.* New York, London: New York University Press, 1985. Anna-Maria Pascal morální osobu charakterizuje třemi vlastnostmi. Argumentuje, že základním předpokladem morální osoby je uvědomování si vlastní identity, ve smyslu určité racionality. U fyzických osob se tato vlastnost projevuje vědomím sebe sama, u právnických osob ji naopak lze dovodit z chápání právnické osoby jako stejnosti v prostoru a čase. Další podmínkou pro závěr, že subjekt je osobou se schopností jednat odpovědně, je existence svobodné vůle. Tou se rozumí schopnost rozhodovat sama za sebe, již právnická osoba, dle autorky, také disponuje. Posledním a z hlediska právnické osoby stěžejním kritériem je charakteristika morální osoby jakožto osoby s motivací činit dobro, tedy osoby disponující svědomím. Dle autorky lze závěr, že právnická osoba je morální osobou učinit pouze za předpokladu, že společnost jedná na základě svého přesvědčení (podle svého svědomí), bez ohledu na vlastní prospěch. S poukazem na skutečnost, že právnické osoby jednají pouze na základě kalkulace zisku a ztrát, autorka existenci svědomí u právnických osob odmítá. Takto tedy dochází k závěru, že právnická osoba nedisponuje všemi znaky morální osoby. K opačnému názoru dochází French, který na jedné straně rozlišuje mezi kolektivní entitou (*aggregate collectivity*), tedy pouhým souborem lidí, jenž se změnou členů mění i svoji identitu (např. organizovaná skupina), a organizací na straně druhé. Organizace je podle autora entitou, jejíž identita se neredukuje na seskupení členů (např. právnická osoba), a která je na rozdíl od kolektivní entity, způsobilá jednat zaviněně. Subjektivní prvek lze dle autora najít v systému rozhodování uvnitř organizace, konkrétně ve způsobu rozdělení odpovědnosti, procesních pravidlech činnosti, ustálených praktikách a firemní politice, které svědčí o cílech, záměrech a vědomí společnosti. Z předstěžených důvodů organizaci přiznává status morální osoby. K tomu srov WELLS, C.: *Corporations and Criminal Responsibility.* 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 79–80.

³⁰ GOBERT, J. – PUNCH, M.: *Rethinking Corporate Crim.* LexisNexis Butterworths, 2003, s. 46–50.

Stav korporátní kultury jako prvek přičitatelnosti trestného činu odpovídá primárnímu účelu odpovědnosti právnických osob za trestné činy, kterým je individuální a generální prevence páchání trestných činů.

Původní model přičitatelnosti jednání osob ve vedoucím nebo kontrolním postavení formulovaný zejména v ustanoveních § 8 odst. 1 písm. a) až c) topo byl problematický, a to z hlediska účelu trestání právnických osob. Trestný čin byl právnické osobě přičítán z titulu konkrétního postavení fyzické osoby. Právnická osoba tedy nesla odpovědnost za správný výběr osob do vedoucích pozic. To je nepochybně správné. Je ale správné vyvozovat odpovědnost i v případě, že právnická osoba učinila vše, co od ní lze rozumně požadovat, aby trestným činům předešla? Odpověď závisí na vymezení účelu postihování právnických osob. Je-li účelem pouze spoluodpovědnost za způsobenou škodu, tak určitě ano. To však není úkolem trestního, nýbrž civilního práva. Pokud má trestní odpovědnost právnických osob plnit preventivní účel, odpověď na položenou otázku bude negativní.

Proto je zavedení další podmínky přičitatelnosti trestného činu zákonem č. 183/2016 Sb., která mimo jiné do topo vložila ustanovení § 8 odst. 5, krokem správným směrem. Podmínění přičitatelnosti trestného činu právnické osobě zjištěním, že právnická osoba nevnaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu fyzickými osobami zabránila, a to i přes jeho nedostatky, na které odborná veřejnost správně poukazuje,³¹ odpovídá reálnému vlivu korporátní kultury na páchání korporátní trestné činnosti.³² Zdůrazňuje totiž důležitost organizačního prvku pro vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby, a tím zvyšuje individuálně preventivní účinek platné právní úpravy.

TEORIE RACIONÁLNÍ KALKULACE A SANKCIONOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

Dle teorie racionální kalkulace je motivem rozhodování právnických osob racionální propočítání zisků a ztrát (a případných rizik). Přijímají-li právnické osoby svá rozhodnutí primárně na základě jejich ekonomické výhodnosti, je cestou ke zvýšení preventivního účinku trestní odpovědnosti snížení výhodnosti protiprávního jednání. Z veřejné evidence odsouzených právnických osob³³ však plyne, že peněžité trest, který měl být sankcí univerzální, je právnickým osobám ukládán toliko v jedné třetině případů. V případech, v nichž byl uložen, se jeho výměra v převážně většině pohybovala do 100 000 Kč, ačkoli zákon umožňuje peněžité trest ukládat až do výše 1,46 miliardy Kč. Důvodem může být jak to, že sankcionovány jsou především menší právnické osoby potýkající se s ekonomickými problémy nebo také skutečnost, že citlivost ve vztahu k trestným činům právnických osob je nižší než k trestné činnosti osob právnických.

³¹ ŠÁMAL, P.: Ještě k zavinění právnické osoby podle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Právní rozhledy* č. 5/2017, ŠÁMAL, P.: K trestní odpovědnosti právnických osob po novele provedené zákonem č. 183/2016 Sb. *Trestněprávní revue* č. 11–12/2016.

³² Obdobně srov JELÍNEK, J.: Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. *Kriminalistika* č. 1/2016.

³³ Rejstřík trestů právnických osob dostupný na <https://eservice-po.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni>.

Více než sankce teoreticky hrozící je v procesu racionální kalkulace pro právnickou osobu rozhodná výše sankce, kterou lze za určité jednání reálně očekávat. Současný stav aplikační praxe a výše ukládaných sankcí nejenom že v rámci rozhodovacího procesu větších právnických osob není způsobila ovlivnit rozhodnutí právnické osoby, ale s ohledem na reálně hrozící sankce v rámci speciálních úprav správních předpisů, může být vyvození trestní odpovědnosti vnímáno jako ekonomicky výhodnější. Tento stav se nezměnil ani po pěti letech účinnosti českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

V tomto směru lze spatřovat zatím nevyužitý prostor pro kriminologický výzkum korporátní kriminality a účinnosti jejího sankcionování, jehož poznatky mohou přispět ke zvýšení efektivity stávající právní úpravy jak na úrovni legislativní, tak na úrovni aplikační praxe.

JUDr. Katarína Danková
Univerzita Karlova, Právnická fakulta
k.dankova87@gmail.com

TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB – SROVNÁNÍ ČESKÁ REPUBLIKA A SLOVENSKÁ REPUBLIKA

EDUARD BRUNA

Abstract: Corporate Criminal Liability – Comparing the Czech Republic and Slovakia

The author compares the legislation on corporate criminal liability in the Czech Republic under the Act no. 418/2011 Sb., on Corporate Criminal Liability and the proceedings against legal persons in its latest amendment which was made by the Act no. 183/2016 Sb., with the legislation in Slovakia under the new Act no. 1/2011 Zb., which came into effect on 1st July 2016. The author argues that both laws are based on the same principle of genuine corporate criminal liability. Both countries have adopted the concept of corporate criminal liability which is derived from the conduct of natural persons - the representatives of legal entities. In both states, the criminal liability of legal persons is independent of the liability of natural persons and, at the same time, it is parallel to it. Legal and natural persons may be prosecuted for the same actions. The Czech legislation on corporate criminal liability is stricter. It follows from the personal applicability of the Czech legislation and from the scope of criminalization of corporate conduct which is much broader. The Slovak legislation is more advanced, in a juridical sense, on the issue of transition of criminal responsibility to a legal successor.

Keywords: substantive criminal law, corporate criminal liability, Czech Republic, Slovakia, scope of criminalization of corporate actions, possibility of legal persons to exculpate from criminal liability, transition of criminal responsibility to a legal successor

Klíčová slova: trestní právo hmotné, trestní odpovědnost právnických osob, Česká republika, Slovenská republika, rozsah kriminalizace jednání právnických osob, možnost exkulpace právnické osoby, přechod odpovědnosti na právního nástupce

DOI: 10.14712/23366478.2017.10

ÚVODEM

Předmětem této studie je srovnání právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v České republice a ve Slovenské republice. Takové srovnání má svůj smysl. Oba státy spojuje nejen společná historie a společenský vývoj, ale také společná právní úprava, a v oblasti kriminality stejné nebo velmi podobné problémy. Oba státy v nedávné době přijaly koncept pravé trestní odpovědnosti, přičemž Česká republika tak učinila již v roce 2011 (zák. č. 418/2011 Sb. účinný od 1. 1. 2012, dále jen topo), Slovenská republika tak učinila až o čtyři roky později, a to zákonem č. 91/2015 Z. z., vyhlášeným 25. 2. 2015 a účinným od 1. 7. 2016 (dále jen topok).

Oba státy, tj. Česká republika i Slovenská republika, náleží ke státům tzv. kontinentálního právního systému, ve kterých je trestní odpovědnost založená na zásadě individuální trestní odpovědnosti, což platilo přesně do doby, dokud v obou státech nebyla přijata trestní odpovědnost právnických osob.

Slovenská republika zavedla pravou trestní odpovědnost právnických osob, která je převažujícím modelem trestní odpovědnosti právnických osob v EU, jako jeden z posledních států Evropské unie. Zpracovatelé zákona si vzali jako vzor český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Jakkoli se tak stalo čtyři roky po účinnosti českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zpracovatelé a schvalovatelé slovenského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob bohužel neodstranili nedostatky, které česká nauka opakovaně vytýkala české právní úpravě, a tak i slovenská právní úprava obsahuje některé legislativní nedostatky, kterým by bylo možné se vyhnout.¹

V jistém smyslu lze říci, že Slovenská republika přijala koncept trestní odpovědnosti právnických osob dříve než Česká republika. Přijala ovšem koncept tzv. nepravé trestní odpovědnosti, a to zákonem č. 224/2010 Z. z., který nabyl účinnosti 1. 10. 2010. Tato právní úprava umožňovala ve slovenském právním řádu postihnout právnické osoby dvěma sankcemi, a to ochrannými opatřeními zabrání peněžitě částky a zabrání majetku. Od účinnosti citovaného zákona ovšem tato možnost nebyla nikdy soudem ve Slovenské republice použita.

Jak uvádí Jelínek, slovenský zákon, jehož inspiračním zdrojem byl do značné míry český zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je sice podobně jako český zákon založen na velmi podobné koncepci trestní odpovědnosti právnických osob a na prvý pohled i jinak vykazuje s českým zákonem řadu shodných nebo velmi podobných institutů. Při bližším rozboru uvidíme, že tomu tak zcela není, že nejde o velmi podobný zákon, ale o právní předpis, který se v některých podstatných rysech od české právní úpravy liší.²

Porovnáním dvou právních úprav států s velmi podobnou, ne-li stejnou právní kulturou, původně vycházející ze stejného legislativního základu, můžeme uvést výhody a nedostatky jedné či druhé právní úpravy.

ODLIŠNÁ LEGISLAVANCE OBOU PRÁVNÍCH ÚPRAV

Český zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl vyhlášen ve Sbírce zákonů rozeslané dne 22. 12. 2011, tedy celých devět dní před nabytím účinnosti nového zákona, a to po přehlasování veta prezidenta republiky Poslaneckou sněmovnou. Odborná i laická veřejnost tedy měly možnost se seznamovat se zcela novým zákonem měnícím zažitě základy trestní odpovědnosti a nově upravující řadu dalších otázek během vánočních svátků v roce 2011 celých devět

¹ ZÁHORA, J.: Trestná zodpovednosť právnických osob v Slovenskej republike – splnená úloha? *Trestně-právní revue* č. 6/2016, s. 155.

² JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v česko-slovenském srovnání. *Kriminalistika* č. 2/2016, s. 83.

kalendářních dní, případně ještě desátý den – na státní svátek Nový rok 1. 1. 2012. Takový přístup nesvědčí ani o úctě k právu ani o elementární snaze dosáhnout toho, aby se veřejnost mohla s principy právní úpravy seznámit v dostatečném časovém předstihu.³

Slovenský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob přijala Národní rada Slovenské republiky dne 13. 11. 2015 s účinností od 1. 7. 2016, takže doba od přijetí zákona do nabytí účinnosti činí 231 dní. Ve Sbírce zákonů Slovenské republiky vyšel až 25. 2. 2016, ale i tak od vyhlášení ve slovenské Sbírce zákonů do nabytí účinnosti proběhlo 126 dní.

HISTORICKÝ EXKURZ – PROCES PŘIJÍMÁNÍ OBOU PRÁVNÍCH ÚPRAV

ČESKÁ REPUBLIKA

Proces přijímání české právní úpravy podrobně rekapituluje v české odborné literatuře Jelínek.⁴ Autor uvádí: „Přijetí vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Parlamentem České republiky v roce 2011 bylo završením několikaletého úsilí o prosazení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Cesta k přijetí nového zákona byla dostatečně popsána jinde, ale připomeňme si alespoň milníky, kterými tato cesta byla lemována.⁵

Náleží k nim rok 2000, ve kterém ve spojitosti s probíhajícími pracemi na rekodifikaci trestního práva hmotného ustanovil ministr spravedlnosti dr. Otakar Motejl specializovanou komisi, která se měla vyslovit k otázce případného zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu. Komise publikovala závěrečnou zprávu v odborném tisku.⁶ Ze zprávy vyplynulo, že ani po podrobné analýze komise nedospěla k jednoznačnému závěru. Zatímco v některých otázkách vládla shoda, v jiných byly závěry značně odlišné.

Komise konstatovala, že v roce 2000 žádný platný mezinárodní dokument nezavazuje Českou republiku k tomu, aby zavedla trestní odpovědnost právnických osob. Takovou povinnost neobsahuje ani právo Evropské unie, takže právní stav v České republice nevytváří žádnou překážku pro tehdy plánovaný vstup do Evropské unie.

Komise shrnula argumenty pro a proti zavedení právní odpovědnosti právnických osob, ale nedospěla k jednoznačné odpovědi na otázku, zda tyto důvody jednoznačně odůvodňují potřebu zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Shoda podle ní panuje v názoru, že v činnosti právnických osob se vyskytují závažná protiprávní jednání s negativními společenskými důsledky, která je žádoucí sankcionovat. Sporné zůstává však to, zda k postihu těchto negativních jednání jsou dostatečné mimotrestní,

³ JELÍNEK, J.: Op. cit. s. 91.

⁴ JELÍNEK, J.: Op. cit. s. 83–86.

⁵ Srov. JELÍNEK, J.: Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 92.

⁶ MUSIL, J. – PRÁŠKOVÁ, H. – FALDYNA, F.: Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo* 2001, č. 3, s. 6–17.

tedy především administrativněprávní nástroje, nebo zda je zapotřebí zavést trestněprávní odpovědnost a trestněprávní sankce. Pro obě alternativy, soudila komise, tj. pro zavedení trestní odpovědnosti i proti jejímu zavedení, hovoří stejně pádné argumenty.

Komise usoudila, že při možném zavedení trestní odpovědnosti právnických osob by se tato měla vztahovat pouze na některé druhy právnických osob, a to na právnické osoby, které mají povahu korporací. Výslovně vyňat by měl být stát a jednotky územní samosprávy. Z hlediska rozsahu trestní odpovědnosti právnických osob komise doporučila spíše taxativní výčet trestných činů, kterých by se právnické osoby mohly dopustit. Komise navrhla také paralelní trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby za týž skutek. Dále doporučila i pro trestní odpovědnost právnických osob zachovat princip zavinění. Za poměrně obtížný problém komise považovala nalezení přesné definice subjektů, jejichž jednání může založit trestní odpovědnost právnických osob.⁷

V roce 2001 se Legislativní rada vlády České republiky přiklonila k zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob. Následně vláda předložila návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Parlamentu České republiky (21. 7. 2004), ve kterém byl již v prvním čtení Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky zamítnut (2. 11. 2004).⁸ Pro jeho zamítnutí se vyslovilo 69 poslanců a proti zamítnutí 49 poslanců.

Zákonodárce, také pod vlivem zamítnuté osnovy z roku 2004, se při rekodifikaci českého trestního práva hmotného nakonec přiklonil k řešení nezavádět při rekodifikaci trestního práva hmotného trestní odpovědnost právnických osob. Nově přijatý trestní zákoník (zák. č. 40/2009 Sb., v platném znění) byl a je založen na individuální trestní odpovědnosti fyzických osob, obdobně jako byl předchozí trestní zákon z roku 1961 (zák. č. 140/1961 Sb.). Problém trestní odpovědnosti právnických osob ovšem nezanikl, ale spíše naopak nabyl na aktuálnosti v souvislosti s mezinárodními závazky, doporučeními a celosvětovou odbornou diskusí vedenou na uvedeném téma.⁹ Po zamítnutí návrhu na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2004 vláda jiný podobný návrh Poslanecké sněmovně nepředložila. Místo toho se uvažovalo o možnosti řešit deliktní odpovědnost právnických osob prostředky správního práva. V tomto smyslu byl v roce 2008 připraven věcný záměr zákona o správní odpovědnosti právnických osob, který byl v roce 2009 po připomínkovém řízení odmítnut, a řešení bylo nadále hledáno jen v systému trestní odpovědnosti právnických osob.

Nový vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky v březnu 2011 a v relativně krátké době byl projednán a schválen jak Poslaneckou sněmovnou (3. čtení proběhlo 27. 9. 2011), tak Senátem Parlamentu České republiky (Senát schválil návrh

⁷ MUSIL, J. – PRÁŠKOVÁ, H. – FALDYNA, F.: Op. cit. s. 12–14.

⁸ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk 745 – Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. K důvodům zamítnutí vládní osnovy srov. též JANDA, P.: Trestní odpovědnost právnických osob. *Právní fórum* 2006, č. 5, s. 177.

⁹ Srov. např. PIETH, M. – IVORY, R. (ed.): *Corporate Criminal Liability – Emergence, Convergence and Risk*. Dordrecht: Springer, 2011.

zákona dne 27. 10. 2011) a byl postoupen prezidentu republiky k podepsání 3. 11. 2011. Účinnost nového zákona byla stanovena dnem 1. 1. 2012.¹⁰

Osud tohoto zákona ovšem zůstal do posledních chvil otevřený, protože prezident republiky využil svého ústavního práva a podle čl. 62 písm. h) Ústavy vrátil Parlamentu přijatý zákon (tzv. veto prezidenta republiky).

Veto prezidenta republiky vytvořilo relativní překážku k tomu, aby zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim byl přijat.¹¹

O vráceném zákonu hlasovala v prosinci 2011 Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky znovu a prezidentovo veto přehlasovala.¹² Zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů rozeslané dne 22. prosince 2011 pod č. 418/2011 Sb. tedy devět dní před nabytím účinnosti nového zákona.¹³

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Také ve Slovenské republice prošlo přijetí pravé trestní odpovědnosti právnických osob legislativními peripetemi, přičemž celkový počet předložených a nepřijatých legislativních návrhů byl vyšší než v České republice.¹⁴

První pokusem o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob ve Slovenské republice byl vládní návrh nového (rekodifikovaného) slovenského trestního zákona předložený Národní radě Slovenské republiky dne 23. 4. 2004. Původní legislativní představa o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob počítala v rámci připravované rekodifikace s doplněním obecné i zvláštní části nového trestního zákona (a současně navrhovaného trestního řádu) o ustanovení, které by zakotvily pravou trestní odpovědnost právnických osob.¹⁵

Návrh obsahoval konstrukci, že právnická osoba by mohla spáchat všechny trestné činy, které byly výslovně uvedeny ve zvláštní části trestního zákona, s výjimkou těch, které vyžadovaly ke spáchání speciální subjekt. Samotná trestní odpovědnost právnických osob byla upravená v páté hlavě navrhované obecné části trestního zákona. Navrhovaná právní úprava ve Slovenské republice vycházela z tzv. identifikační teorie. Navrhovalo se, aby trestní zákon zavedl původní trestní odpovědnost za chybné a nesprávné jednání jejich vedení.

Trestní odpovědnost by se nevztahovala na stát, státní orgány, obce a vyšší územní celky. Stát byl z trestněprávní odpovědnosti vyňat.¹⁶

¹⁰ K postupu při projednávání návrhu v Poslanecké sněmovně a Senátu, zejména k argumentům pro jeho přijetí a proti jeho přijetí srov. např. NOVÁČKOVÁ, S.: Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – od návrhu k účinné právní úpravě. *Trestněprávní revue* 2012, č. 2, s. 27–30.

¹¹ Obsah veta prezidenta republiky a další související otázky srov. JELÍNEK, J. – HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 21–22.

¹² Usnesení Poslanecké sněmovny ze dne 6. 12. 2011 publikované pod č. 419/2011 Sb.

¹³ JELÍNEK, J.: Op. cit. s. 84–86.

¹⁴ TURAYOVÁ, I. – TOBIÁŠOVÁ, L. – ČENTĚŠ, J.: Trestná zodpovednosť právnických osôb. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 17 a násl. KOČAN, Š.: Genéza trestnej zodpovednosti právnických osôb v podmienkach Slovenskej republiky. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 314.

¹⁵ Srov. SEGEŠ, I.: Konceptia trestnej zodpovednosti právnických osôb v slovenskom trestnom práve. *Právny obzor* 2002, č. 4, s. 329–332.

¹⁶ ZÁHORA, J.: Op. cit. s. 151.

Návrh se setkal s nevolí zejména poslanců Národní rady Slovenské republiky, a proto jej Ministerstvo spravodlnosti 8. 2. 2005 vzalo zpět a pozdější návrh nového, tj. rekonfigurovaného slovenského trestního zákona ani jeho přijaté znění již ustanovení o trestní odpovědnosti právnických osob neobsahovalo a neobsahuje (srov. zák. č. 300/2005 Zb.).

Další neúspěšný legislativní pokus o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se datuje do roku 2005. Na rozdíl od předcházejícího návrhu umožňujícího postihnout právnickou osobu za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona, tento návrh zúžil trestní odpovědnost právnických osob jen za trestné činy taxativně vyjmenované v ustanovení § 123 odst. 4 navrhovaného zákona. Podle předkladatele šlo jen o minimální katalog trestných činů, které Slovenská republika měla povinnost transformovat do svého právního řádu na základě mezinárodních závazků. Ani tento návrh však nenašel podporu v zákonodárném sboru. Na základě společné zprávy výborů byla při schvalování nového trestního zákona trestní odpovědnost právnických osob vypuštěna. Podle názoru zákonodárce zavedením trestní odpovědnosti právnických osob by se zavedl kolektivní trest i pro zaměstnance právnické osoby, kteří nejsou odpovědní za protiprávní jednání statutárních orgánů. Jednalo by se o porušení zásady „ne bis in idem“. Zároveň by byla narušena rovnost subjektů v trestním právu.¹⁷

Hned následující rok 2006 byly předloženy dokonce dva legislativní návrhy (jeden vládní a druhý poslanecký) na zavedení právě trestní odpovědnosti právnických osob, ale ani jeden nebyl úspěšný. První variantu představoval poslanecký návrh (předložený dne 23. 2. 2006), druhou variantou byl vládní návrh (schválený vládou Slovenské republiky dne 22. 2. 2006 a předložený Národní radě Slovenské republiky dne 24. 2. 2006). Oba návrhy zákonů koncipovaly budoucí právní úpravu shodně. Zákon měl mít podle obou návrhů stejnou strukturu, která zahrnovala obecnou část (hmotněprávní ustanovení), řízení (procesněprávní ustanovení) a společná, přechodná a závěrečná ustanovení. V případě přijetí jednoho či druhého návrhu zákona by se nacházel ve vztahu k novým trestním kodexům v postavení *lex specialis*.¹⁸

I přes propracovanost obou návrhů samostatných zákonů o trestní odpovědnosti právnických osob se ani v roce 2006 nenašla politická vůle potřebná k jejich přijetí.

V této spojitosti je třeba připomenout, že absence právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob byla (obdobně jako absence české právní úpravy) předmětem kritiky v rámci hodnocení implementace obsahu rámcových rozhodnutí do vnitrostátního práva.¹⁹

Potřeba implementace sankcionování právnických osob v případech, kdy došlo v souvislosti s jejich činností ke spáchání trestného činu, vyplývající z četných mezinárodních závazků vedla k návrhu nové právní úpravy, a to ve formě novely trestního

¹⁷ ZÁHORA, J.: Op. cit. s. 151.

¹⁸ Podrobně k obsahu obou návrhů srov. KOČAN, Š.: Op. cit. s. 316–317.

¹⁹ Srov. například Zprávu Komise Radě a Evropskému parlamentu založenou na čl. 10 rámcového rozhodnutí Rady ze dne 19. 7. 2002 o boji proti obchodování s lidmi (Celex 52006 DCO 187, s. 4) nebo zprávu Komise Radě a Evropskému parlamentu založenou na čl. 9 rámcového rozhodnutí Rady ze dne 28. 11. 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (Celex 52006 DCO 770, s. 4–5). Obě zprávy konstatují, že v právním řádu většiny členských států existuje možnost uložit právníkům osobám sankce alespoň formou správních opatření. Obě zprávy ovšem také konstatují, že právní předpisy české republiky, Slovenské republiky a Lotyšska neumožňují, aby právnické osoby byly činěny odpovědnými za protiprávní jednání.

zákona a trestního řádu. Návrh zákona, který počítal se zavedením tzv. nepravé trestní odpovědnosti právnických osob, byl v dubnu 2008 předložen vládě Slovenské republiky, ale i tento pokus skončil neúspěšně. Neschválený návrh se však stal podkladem pro budoucí právní úpravu.

V rámci principu „ode zdi ke zdi“ byl v roce 2008 vládě Slovenské republiky předložen opět nový návrh zákona, kterou se zaváděla tentokrát tzv. nepravá trestní odpovědnost právnických osob. Podstata návrhu spočívala v možnosti uložení sankce právnické osobě ve formě dvou ochranných opatření, a to zabrání finančních prostředků do určité výše a zabrání majetku. Ani tento návrh nebyl přijat, ale již o dva roky později, v roce 2010 byla obdobná koncepce schválena jako zák. č. 224/2010 Zb. s účinností od 1. 9. 2010. Tímto zákonem se konečně do slovenského právního řádu zavedla tzv. nepravá trestní odpovědnost záležející v tom, že umožňovala právnické osobě uložit sankce, a to ochranné opatření ve formě zabrání peněžitě částky (§ 83a slov. tr. zák.) a zabrání majetku (§ 83b slov. tr. zák.).²⁰

Konečně v roce 2012 začala pracovat při Ministerstvu spravedlnosti komise pro vytvoření návrhu nového zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která po vzoru České republiky se rozhodla zpracovat samostatný zákon, který byl následně přijat Národní radou Slovenské republiky.²¹ V průběhu přípravy nového zákona se měnily jeho podstatné parametry (například původní návrh počítal s odpovědností právnických osob za všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části, později jen za všechny trestné činy, u kterých to nevylučuje jejich povaha, aby nakonec v přijatém znění právnické osoby odpovídaly za trestné činy taxativně uvedené). Od počátku legislativních prací vyjadřovaly zásadní nesouhlas s připravovanou normou zejména zaměstnavatelské svazy a podnikatelé.²²

VEDLEJŠÍ TRESTNÍ ZÁKONY, JEJICH SHODNÝ ÚČEL

Český zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a shodně slovenský zákon č. 91/2016 Zb., o trestní odpovědnosti právnických osob a o změně a doplnění některých zákonů, jsou v obou republikách prameny českého, resp. slovenského trestního práva. Oba zákony nejsou ovšem zcela samostatnými zákony, ale navazují na předpisy trestního práva v oblasti trestního práva hmotného a procesního, resp. doplňují je. Těmito obecnými předpisy jsou zejména trestní zákoník a trestní řád a v České republice také zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Jde svou povahou o zákony, které jsou označovány jako vedlejší trestní zákony.

V České republice tato povaha spojuje zákon č. 418/2011 Sb. s jiným vedlejším trestním zákonem, a to zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění. Oba zákony jsou v poměru speciality k obecné právní úpravě, tj. k trestnímu zákoníku, trestnímu řádu a zákonu o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních,

²⁰ JELÍNEK, J.: Op. cit. s. 86–87.

²¹ TURAYOVÁ, I. et al.: Op. cit. s. 21.

²² Podrobně k obsahu těchto námitek TURAYOVÁ, I. et al.: Op. cit. s. 22–25.

jak to vyplývá z ustanovení § 1 odst. 2 topo a § 1 odst. 3 zák. mládeže. Tím ovšem jejich podobnost končí. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je v České republice druhým vedlejším trestním zákonem.

Ve Slovenské republice je situace trochu odlišná. Ve Slovenské republice speciální zákon o soudnictví ve věcech mládeže neexistuje, příslušná materie je obsažena v trestním zákoně nebo v trestním řádu, a tak zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je prvním vedlejším trestním zákonem ve Slovenské republice.

Kriminálně politické důvody, které vedly k přijetí trestní odpovědnosti právnických osob v České republice a ve Slovenské republice, byly v zásadě stejné. Oba státy tím splnily dlouhodobé závazky vyplývající z řady mezinárodních nástrojů, které požadovaly určité jednání ve sféře právnických osob kriminalizovat a uložit právnickým osobám účinné, přiměřené a odstrašující sankce („effective, proportionate and dissuasive“), což je formulace obsažená v řadě mezinárodních právních nástrojů požadujících kriminalizaci jednání právnických osob.²³ Svoji váhu měl nepochybně i vliv angloamerického práva, ve kterém je trestní odpovědnost právnických osob ustáleným institutem. V případě Slovenské republiky k tomu ještě přistupuje negativní zkušenost s aplikací, resp. neaplikací zák. č. 224/2010 Zb., který s účinností od 1. 9. 2010 do slovenského právního řádu zavedl tzv. nepravou trestní odpovědnost záležející v tom, že umožňovala právnické osobě uložit sankce, a to ochranné opatření ve formě zabránění peněžitě částky (§ 83a slov. tr. zák.) a zabránění majetku (§ 83b slov. tr. zák.).²⁴

Účel obou zákonů je proto stejný, jak vyplývá z ustanovení § 1 odst. 1 topo („Tento zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů právnickým osobám uložit, a postup v řízení proti právnickým osobám“) i ustanovení § 1 odst. 1 toposk („Tento zákon upravuje základy trestní odpovědnosti právnických osob, druhy trestů, jejich ukládání a trestní řízení proti právnickým osobám“). Rozdílné formulace jsou důsledkem toho, že slovenská právní úprava neumožňuje právnickým osobám uložit ochranné opatření, ale pouze tresty, proto se v ustanovení o účelu zákona nehovoří o ochranných opatřeních. Slovenská formulace o tom, že zákon upravuje „základy trestní odpovědnosti“ je ovšem výstižnější než česká formulace, že zákon upravuje „podmínky trestní odpovědnosti“.

Oba dva zákony, český i slovenský mají také podobnou strukturu. V zásadě je možné v zásadě rozdělit do tří částí, obsahujících jednak ustanovení hmotně právní o trestní odpovědnosti právnických osob, dále ustanovení o jejich sankcionování a nakonec ustanovení upravující řízení proti právnickým osobám. Jejich obsahem jsou jak normy

²³ Např. ZÁHORA, J.: Zodpovednosť právnických osôb za trestné činy v európskej dimenzi – komparatívny prehľad. In JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 15–17.

²⁴ Např. KORDÍK, M.: Nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb podľa súčasnej právnej úpravy v Slovenskej republike a základ pravej trestnej zodpovednosti podľa pripravovaného návrhu zákona v SR. In JELÍNEK, J. a kol.: *Op. cit.* s. 329–337. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu slovenského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob (Národní rada SR, VI. volební období, tisk č. 1751) v této spojitosti uvádí, že podle dostupných statistických údajů ke dni předložení vládního návrhu zákona k projednání Národní radě SR předkladatel neviduje ani jeden případ aplikace § 83a a § 83b slov. tr. zák., tj. v trestním řízení od doby nabytí účinnosti této úpravy nebyla postížena žádná právnická osob podle citovaných ustanovení.

hmotněprávní, tak procesní. Také jejich rozsah je podobný (český zákon obsahuje celkem čtyřicet osm paragrafů, slovenský toposk dokonce jen třicet sedm paragrafů).

Česká právní úprava i slovenská právní úprava shodně uvádějí, že speciální zákon o trestní odpovědnosti právnických osob se použije, „není-li to z povahy věci vyloučeno“ (§ 1 odst. 2 topo, § 1 odst. 2 toposk). Povaha věci vylučuje například použití trestního řádu v případě řízení proti právnickým osobám v případech, ve kterých by se měla v řízení proti fyzické osobě aplikovat opatření omezující její osobní svobodu. V řízení proti právnickým osobám tedy nelze použít například institutu zadržení, vazby, proti obviněné právnické osobě nelze vydat příkaz k zatčení, nelze ji podrobit osobní prohlídce, nelze jí zakázat vycestování do zahraničí.

Koncept samostatného zákona byl v České republice i Slovenské republice zvolen jednak z obavy, že by bylo nutné novelizovat řadu ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu, a jednak ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahují řadu institutů, které se neuplatní vůči fyzickým osobám. Trestní odpovědnost právnických osob se vyznačuje určitými zvláštnostmi (pokud jde o subjekt trestní odpovědnosti, zavinění právnické osoby, její sankcionování etc.). Tím, že jsou tyto otázky upraveny ve zvláštním zákoně, dává zákonodárce najevo, že jde o jakousi druhou větev trestního práva, druhou variantu trestní odpovědnosti a brání automatickému hledání paralel mezi trestní odpovědností fyzických osob a trestní odpovědností korporací.²⁵

SHODNÁ KONCEPCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V OBOU PRÁVNÍCH ÚPRAVÁCH

Další shodu mezi oběma právními úpravami trestní odpovědnosti právnických osob shledávám v celkové koncepci trestní odpovědnosti právnických osob v obou právních řádech, kterou můžeme charakterizovat přívlastky: pravá trestní odpovědnost, odvozená trestní odpovědnost, ve vztahu k trestní odpovědnosti fyzických osob souběžná a nezávislá trestní odpovědnost a nakonec odpovědnost subjektivní.

Trestní odpovědnost v obou státech je koncipována především jako tzv. *pravá trestní odpovědnost*. Právnické osoby jsou z hlediska dopadů postaveny na roveň osobám fyzickým. Hmotněprávní úprava je obsažena v trestním předpise a právnickým osobám jsou ukládány trestní sankce v trestním řízení. Konkrétní úprava v České republice a ve Slovenské republice se pochopitelně liší, pokud jde o vymezení okruhu právnických osob podléhajících trestněprávní sankci, rozsah kriminalizace jejich jednání, možnosti sankcionování, i pokud jde o zvláštnosti řízení proti nim. V České republice je tento koncept trestní odpovědnosti od nabytí účinnosti zákona č. 418/2011 Sb., tj. od 1. 1. 2012, nepředcházel mu jiný koncept, jako tomu bylo ve Slovenské republice, která měla nejprve zakotven systém nepravé trestní odpovědnosti, který byl nahrazen pozdějším systémem pravé trestní odpovědnosti podle zák. č. 91/2016 Zb.²⁶

Trestní odpovědnost podle současné platné české právní úpravy a podle nové slovenské úpravy odpovědnosti právnických osob je *odpovědností odvozenou*. Právnické

²⁵ JELÍNEK, J.: Op. cit. s. 88–90.

²⁶ Srov. např. TURRAYOVÁ, I.: Op. cit. s. 51 a násl.

osoby jsou umělé organizační útvary, které mohou jednat pouze prostřednictvím fyzických osob. Nikoliv však každá fyzická osoba má v rámci struktury právnické osoby způsobilost jednat za právnickou osobu. Za právnickou osobu jednájí pouze ty fyzické osoby, které jsou k tomu oprávněné jednat jako zástupci. Za právnickou osobu tedy jednájí jejím jménem a na její účet zástupci. Právnická osoba tedy sama nejedná a lze ji pouze přičítat jednání fyzických osob. Tento přístup má za následek, že předurčuje trestní odpovědnost právnických osob jakožto odpovědnost odvozenou od trestní odpovědnosti osob fyzických. Aktivita právnických osob je zprostředkována jednáním té které fyzické osoby.

Český i slovenský zákon o trestní odpovědnosti právnických osob konstruuje trestní odpovědnost právnických osob jako *odpovědnost souběžnou*, kdy možnost souběžného uplatnění trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby je dovozována z ustanovení § 8 odst. 3 a § 9 odst. 3 topo a z ustanovení § 4 odst. 4 topok.

Trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob a trestní odpovědností fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnických osob (§ 9 odst. 3 topo). Český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob dále uvádí v ustanovení § 8 odst. 3 topo, že trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1, 2 topo.

Podle § 4 odst. 4 topok trestní odpovědnost právnické osoby není podmíněná vyvozením trestní odpovědnosti vůči fyzické osobě a není podmíněná ani zjištěním, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem zakládajícím trestní odpovědnost. Proto hovoříme u obou právních úprav o *souběžné a nezávislé odpovědnosti fyzických a právnických osob*.

Poslední charakteristikou trestní odpovědnosti právnických osob v obou státech je označení trestní odpovědnosti jako *odpovědnosti subjektivní*, nicméně povaha „zavinění“ právnické osoby je poněkud odlišné od zavinění osoby fyzické.²⁷

ODLIŠNÁ OSOBNÍ PŮSOBNOST ZÁKONA

Osobní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, respektive vyloučení z osobní působnosti tohoto zákona obsahuje česká právní úprava v ustanovení § 6 topo a slovenská právní úprava v ustanovení § 5 topok. Tato ustanovení určují, na které právnické osoby se zákon nevztahuje. V obou právních úpravách je tedy osobní působnost vymezena negativně určením osob, na které se daný předpis nevztahuje. Obě ustanovení (§ 6 topo, § 5 topok) stanoví hmotněprávní exempci určitých subjektů.

Porovnáním textu obou právních úprav vidíme mezi oběma ustanoveními podstatné změny, které spočívají v okruhu osob vyloučených z trestní odpovědnosti.²⁸ Slovenská

²⁷ Srov. JELÍNEK, J.: Nad koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. *Kriminalistika* č. 1/2016, s.

²⁸ Ustanovení § 6 odst. 2 topo a § 5 odst. 2 topok o tom, že majetková účast právnických osob vyloučených z trestní odpovědnosti na jiné právnické osobě nevylučuje trestní odpovědnost této jiné právnické osoby

právní úprava vylučuje v ustanovení § 5 odst. 1 toposk široký okruh právnických osob z trestní odpovědnosti, jak vyplývá ze srovnání obou právních úprav:

§ 6 topo

Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin

- (1) *Podle tohoto zákona nejsou trestně odpovědné*
  - a) *Česká republika,*
  - b) *územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.*
- (2) *Majetková účast právnických osob uvedených v odstavci 1 na právnické osobě nevyklučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby podle tohoto zákona.*

§ 5 toposk

Vylúčenie trestnej zodpovednosti niektorých právnických osôb

- (1) *Podľa tohto zákona nie sú trestne zodpovedné*
  - a) *Slovenská republika a jej orgány,*
  - b) *iné štáty a ich orgány,*
  - c) *medzinárodné organizácie zriadené na základe medzinárodného práva verejného a ich orgány,*
  - d) *obce a vyššie územné celky,*
  - e) *právnické osoby, ktoré sú v čase spáchania trestného činu zriadené zákonom,*
  - f) *iné právnické osoby, ktorých majetkové pomery ako dlžníka nemožno usporiadať podľa osobitného predpisu upravujúceho konkurzné konanie.*
- (2) *Majetková účasť právnických osôb uvedených v odseku 1 na právnickej osobe nevyklučuje trestnú zodpovednosť takejto právnickej osoby podľa tohto zákona.*

Zatímco českou právní úpravu osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob můžeme označit spíše za širokou a uvažovat případně i o jejím zúžení, u slovenské právní úpravy vidíme, že okruh právnických osob nepodléhajících trestní odpovědnosti je až neúměrně rozšířen na úkor funkčnosti právní úpravy. Týká se to zejména případů uvedených v ustanovení § 5 odst. 1 písm. e) toposk, tj. vyloučení z trestní odpovědnosti těch právnických osob, které v době spáchání trestného činu byly zřízeny zákonem.²⁹

Komentář ke slovenskému zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob od autorů Záhory a Šimovčeka v příslušné partii k ustanovení § 5 slovenského zákona uvádí k ustanovení § 5 odst. 1 písm. e), tj. k ustanovení, podle něhož trestně odpovědné nejsou

---

(například Česká republika je držitelem majetkové účasti v právnické osobě Budějovický Budvar, národní podnik, a v jiných právnických osobách) jsou formulačně i obsahově identická.

²⁹ Pokud jde o výslovné vyloučení cizích států, jejich orgánů a mezinárodních organizací zřízených na základě mezinárodního práva veřejného a jejich orgánů z působnosti slovenského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob [§ 5 odst. 1 písm. b), c) toposk], jejich výslovné neuvedení v ustanovení českého § 6 topo nepovažují za chybu, ke stejnému výsledku dojdeme výkladem. V souladu s mezinárodní zásadou suverenity (svrchovanosti) nelze na základě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim postihnout ani žádný cizí stát. Podle této zásady totiž žádný stát nemůže být podřízen moci jiného státu ani žádné vnější moci, tedy ani trestněprávní pravomoci jiného státu. V úvahu za jednání cizího státu proto přichází toliko odpovědnost mezinárodní. Uvedené je nutno vztáhnout i na mezinárodní organizace (OSN, NATO, Rada Evropy apod.).

právnícké osoby, které v době spáchání trestného činu jsou zřízeny zákonem, celkem 57 výjimek, které vypočítává, přičemž konečný výčet trestně neodpovědných právníckých osob na Slovensku zřízených zákonem bude daleko vyšší.³⁰ Tak například jednou z výjimek jsou veřejné vysoké školy a státní vysoká škola. Veřejných vysokých škol ve Slovenské republice je jistě několik desítek.

Exempce územně samosprávných celků v ČR je vymezena úžeji (a právní úprava je tedy přísnější) než exempce obcí a vyšších územních celků na Slovensku. V ČR územně samosprávné celky nejsou trestně odpovědné jen „při výkonu veřejné moci“, a contrario v ostatních případech trestně odpovědné jsou. Podle slovenské právní úpravy jsou obce a vyšší územní celky vyloučeny z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob vždy.

Znamená to, že škála možných pachatelů v České republice – právníckých osob je vskutku široká, nepoměrně širší než na Slovensku, a zahrnuje od škol (základních škol, středních škol, vyšších odborných škol, jiných školských zařízení jako právníckých osob zřízených podle školského zákona), vysokých škol, konzervatoří, nemocnic, ústavů vědeckých nebo výzkumných přes obchodní společnosti upravené v obchodním zákoníku (veřejnou obchodní společnost, komanditní společnost, akciovou společnost, společnost s ručením omezeným, družstvo), profesní komory (Česká lékařská komora, Česká advokátní komora, Exekutorská komora, Notářská komora ČR etc.), církve a náboženské společnosti, právnícké osoby zřízené zákonem (například České dráhy, Českou televizi, Český rozhlas, Českou tiskovou kancelář, Českou národní banku, Národní galerii, Českou konsolidační agenturu, Všeobecnou zdravotní pojišťovnu), politické strany a hnutí, nadace a nadační fondy, právnícké osoby nadační povahy (například Státní fond životního prostředí, Státní fond kultury ČR, Státní fond ČR pro podporu a rozvoj kinematografie), zdravotnická zařízení až po společenství vlastníků jednotek, bytové družstvo, družstevní záložny, státní podniky zřizované podle zákona č. 77/1997 Sb., o státním podniku, Agrární komoru České republiky či Hospodářskou komoru České republiky nebo obce, kraje, hlavní město Prahu či zájmové sdružení právníckých osob.³¹

Ve Slovenské republice ovšem dlouhá řada subjektů zřízených právníckými osobami je z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob vyloučena, což podstatně omezuje dopad nové právní úpravy a víceméně ji činí málo použitelnou, což můžeme doložit tím, že se shora jen pro příklad uvedených subjektů trestní odpovědnosti podle české právní úpravy vyloučíme ty subjekty, které jsou zřízeny zákonem. V takovém případě se okruh právníckých osob podléhajících trestní odpovědnosti výrazně sníží. Česká právní úprava trestní odpovědnosti právníckých osob je tedy jednoznačně přísnější ve srovnání s právní úpravou slovenskou.

V literatuře prosazuje zúžení české právní úpravy osobní působnosti § 6 topo by bylo na základě inspirace slovenskou úpravou Jelínek. Autor uvádí, že de lege ferenda by bylo žádoucí vyloučit z osobní působnosti zákona právnícké osoby ve dvou případech:

³⁰ ZÁHORA, J. – ŠIMOŤEK, I.: *Zákon o trestnej zodpovednosti právnických osob. Komentár*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 104–111.

³¹ JELÍNEK, J. – HERCZEG, J.: *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 53–54.

Jestliže právnické osoby sice právně existují, ale buď nemají žádný majetek nebo jsou silně zadlužené (a již z tohoto důvodu je omezen okruh trestů, kterými je možné takovou právnickou osobu postihnout), nevyvíjejí žádnou činnost (takže jim ani nezáleží na jejich dobré pověsti a případný trest uveřejnění rozsudku se jich nijak nedotkne), slouží fakticky jako „prázdné schránky“ spojené nejvýše s „bílým koněm“ (statutárním orgánem je často bezdomovec nebo jiná osoba, která o činnosti právnické osoby pocho-pitelně nic neví a která tuto funkci vykonává za drobnou úplatu), sídlo takové právnické osoby je často uváděno na adrese, na které sídlí řada dalších podobných společností a na které se nikdo fakticky nezdržuje, porušují povinnosti stanovené pro působení právnické osoby normami civilního práva. Zde se nabízí postih podle jiných právních nástrojů, například zrušení právnické osoby podle předpisů správního či soukromého práva místo drahého a fakticky zbytečného trestního stíhání. Hmotněprávní řešení se jeví jako vhodnější než pro tyto případy doporučovaná zásada oportunitity, jejíž meze nejsou nikdy přesně stanoveny.

Jestliže jde o právnickou osobu, ve které je stoprocentní majetkový podíl státu (právnickou osobou je státní podnik nebo akciová společnost se stoprocentní státní účastí vykonávající například činnost ve veřejném zájmu), u kterých vzniká otázka, jakou sankci jim lze vůbec uložit. V případě uložení například tak typické sankce jakou je peněžitý trest by tak stát prostřednictvím soudu potrestal státem vlastněnou právnickou osobu a zároveň by stát zaplatil peněžitý trest státními penězi, přičemž tyto peníze by byly odvedeny do státního rozpočtu. V takovém případě by stát ve svém důsledku trestal sám sebe.³²

Podle mého názoru by bylo žádoucí rozšířit tento počet výjimek ještě ve dvou případech, a to v případě odborových organizací, u kterých by trestní postih mohl narazit na mezinárodní závazky k možnosti se odborově sdružovat, a dále v případě politických stran, u kterých by případná trestní sankce mohla kolidovat s volnou soutěží politických stran a mohla by hraničit s politickou diskriminací.

ROZSAH KRIMINALIZACE JEDNÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB V ČESKÉ A SLOVENSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ ODLIŠNÝ

Zákonodárci v obou zemích, pokud jde o rozsah kriminalizace jednání právnických osob, původně přijali stejný systém vymezení trestných činů, kterých se může dopustit právnická osoba. Stanovili taxativně výčet trestných činů, za které mohou právnické osoby nést trestní odpovědnost. Takový systém je považován za jasný, předvídatelný, efektivní a konzistentní.³³

Český zákonodárce při stanovení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob zvolil řešení, podle kterého stanovil v § 7 odst. 1 cit. zák. taxativní výčet trestných

³² JELÍNEK, J.: Trestní odpovědnost právnických osob v česko – slovenském srovnání. *Kriminalistika* č. 2/2016, s. 94.

³³ ŠIMOVICEK, I. – SZABOVÁ, F.: Trestná zodpovednosť právnických osob – komparácia vybraných aspektov právnych úprav v niektorých štátoch EU, USA a Švajčiarska a možnosti ďalšieho vývoja na póde Evrópskej únie. *Státni zastupiteľství* č. 5/2014, s. 61.

činů, za které právnická osoba může být trestně odpovědná. Tento výčet zahrnoval do 30. 11. 2016, tedy do nabytí účinnosti zák. č. 183/2016 Sb., celkem 89 zločinů nebo přečinů, u kterých přicházela v úvahu trestní odpovědnost právnických osob.

Obdobně slovenský zákon č. 91/2016 Zb. v ustanovení § 3 taxativně vyjmenovává trestné činy, kterých se může dopustit právnická osoba. Výčet zahrnuje celkem 75 trestných činů, čili méně, než tomu je v české právní úpravě. Pro oba zákony je také shodné, že ve výčtu trestných činů uvedených v původním znění ustanovení § 7 topo a aktuálním znění § 3 toposk jsme mohli nalézt různorodou směs deliktů téměř ze všech hlav zvláštní části trestního zákoníku, respektive slovenského trestního zákona. Tento výčet (shodně v obou právních úpravách) nezahrnoval, resp. nezahrnuje některé trestné činy, které by měly ve výčtu figurovat především, například trestný čin porušování povinností při správě cizího majetku. Je zde tedy patrný rozdíl v kriminalizaci jednání právnických osob, rozsah kriminalizace právnických osob byl od počátku v české právní úpravě širší, zahrnoval širší okruh trestných činů.

Český zákonodárce po necelých pěti letech účinnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob přistoupil v roce 2016 k radikální změně v koncepci věcné působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a namísto taxativního výčtu trestných činů v § 7 topo, kterých se právnická osoba dopustit může, s účinností od 1. 12. 2016 stanovil obecnou trestní odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy, s výjimkou vyjmenovaných trestných činů. To umožňuje stíhat právnické osoby i za jednání, která dosud (do 30. 11. 2016) byla pro ně beztrestná. Výčet trestných činů, u kterých trestní odpovědnost právnických osob ze zákona vyloučena, zahrnuje dvacet jedna konkrétně vyjmenovaných trestných činů³⁴ a třicet dalších uvedených obecně (trestné činy proti branné povinnosti ve zvláštní části trestního zákoníku v hlavě jedenáct – šest trestných činů a trestných činů vojenských uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku v hlavě dvanácté – dvacet čtyři trestných činů). Celkem je tedy trestní odpovědnost právnických osob v České republice od 1. 12. 2016 stanovena na všechny trestné činy s výjimkou padesáti jedna trestných činů výslovně v zákoně uvedených. Trestné činy proti branné povinnosti či trestné činy vojenské rozhodně nenáleží k trestným činům frekventovaným, spíše jen výjimečným. Proto fakticky je trestní odpovědnost vyloučena jen u dvaceti jednoho trestného činu výslovně uvedeného v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Můžeme tedy hovořit s jistou nadsázkou o generální trestní odpovědnosti za všechny trestné činy v české právní úpravě.³⁵

Trestné činy, u kterých je trestní odpovědnost podle nového znění ustanovení § 7 topo vyloučena, zahrnují takové, které označujeme jako vlastnoruční (například dvojitý manželství, soulož mezi příbuznými, opilství, nikoliv ovšem například trestný čin křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 odst. 2 tr. zák., který by tam správně měl být uveden také), trestné činy charakteristické speciálním subjek-

³⁴ Jedná se o tyto trestné činy: zabití, vražda novorozenceho dítěte matkou, účast na sebevraždě, rvačka, soulož mezi příbuznými, dvojitý manželství, opuštění dítěte nebo svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, týrání osoby žijící ve společném obydlí, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 tr. zák., vlastizrada, zneužití zastupování státu a mezinárodní organizace, spolupráce s nepřitelem, válečná zrada, služba v cizích ozbrojených silách, osvobození vězně, vzpoura vězňů, nebezpečné pronásledování, opilství.

³⁵ JELÍNEK, J.: Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie* č. 4/2017, s. 26.

tem (například vražda novorozенého dítěte matkou, týráni osoby žijící ve společném obydlí, nikoliv ovšem trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku, u kterého bychom očekávali, že bude v seznamu uveden také), nebo trestné činy, u kterých to vylučuje povaha věci (například násilné překročení státní hranice, osvobození vězně, nikoliv ovšem trestný čin svádění k pohlavnímu styku, u něhož lze považovat za problematické jeho spáchání právníkou osobou).³⁶

Ze srovnání české slovenské právní úpravy plyne, že rozsah kriminalizace jednání právníckých osob je v české právní úpravě širší, aniž ovšem je tím řečeno, že by taková právní úprava musela být nutně funkční. Slovenská republika kriminalizuje výrazně menší okru trestných činů spáchaných právníckými osobami, je tedy i v tomto ohledu méně přísná, ale de lege ferenda se ukazuje žádoucí dosavadní výčet trestných činů v ustanovení § 3 topok rozšířit.

PŘÍČÍTELNOST – RŮZNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY, STEJNÉ PROBLÉMY

ČESKÁ REPUBLIKA

Klíčové ustanovení českého zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob je obsaženo v § 8 topo. Určuje, či protiprávní jednání (fyzické osoby nebo skupiny fyzických osob) má za následek vznik trestní odpovědnosti právníckých osob.

Toto ustanovení bylo dotčeno již zmiňovanou novelou zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob a ve znění zák. č. 183/2016 Sb., zní:

§ 8

Trestní odpovědnost právnícké osoby

- (1) *Trestným činem spáchaným právníkou osobou je protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak*
- a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, ve vedoucím postavení v rámci, která je oprávněna jménem nebo za právníkou osobu jednat,*
  - b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnícké osoby, která u této právnícké osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),*
  - c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnícké osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnícké osoby, nebo*
  - d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.*

³⁶ JELÍNEK, J.: Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právníckých osob. *Bulletin advokacie* č. 4/2017, s. 30.

Změna dikce § 8 odst. 1 topo znamená, že ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) topo není možné kromě jednání statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu přičítat jednání jakýchkoliv jiných osob oprávněných jednat za právnickou osobu, ale pouze těch osob, které jsou „ve vedoucím postavení“. Z uvedeného plyne, že nebude možné přičítat jednání třetích osob, které za právnickou osobu jednájí například na základě příkazní smlouvy. Ostatně ani právnická osoba neměla valnou možnost ovlivnit jednání takových osob z hlediska svého kontrolního a řídicího systému.

Novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob č. 183/2016 Sb. přinesla do textu ustanovení § 8 odst. 1 nový termín „osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby“, aniž by ovšem zákonodárce tento termín v zákoně definoval. Zde bude záležet na výkladu, který se v aplikační praxi prosadí, jisto je jen to, že v obecném slova smyslu tomuto pojmu nebudou odpovídat osoby vykonávající provozní, pomocné, servisní práce [které ovšem mohou spadat pod kategorii zaměstnanců nebo osob v obdobném postavení podle § 8 odst. 1 písm. d) topo]. Pochyby nebudou ani v případě osob, které u právnické osoby vykonávají „řídicí funkce“, zde si mohl zákonodárce spojení osoba vykonávající „řídicí funkci“ a osoba „ve vedoucím postavení právnické osoby“ odpustit, protože osoba vykonávající řídicí funkci asi vždy bude osobou ve vedoucím postavení. Nemusí tomu ovšem tak být u osoby, která vykonává „kontrolní činnost“ u právnické osoby, což typicky nemusí být osoba ve vedoucím postavení“ u právnické osoby.

Dále citovaný zákon č. 183/2016 Sb. doplnil do textu § 8 topo nové ustanovení § 8 odst. 5 topo, podle něhož:

(5) Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1, zabránila.

Novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se snaží řešit problém odpovědnosti osob nacházejících se ve vrcholném postavení, pro které zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nestanovil žádná kritéria jejich odpovědnosti a snaží se stanovit možnost „vyvinění se“ právnické osoby. Děje se tak ale způsobem, který vyvolává pochybnosti o správnosti přijatého pozměňovacího návrhu. Nejde jen o nesprávně použitý termín „zproštění se odpovědnosti“, který má místo tam, kde se jedná o odpovědnost objektivní, ale odpovědnost právnických osob je odpovědností subjektivní³⁷ (proto je správně hovořit o „vyvinění“ právnické osoby), ale také o použité neurčité kritérium „veškerého úsilí“, které je možné požadovat na právnické osobě. „Veškeré úsilí“ je pojem neurčitý, který si bude vyžadovat výkladu. A navíc jaké jiné, vyšší než „veškeré úsilí“ lze požadovat na právnické osobě? Odtud plyne i další otázka či spíše obava, zda snad ve snaze trestní odpovědnost zmírnit poslanci přijatým textem tuto odpovědnost fakticky nezpřísnil.

---

³⁷ Podrobněji k této otázce JELÍNEK, J.: K povaze trestní odpovědnosti právnických osob. *Kriminalistika* č. 2/2016, s. 84–86.

Slovenská právní úprava je z části podobná a z části odlišná, jak vyplývá z uvedeného textu příslušného ustanovení slovenského zákona.

§ 4 toposk

- (1) Trestný čin podľa § 3 je spáchaný právnickou osobou, ak je spáchaný v jej prospech, v jej mene, v rámci jej činnosti alebo jej prostredníctvom, ak konal
  - a) štatutárny orgán alebo člen štatutárneho orgánu,*
  - b) ten, kto vykonáva kontrolnú činnosť alebo dohľad v rámci právnickej osoby, alebo*
  - c) iná osoba, ktorá je oprávnená zastupovať právnickú osobu alebo za ňu rozhodovať.**
- (2) Trestný čin podľa § 3 je spáchaný právnickou osobou aj vtedy, ak osoba uvedená v odseku 1 nedostatočným dohľadom alebo kontrolou, ktoré boli jej povinnosťou, hoci z neobľahosti umožnila spáchať trestný čin osobou, ktorá konala v rámci oprávnení, ktoré jej boli zverené právnickou osobou.*
- (3) Spáchanie trestného činu právnickou osobou podľa odseku 2 sa právnickej osobe nepričítá, ak vzhľadom na predmet činnosti právnickej osoby, spôsob spáchania trestného činu, jeho následky a okolnosti, za ktorých bol trestný čin spáchaný, je význam nespĺnenia povinností v rámci dohľadu a kontroly zo strany orgánu právnickej osoby alebo osoby uvedenej v odseku 1 nepatrný.*
- (4) Trestná zodpovednosť právnickej osoby nie je podmienená vyvedením trestnej zodpovednosti voči fyzickej osobe uvedenej v odseku 1 a nie je podmienená ani zistením, ktorá konkrétna fyzická osoba konala spôsobom podľa odsekov 1 a 2.*
- (5) Trestná zodpovednosť právnickej osoby nezaniká vyhlásením konkurzu, vstupom do likvidácie, jej zrušením alebo zavedením nútenej správy.*
- (6) Ustanovenia odsekov 1 až 5 sa použijú aj vtedy, ak
  - a) k spáchaniu trestného činu došlo v čase od založenia právnickej osoby do jej vzniku,*
  - b) právnická osoba vznikla, ale súd rozhodol o jej neplatnosti,*
  - c) právny úkon, ktorý mal založiť oprávnenie na konanie za právnickú osobu, je neplatný alebo neúčinný,*
  - d) fyzická osoba, ktorá konala za právnickú osobu, nie je za takýto trestný čin trestne zodpovedná.**

Ve slovenské právní úpravě jak vidíme je obsažený materiální korektiv trestní odpovědnosti právnických osob, a to v ustanovení § 4 odst. 3 toposk. Ustanovení se vztahuje k odpovědnosti právnické osoby za jednání zaměstnance, které bylo způsobeno výlučně tím, že právnická osoba nesplnila zákonnou povinnost v rámci dohledu a kontroly ze strany orgánu právnické osoby nad činností zaměstnance. Právnické osobě se takový čin nepřičítá, pokud vzhledem k předmětu činnosti právnické osoby, způsobu spáchaní trestného činu, jeho následkům a okolnostem, za kterých byl čin spáchán, je význam nespĺnění povinností v rámci dohledu a kontroly ze strany právnické osoby nepatrný.

Ze srovnání obou právních úprav je zřejmé, že obě právní úpravy se snaží přiřítatelnost jednání fyzických osob právnickým osobám nějakým způsobem omezit, ale každá z právních úprav k tomu přistupuje odlišně.

PŘECHOD TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI NA PRÁVNÍHO NÁSTUPCE

Jedna jediná obecná věta ustanovení českého § 10 odst. 1 topo („Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce“) vyvolává řadu otázek, ale nenabízí mnoho odpovědí. A pokud odpovědi nabízí, často jde o odpovědi obsahově protikladné.

Smysl citovaného ustanovení je zřejmý – zabránit, aby se provinilá právnická osoba vyhnula důsledkům trestní odpovědnosti tím, že se nějakým způsobem transformuje (sloučí, splyne, rozštěpí, odštěpí, převede jmění na právního nástupce, změní svoji organizační strukturu etc.).

Jak v literatuře uvádí Jelínek ustanovení § 10 odst. 1 topo přináší několik otázek:

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob spojuje přechod trestní odpovědnosti s právním nástupnictvím, neuvádí však, zda jde o univerzální právní nástupnictví či singulární právní nástupnictví, neuvádí, zda právních nástupců může být i více.

Z textu zákona není jasné, zda dochází při nástupnictví právnické osoby k zániku právnické osoby, která spáchala trestný čin.

Zákon dále neuvádí, jaký je vztah přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce se stavem trestního řízení proti právnické osobě.

Otázkou je, zda k přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce dochází objektivně nebo zda je zde nějaké „zavinění“ právnické osoby, na kterou trestní odpovědnost přešla.

V zákoně nezodpovězenou otázkou je také otázka, zda trestní odpovědnost právnické osoby by mohla přejít z právnické osoby na osobu fyzickou.³⁸

Zásadu přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce obsahuje i slovenská úprava trestní odpovědnosti právnických osob. Zákon ji uvádí v ustanovení § 7 topok. Jeho znění uvádí:

§ 7 topok

- (1) *Trestná zodpovednosť právnickej osoby, ktorá bola zrušená, prechádza na všetkých jej právnych nástupcov; to platí aj pre nevykonané tresty, ak odsek 3 neustanovuje inak. Trestná zodpovednosť právnickej osoby na fyzickú osobu neprechádza.*
- (2) *Na ukládanie úhrnného trestu, spoločného trestu, súhrnného trestu a ďalšieho trestu právnomu nástupcovi právnickej osoby sa primerane použijú ustanovenia Trestného zákona; ak je takýto postup vzhľadom k povahe právneho nástupníctva vylúčený, súd môže uložiť samostatný trest.*

³⁸ JELÍNEK, J.: K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce. *Bulletin advokacie* č. 5/2015, s. 22.

- (3) *Ak dôjde k zmene alebo zrušeniu právnickej osoby počas vykonávacieho konania, súd, ktorý rozhodol o vine a treste, na návrh právneho nástupcu tejto právnickej osoby rozhodne či alebo v akom rozsahu sa nevykonaný trest vzťahuje aj na tohto právneho nástupcu; odsek 2 sa použije primerane.*
- (4) *Na účely tohto zákona sa zmenou právnickej osoby rozumie zlúčenie, splynutie alebo rozdelenie právnickej osoby, prevod imania na spoločníka, zmena právnej formy právnickej osoby alebo premiestnenie sídla právnickej osoby do zahraničia.*

Z obsahu ustanovení § 7 toposk vyplýva, že i keď ani slovenská právni úprava prechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce také nedává vyčerpávající odpověď na všechny shora uvedené otázky vyplývající z nedostatečné právní úpravy české, některé sporné otázky výslovně řeší (přechází na právního nástupce trestní odpovědnost právnické osoby, která byla zrušená, trestní odpovědnost právnické osoby nemůže přejít z právnické osoby na fyzickou osobu).

ZÁVĚR

Porovnáním právních úprav trestní odpovědnosti právnických osob v trestním právu České republiky a Slovenské republiky můžeme konstatovat, že obě právní úpravy reagují na stejné důvody (příčiny) trestněprávní regulace společenských vztahů, konečné znění přijaté obou právních úprav není prvním legislativním projektem, v obou případech byla zvolena shodná základní koncepce trestní odpovědnosti právnických osob.

Obě právní úpravy vykazují mnoho společných znaků, a to nejen v oblasti trestní odpovědnosti, ale i v oblasti sankcionování.

Rozdíl záleží také v tom, že česká právní úprava byla již sedmkrát novelizovaná, přičemž novela provedená zák. č. 183/2016 Sb., je novelou zásadní, podstatnou. Je možné očekávat, že i slovenská právní úprava (možná i pod vlivem české právní úpravy) bude aktuálně reagovat na vzniklé otázky a problémy novelizací. To ukáže až delší doba aplikace slovenského zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Slovenská právní úprava je juristicky dokonalejší v otázce přechodu trestní odpovědnosti na právního nástupce.

Vzhledem k rozsahu působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a vzhledem k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob je ovšem česká právní úprava obsažená v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, výrazně přísnější než aktuální právní úprava slovenská podle zákona č. 91/2016 Zb., o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato okolnost bude mít nepochybně odraz i v počtu stíhaných, žalovaných a odsouzených právnických osob ve Slovenské republice.

REDAKČNÍ RADA

Předseda: prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Tajemnice: Mgr. Naděžda Svobodová

Členové:

doc. PhDr. JUDr. Ilona Bažantová, CSc.

prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

doc. JUDr. Jiří Herczeg, Ph.D.

prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

doc. JUDr. Martin Kopecký, CSc.

doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.

doc. JUDr. PhDr. Pavel Maršálek, Ph.D.

prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.

prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc., dr.h.c.

prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc.

prof. JUDr. PhDr. Michal Tomášek, DrSc.

prof. JUDr. Petr Tröster, CSc.

prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.

Externí členové:

prof. JUDr. Michael Bogdan (Lund)

doc. JUDr. František Cvrček, CSc. (ÚSP, Praha)

prof. Dr.hab. Wladyslaw Czaplinski (Varšava)

doc. JUDr. Jaroslav Drobník, CSc. (Praha)

prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. (Brno)

prof. JUDr. Jan Filip, CSc. (Brno)

prof. Dr. Michael Geistlinger (Salzburg)

prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc. (Bratislava)

Dr. Kaspar Krolop (Berlín)

prof. JUDr. Jan Musil, CSc. (Brno)

prof. JUDr. Jiří Přibáň, DrSc. (Cardiff)

prof. JUDr. Ján Svák, DrSc. (Bratislava)

JUDr. Milada Tomková (Brno)

prof. Dr. Miroslav Vítěz (Subotica)

prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc. (Brno/Bratislava)

ACTA
UNIVERSITATIS
CAROLINAE

IURIDICA 2/2017

Časopis Acta Universitatis Carolinae – Iuridica je evidován v České národní bibliografii (vedena Národní knihovnou ČR), na seznamu recenzovaných vědeckých časopisů RVVI, v Index to Foreign Legal Periodicals (veden American Association of Law Libraries) a je rovněž indexován Central and Eastern European Online Library (www.ceeol.com).

Vědecký redaktor: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.
Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum, Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1
www.karolinum.cz
Praha 2017
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vytiskla tiskárna Nakladatelství Karolinum
Periodicita: 4×/rok
ISSN 0323-0619 (Print)
ISSN 2336-6478 (Online)
MK ČR E 18585